

Svartköp och svartjobb i Sverige

Del 2: Möjliga åtgärder mot svartarbete och bidragsfusk

Rapport 2007:1

 Skatteverket

Förord

Skatteverket har i delrapporten ”Svartköp och svartjobb i Sverige” redovisat resultaten från en rad undersökningar av svartarbetet. I denna slutrapport redovisar utredarna möjliga åtgärder att motverka svartarbete och bidragsfusk. Svartarbete och bidragsfusk har starka samband och kombinationen har skadeverkningar på förtroendet för skatte- och välfärds-systemet.

I vanliga fall brukar förslag för att motverka felaktigheter av olika slag vara förenade med ökade kontrollinsatser för myndigheterna och ökad uppgiftslämnarbörda för företag och enskilda. Men under utredningsarbetets gång har utredarna upptäckt möjligheter att genom ändringar i system för betalning av skatter och bidrag i stället minska uppgiftslämnarbördan.

Av svartarbetskartläggningen framgår att delar av skattelagstiftningen är krånglig och omodern och inte står i överensstämmelse med medborgarnas uppfattning. Utredarna har kommit med ett helt paket med konkreta förslag som om de genomförs kommer att göra det enklare att anställa och lämna uppgifter till Skatteverket och att skatte- och bidragssystemet kommer att upplevas som mer rimligt och rättvist.

Omfattningen av svartarbete är ett reellt problem inom delar av näringslivet. I en marknads ekonomi måste spelreglerna för företagandet upprätthållas. Utredarnas förslag att genom en ökad synlighet och öppenhet öka upptäcktsrisken och minska möjligheten att fuska kommer att väsentligt öka effektiviteten i skattekontrollen av svart arbete.

Förslagen bör emellertid ses som en helhet – inget enskilt förslag leder till väsentligt minskat svartarbete – men sammantaget kan de komma att ha stor effekt. De bör därför bilda en plattform att utgå från i framtida förändringar.

Skatteverket kommer i särskild ordning att ta ställning för de förslag som verket kan genomföra. Många förslag ligger emellertid utanför Skatteverket egen beslutssfär och kräver ändrad lagstiftning och andra myndigheters ställningstagande.

För innehållet i rapporten svarar utredarna Håkan Malmer och Annika Persson.

Solna i januari 2007

Jan-Erik Bäckman
/Chef för analysenheten/

English summary

The European Union demand Member States to promote knowledge of undeclared work as well as to have an action plan against it as to improve business climate, the quality of work for employees, the social cohesion and inclusion and the sustainability of public finance and the social safety net.

The Swedish Tax Agency has in a partial report “Purchasing and Performing Undeclared Work in Sweden” accounted for several studies of undeclared income from work (“black work”)¹. In this final report the analysts have given their view of possible measures to counteract black work and incorrect social benefits. The analysts responsible for the report are Håkan Malmer and Annika Persson.

Black work and incorrect social benefits have strong links and the combination is harmful to the confidence in the tax and welfare systems. In general, proposals to counteract faults of different kind, involve more control efforts from the side of the authorities and higher compliance costs for companies and individuals. However during the course of the investigation new ways of changing the system for paying taxes and social benefits have been discovered that can reduce compliance costs.

The mapping of black work shows that part of the tax legislation is complicated and out of date and not in accordance with the general opinion of citizens. The analysts have come forward with a whole package of proposals which if implemented will make it easier to have employees and supply information to the tax agency and the citizens will regard the tax and benefit systems to be more reasonable and fair.

The scope of black work is a real problem in different lines of industry. In a market economy the rules of business must be upheld. The proposals from the analysts that aim at increased visibility and transparency will increase the risk of detection and reduce the possibility of cheating and in that way they will considerably improve the efficiency of the tax control of black work.

The proposals form a whole – no single proposal will lead to considerable less black work – but taken together they could have great effect. The proposals form a platform for future changes. Many of the proposals however require further consideration, change of legislation and the involvement of other authorities.

The main proposals are in short:

- Income from work under SEK 1 000 is free from tax if the employer is a judicial person or company and SEK 3 000 if the employer is a private person who can not deduct wages from income.
- Income from work between parents and children (also grown up children) are free from tax and so is also remuneration for work to children up to the age of 16.

¹ Swedish Tax Agency report 2006:4B

English summary

- Income from work should not reduce the possibility for students to receive student loans.
- A lower rate for social security contributions (20%) is applied if the employer is a private person (compared to the normal rate of 32 %).
- Income from work from an employer should be specified monthly for every employee
- Wages can be handled in an IT-system “www.skatta.se” taking care of preliminary tax and charging the employer the relevant social security contributions.
- Social benefits can be handled in an IT-system “www.utbetal.se” which prevents payment of a social benefit that is in conflict with the rules for other social benefits or is a double e.g. is already decided by another authority.
- For social benefits which are depending on the size of income from work “www.utbetal.se” can do an income check against “www.skatta.se”.
- Businesses are obliged to give receipts to all customers and customers are obliged to take the receipt, businesses are also obliged to have a sign showing the tax registration and the tax registration of a business should be available on the Internet.
- Simple control procedures should be introduced. Tax inspectors should be able to check the compliance with the laws of sign and giving receipts. They also should be allowed to investigate who is working on a workplace for building, construction, cultivation and places which the public can enter.
- A business purchasing work from a subcontractor is obliged to have records showing the names etc. of persons who have carried out the work on the purchaser's working site. If not so they run the risk of being responsible for taxes the subcontractor has failed to report and pay.
- The tax responsibility mentioned can be avoided by paying 30 % of the invoiced work to the Swedish Tax Agency – a voluntarily subcontractor deduction.
- The subcontractor can claim the refund of the subcontractor deduction when paying social security contributions for his employees. The IT-system “www.skatta.se” can handle refunds more or less automatically along with the subcontractor paying social security contributions for employees.
- The rules of subcontractor deductions are applied also on foreign companies.
- Advisers involved in tax fraud can be sued and claimed for damages of taxes lost.

The Tax Agency will consider the most appropriate way to deal with the proposals and then hand them over to the Government.

Sammanfattning

EU- krav på åtgärder

EU ställer krav på medlemsländerna att främja *kunskap* om utbredningen av det odeklarerade arbetet och mäta problemens omfattning. Det har gjorts i delrapporten om svartköp och svartjobb i Sverige (Rapport 2006:4).

Men EU ställer också krav på att medlemsländerna genom *åtgärder* ska omvandla odeklarerat arbete till reguljärt arbete för att förbättra det allmänna företagsklimatet, kvaliteten i arbetet för de berörda personerna, den sociala sammanhållningen samt de offentliga finansernas och de sociala skyddssystemens hållbarhet. I denna slutrapport lämnas förslag till möjliga åtgärder.

Utgångspunkter och effekter

Utgångspunkterna för förslagen är:

- att svartarbetet i företagssektorn är samhällsskadligt
- att arbetsinkomster och bidrag i olika former hänger ihop
- att dagens skatteregler för arbete som utförs av privatpersoner åt andra privatpersoner till mindre belopp och i en nära krets saknar legitimitet
- att rutiner och regler för privatpersoners skatteredovisning av köpta tjänster är onödigt krångliga samt
- att också köparna har ett ansvar för att se till att arbetsinkomster redovisas ”vitt”

De effekter som vi vill uppnå med förslagen är:

- att det ska bli enklare att anställa och lämna uppgifter till Skatteverket
- att skatte- och bidragssystemet ska upplevas som mer rimligt och rättvist
- att ökad synlighet/öppenhet ska öka upptäcktsrisken och minska möjligheten att fuska.

Förslagen bygger på iakttagelser som gjorts inom ramen för svartarbetskartläggningen vars resultat redovisats i en delrapport. Antalet förslag är många så i denna sammanfattning redovisas endast de viktigaste förslagen och det är sparsamt med motiveringar. Bakgrundsbeskrivningar och annat som underbygger förslagen har vi lämnat i särskilda bilagor och är alltså viktiga delar i rapporten. Att de lagts i bilagor motiveras endast med att underlätta för läsaren att få en överblick över förslagen. Förslagen är skissartade och kräver både ytterligare utredning och ändrad lagstiftning.

Ett modernare skattesystem

Idag är ett arbete skattepliktigt från första kronan och ingen personkrets är uttryckligen undantagen. Det är viktigt att ett skattesystem har legitimitet dvs. uppfattas som rimligt, rättvist och obyråkratiskt. Skatteplikten föreslår vi knyts till gränsen för när en arbetsgivare ska lämna kontrolluppgift. Denna gräns föreslås bli olika beroende på vem som är uppdragsgivare. Med privatarbetsgivare menas en privatperson som för arbetskostnaden inte har avdragsrätt för utgiften som lön. Privatarbetsgivare ska under ett år kunna ge en arbetsersättning till en person med A-skatt upp till 3 000 kronor utan att behöva lämna kontrolluppgift och utan att mottagaren beskattas. För andra arbetsgivare bör motsvarande gräns vara 1 000 kronor.

Gränsen 3 000 kronor motsvarar ungefär värdet på 100 kronor år 1935 då regler om kontrolluppgift ursprungligen infördes.

Utöver vad nu sagts föreslås att kontrolluppgift från privatarbetsgivare till en person som under kalenderåret fyller högst 16 år inte behöver lämnas – arbetsersättningen till en sådan person är skattefri för mottagaren. Detsamma föreslås gälla för arbetsersättningar mellan föräldrar och barn – alltså även vuxna barn.

Gränsen för när arbetsgivaravgifter ska betalas kopplas till gränsen för när kontrolluppgift ska lämnas.

Men det finns fler skillnader mellan privatarbetsgivare och andra arbetsgivare. När det gäller ersättning från privatarbetsgivare som överstiger 3 000 kr undantas de första 3 000 kronorna från skatteplikt och avgifter. Och en privatarbetsgivare föreslås bara betala 20 procent i arbetsgivaravgifter vilket ungefär motsvarar försäkringsförmånerna. Dessutom bjuder staten arbetsgivaren på en olycksfallsförsäkring om uppdragstagaren skulle drabbas av olycka i arbetet. Vidare föreslås att låga ersättningar som det lämnas kontrolluppgift på ska vara pensionsgrundande, vilket är ett incitament för vit redovisning. För att göra det enkelt för privatarbetsgivare finns inget krav på preliminärskatteavdrag.

Privatarbetsgivare:

Skattemässiga effekter och omfördelningar mellan uppdragsgivare och utförare

Förutsättningar nuvarande regler: Kommunal skatt 32 % och arbetsgivaravgifter = egenavgifter 32 %

Förutsättningar föreslaget system: Fri belopp 3 000 kr, kommunal skatt 32 % samt arbetsgivaravgifter 20 %

Ersättning/lön	800 kr	8 000 kr	18 000 kr	28 000 kr
Skatt vid nuvarande system				
Mottagaren	256	5 120	5 760	8 960
Uppdragsgivaren	0	0	5 760	8 960
Summa skatt	256	5 120	11 520	17 920
Skatt i procent av ersättningen	32 %	64 %	64 %	64 %
Skatt vid föreslaget system				
Mottagaren	0	1 600	4 800	8 000
Uppdragsgivaren	0	1 000	3 000	5 000
Summa skatt	0	2 600	7 800	13 000
Skatt i procent av ersättningen	0 %	33 %	43 %	46 %
Skillnad – skattelättnad i kr	- 256	- 2 520	- 3 720	-4 920

Sammanfattning

Inför ett genomförande av det här skisserade förslaget måste olika konsekvenser belysas bland annat för att systemet inte ska kunna missbrukas. I den delen föreslås att uppdragstagare, som under ett kalenderår har fler än 10 uppdragsgivare, som är privatpersoner, ska ta upp all ersättning till beskattning i inkomstslaget näringsverksamhet samt att ersättning från privatpersoner till personliga assistenter ska redovisas enligt reglerna för arbetsgivare som är näringsidkare eller juridisk person. När det gäller ersättningar till gode män och förvaltare ska uppgifterna till Skatteverket lämnas av kommunerna och skatte- avgiftsberäkning får ske enligt reglerna för ersättning från privatpersoner. För idrottsutövare finns idag särregler i uppgiftslämnande och beskattning. Frågan om idrottsföreningar och ideella organisationer ska få tillämpa de förmånliga reglerna för privatarbetsgivare bör utredas.

I diskussionen kring avdrag för hushållstjänster har förts fram en rad argument för och emot att skattereduktionen också skulle omfatta tjänster åt hushållen såsom städning och vård/omsorg. Vissa menar att sådana skattelättnader skulle innebära en kvinnofälla och en inlåsning i låglöneyrken medan andra hävdar att sådana arbeten för individen kan innebära en meningsfull sysselsättning och brygga in på arbetsmarknaden osv. Vi ger oss inte in i denna politiska diskussion. Vi håller oss till den dimension som är huvudtemat i vår rapport nämligen vad som kan göras för att motverka svartarbete. Skattereduktion för hushållsnära tjänster menar vi har en positiv effekt på vita tjänster och framväxten av nya serviceyrken. Detta förutsätter dock att systemet över tiden är permanent. Med hänsyn till hur marknaden för svarta tjänster till hushållen ser ut bör en skattereduktion för hushållsnära tjänster omfatta både hantverkstjänster och andra hushållstjänster. Skattereduktion för byggnadsarbeten bör vara begränsade. För att inte sådana avdrag ska tränga undan skattereduktionen för hushållsarbeten bör en viss del förbehållas andra hushållstjänster. Systemet med skattereduktion är lämpligt om arbetet utförs av företag med F-skatt. När tjänsterna utförs av personer med A-skattsedel kan i stället skattenivån sättas så att skattereduktion inte behövs – jfr föreslaget system ovan.

Ett annat sådant politiskt känsligt område är studiemedelssystemet. Svartarbetskartläggningen visade att studerande inte vill mista den trygghet som rätten till studielån ger och detta bidrar till att många arbetar svart. De studerande kan acceptera att studiebidrag minskar med ökad inkomst men har svårt att förstå varför tillfälliga och osäkra anställningsinkomster ska påverka lånedelen. Vi föreslår att rätten till studielån inte bör vara beroende på den studerandes inkomst. Vi föreslår också att för personer med låga inkomster (inte deklarationskyldiga) bör pensionsgrundande inkomst beräknas (kontrolluppgift har ju lämnats och avgifter betalats).

Enklare att göra rätt med skatten

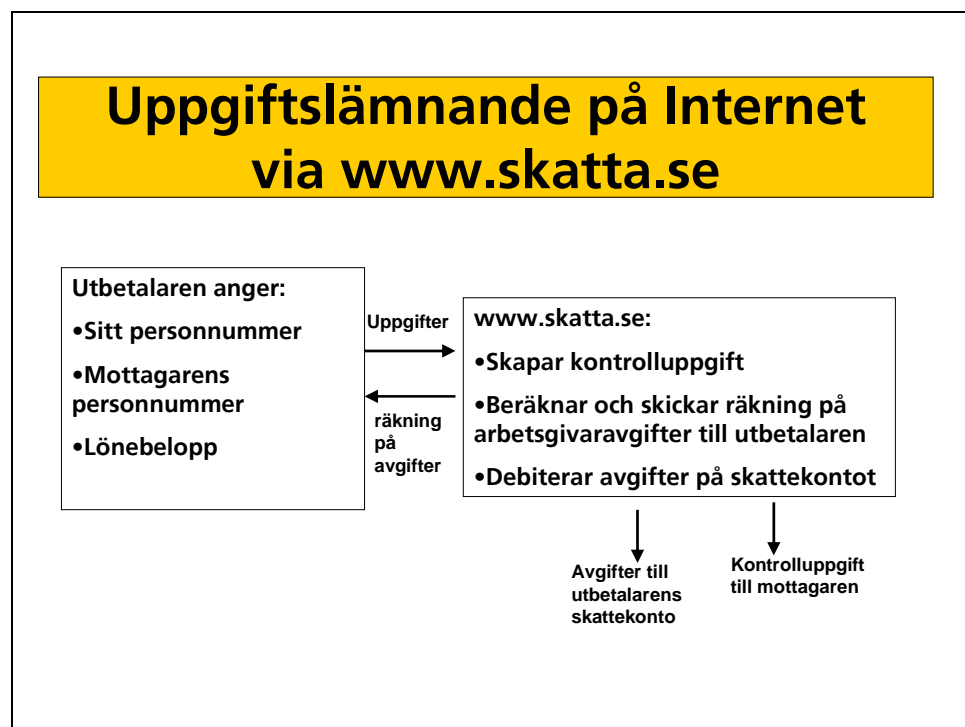
För en *privatarbetsgivare* gäller idag – bl.a. beroende på beloppets storlek och om skatteavdrag gjorts – att det finns tre sätt att lämna uppgifter till Skatteverket på nämligen:

1. Enbart kontrolluppgift
2. Förenklad skattedeklaration
3. Vanlig skattedeklaration + kontrolluppgift.

Det är två sätt för mycket. Med de ändringar som ovan föreslagits behövs bara en form av uppgiftslämnande. Vi kallar den formen i det följande för Tjänsteköpsdeklaration.

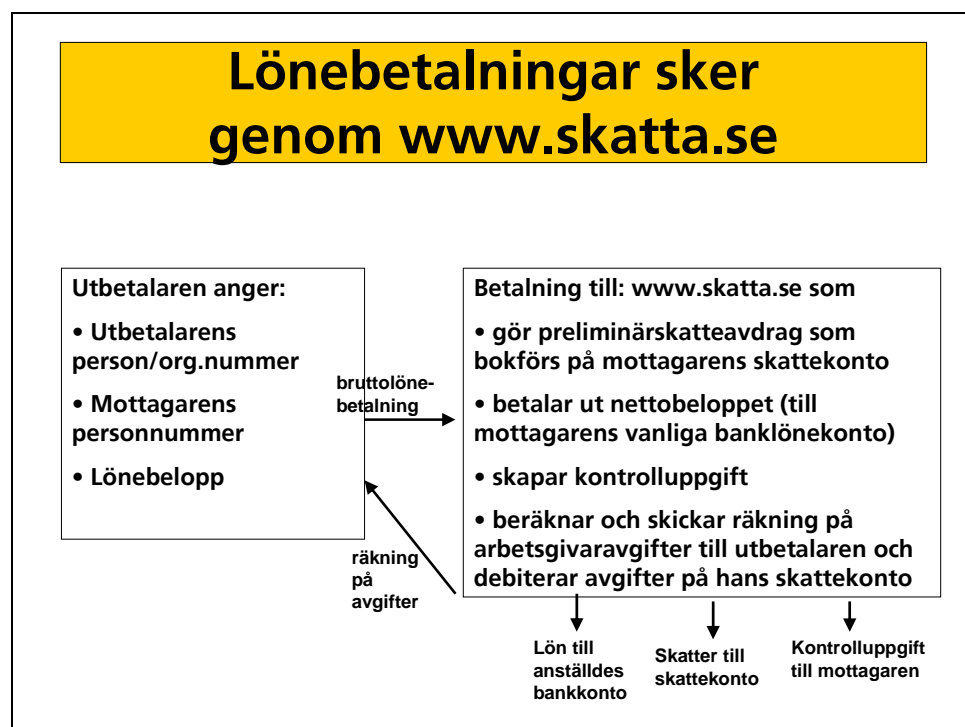
Det ska vara enkelt att lämna uppgifterna elektroniskt på Internet. Förebilder till detta finns bl.a. i Finland. För detta behövs endast tillgång till utbetalarens och mottagarens personnummer och utbetalt belopp. När från utbetalaren under året sammanlagt utbetalts mer än 3 000

kronor ska uppgifter lämnas och i sådana fall beräknar Skatteverket avgifterna. Uppgifterna ska lämnas i månaden efter utbetalningen.

Om personerna så önskar kan även själva betalningen göras via www.skatta.se enligt nedanstående illustration.

Till skillnad mot den föregående bilden med enbart uppgiftslämnande gör www.skatta.se i förekommande fall preliminärskatteavdrag.

Sammanfattning

Det förekommer att privatpersoner tvekar att anställa någon privat med hänsyn till risken för olycksfall m.m. Det kan också vara krångligt att teckna försäkring. Därför föreslås att efter det att privatarbetsgivare betalat lön via www.skatta.se är arbetstagaren försäkrad mot olycksfall en månad efter tidpunkten för betalning. En privatarbetsgivare kan dock redan före arbetet teckna försäkring för arbetstagaren för en månad framåt mot en avgift på 200 kr per uppdragstagare och månad. Detta belopp avräknas mot de arbetsgivaravgifter som därefter betalas.

Om Tjänsteköpsdeklaration inte lämnas föreslås uppdragsgivaren kunna få betala en sanktionsavgift på 1 000 kronor.

Totalt sett bedöms det nya systemet underlätta för privatpersoner att anställa och i förening med de lägre avgifterna främja ”vit” löneredovisning.

Arbetsgivare som är juridisk person eller näringsidkare ska kunna lämna uppgifter i skattedeklaration som idag men uppgiften om skattepliktig lön i skattedeklarationen ska specificeras på person. Detta är en viktig förutsättning för kontrollen av svart arbetskraft på fältet mot efterföljande lönebetalning men också för kontrollen av bidrag i olika former. Arbetsgivare som på föreskrivet sätt inte lämnar uppgift om skattepliktig lön kan få betala en administrativ avgift på 1 000 kr per löntagare/uppdragstagare och månad.

Även företagens uppgiftslämnande till Skatteverket kan underlättas. Det ovan skisserade systemet att Skatteverket via www.skatta.se hanterar lönebetalningen och skickar räkning på avgifter föreslås för företag kunna vara en lönecentral som på Internet tar hand om arbetsgivarnas skatteredovisning avseende lön till anställda närmare bestämt löneutbetalning, skatteavdrag, kontrolluppgiftslämnande och beräkning av avgifter. Se ovanstående illustration.

Lönecentralen www.skatta.se kan bedrivas som ett samarbete mellan staten och bankerna gemensamt där medverkande banker i systemet tillhandahåller bankkonto för betalningsmotagare. Bankerna kan få ersättning för sin medverkan i proportion till de betalningsflöden de genererar och betalningsflödena styrs så att räntevinster uppkommer.

Systemet med lönecentralen www.skatta.se har kanske störst fördelar för en företagare som står i begrepp att anställa samt för små företag. Lönecentralen www.skatta.se har för dem och för Skatteverket följande fördelar:

Fördelar för arbetsgivarna

- Arbetsgivaren behöver inte hålla reda på de anställdas årliga skattetabeller och slipper allt arbete med skatteavdrag och anställdas skattejämkning
- Arbetsgivaren slipper sammanställa, deklarerera och betala in preliminärskatt
- Arbetsgivaren slipper att för olika åldrar etc. beräkna avgifter i skattedeklaration
- Arbetsgivaren slipper deklarerera arbetsgivaravgifter
- Arbetsgivarna behöver inte lämna kontrolluppgifter
- Arbetsgivare slipper arbetet med införsel i lön
- Arbetsgivaren behöver inte hålla reda på arbetstagarens bankkonto vid utbetalning av lön
- Mindre oro för fel

Sammanfattning

Sammantaget bedöms det bli det lättare för företag att ha anställda och fullgörandekostnaderna minskar.

Fördelar för staten och för Skatteverket

- Då uppgifter om lön etc. inte behöver lämnas i skattedeklaration blir nuvarande skattedeklarationen en renodlad momsdeklaration
- Avstämningsdifferenser (att utreda) mellan årets skattedeklarationer och avlämnade kontrolluppgifter uppkommer inte, vilket är arbetsbesparande för Skatteverket
- Genom systemet gottskrivs bara betald preliminärskatt. Detta förhindrar fusk med falska kontrolluppgifter eller att företagare lurar anställda genom att dra av preliminärskatt och sedan inte lämna kontrolluppgift
- När det vid en skattekontroll uppges att en person är nyanställd och därför inte finns med i arbetsgivarens redovisning finns möjlighet att kontrollera att lön och preliminärskatt redovisas påföljande månad
- Bidrag bygger ofta på att bidragssökande ska ange sin beräknade arbetsinkomst under det kommande kalenderåret. Regelverk för bidrag kan utformas bättre efter bidragssökandes verkliga inkomst och behöver inte heller kopplas till kalenderåret
- Aktuellare statistik möjliggör bättre uppföljning av sysselsättning, arbetsmarknad och konjunktur

Sammantaget minskar administrationskostnaderna och skattefelet samt möjliggörs kontroll av svartarbete och bidragsfusk.

Genom www.skatta.se öppnas en rad utvecklingsmöjligheter. Om man skulle vilja ge lönebidrag eller ha arbetsgivaravgifter för enskilda personer som har svårt att komma in på arbetsmarknaden beroende på t.ex. ålder, handikapp, arbetslöshet, utlandsfödd med kort tid i Sverige etc. så behöver sådana beslut inte medföra något ökat krångel eller besvär för arbetsgivaren. Systemet med www.skatta.se kan för företagets räkning ensamt sköta t.ex. nedsatta arbetsgivaravgifter eller medfinansiering av lön. Systemet är flexibelt och om t.ex. reglerna ändras så att arbetsgivaravgifter inte ska tas ut på inkomster som överstiger den gräns som grundar förmåner bedöms www.skatta.se kunna hantera även detta.

Svårare att göra fel med bidragen

En av utgångspunkterna för vårt arbete har varit att arbetsinkomster och bidrag i olika former hänger ihop. Vita inkomster minskar ofta rätten till bidrag. Svarta inkomster och fusk med bidrag minskar förtroendet för skatte- och välfärdssystemet. Att värna förtroendet för skattesystemet och skydda de ärliga skattebetalarna från andras fusk är en viktig uppgift för Skatteverket.

Vid utvecklingen av tankarna kring www.skatta.se föddes tankarna att även bidragsutbetalande myndigheter skulle kunna använda www.skatta.se men att utbetalningarna skulle ske genom en bidragscentral benämnd www.utbeta.se. Det skulle för dem medföra samma fördelar för utbetalande myndigheter som för andra arbetsgivare.

Idag finns det minst 60 olika bidragssystem som kan beröra t.ex. sjukdom och handikapp, familjer och barn, arbetsmarknad, studier, hälsovård, sjukvård och social omsorg, ekonomiskt bistånd, invandrare och flyktingar och försvar och beredskap. Det finns flera olika myndigheter som betalar ut bidrag t.ex. Försäkringskassan, Arbetsmarknadsverket, Socialstyrelsen,

Sammanfattning

Centrala Studiestödsnämnden, Migrationsverket, Kommuner, Högskolor och Kammarkollegiet.

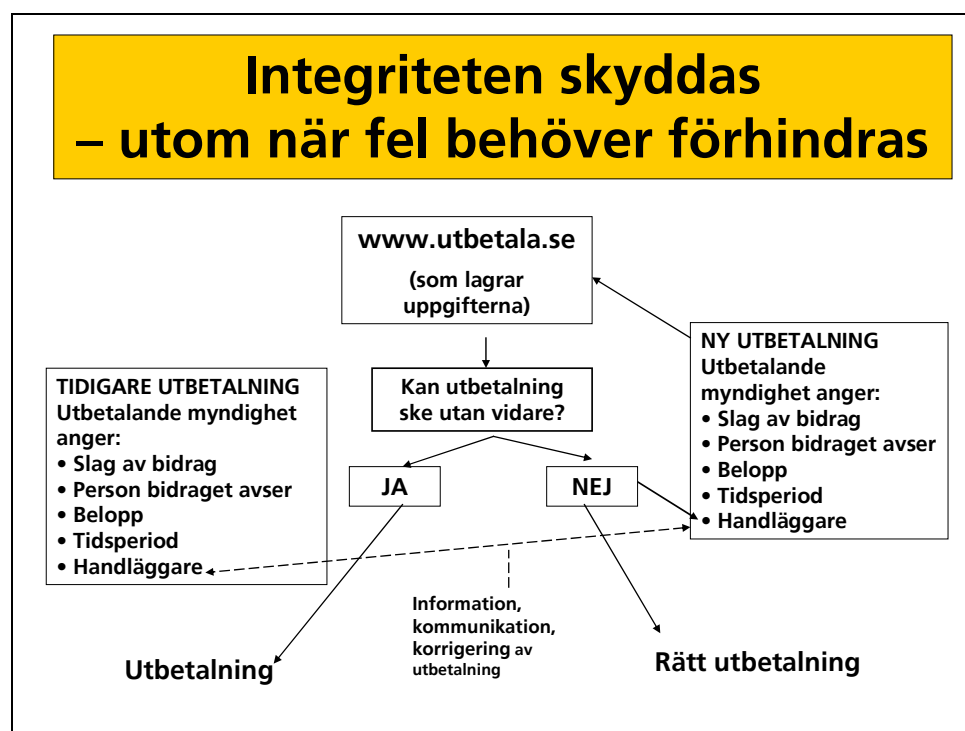
Regler finns om vilka bidrag som inte får utgå samtidigt eller som ska reducera andra t.ex.

- Föräldrapenning får inte kombineras med sjukpenning
- Studiemedel får inte kombineras med aktivitets- och sjukersättning eller A-kassa
- Bostadsbidrag och bostadstillägg till pensionärer beror på arbetsinkomst och bidrag från alla andra system
- Ersättning till asylsökande får inte kombineras med ekonomiskt bistånd
- Utbildningsbidrag till doktorander ska minskas med sjukpenning
- Ersättning till smittbärare ska minskas med rehabiliteringsersättning
- Ekonomiskt bistånd ska minskas med bidrag från alla andra system

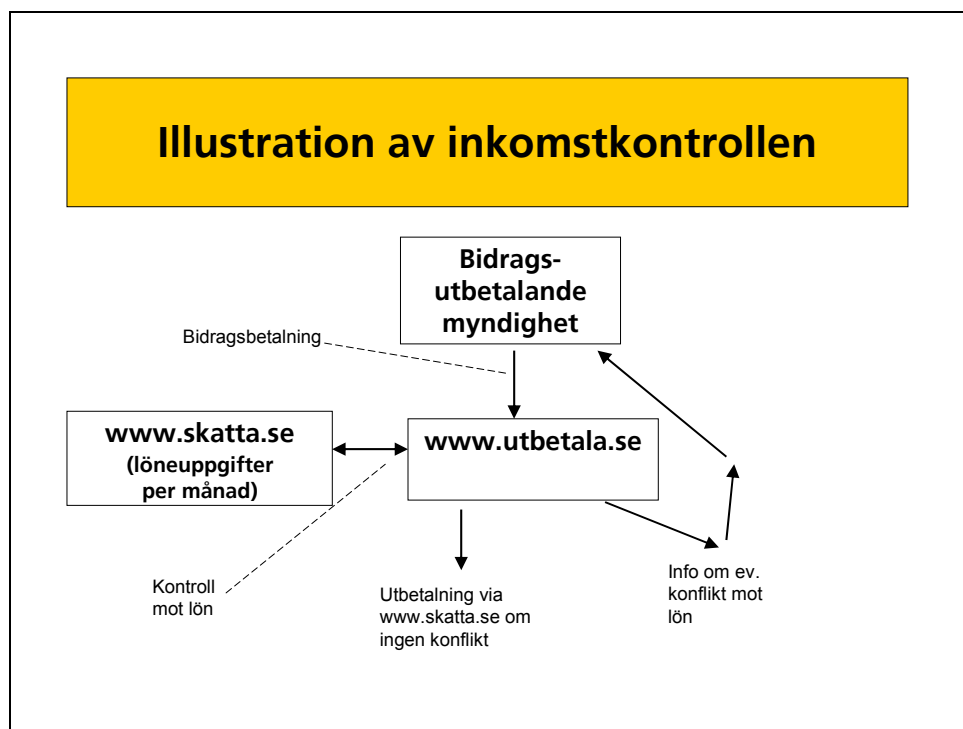
En samordnat system som hanterar olika former av konflikter när det gäller bidrag motiveras med att:

- Det kan vara svårt för handläggare att kunna alla bidrag och bidragsutbetalare
- Det kan vara svårt för bidragssökande att lämna korrekta uppgifter (krångliga namn på bidrag och myndigheter)
- Om man skulle vilja kontrollera lämnade eller utelämnade uppgifter är detta mycket tidsödande t.ex. genom förfrågan till annan myndighet eller genom samkörningar av olika register
- Återkrav av bidrag är negativt för bidragstagarna oavsett hur felet uppkommit
- Att myndigheternas bidragsbetalningar går via www.skatta.se har i huvudsak samma fördelar för myndigheterna som för arbetsgivare

Vi menar att man kan skapa en ordning med användande av www.utbetalare.se som automatiskt kontrollerar vissa felaktigheter och där bidragsutbetalare i dessa fall begränsar sitt utbyte av information till fall när ”konflikt” finns mellan regelverken i olika bidragssystem.

För utbetalningar som lagrats i www.utbetala.se ska råda sekretess dvs. en myndighet har endast tillgång till sina egna uppgifter utom när en felaktig utbetalning håller på att göras. Först då hävs sekretessen och för bara den personen. Bidragsbetalningscentralen sköter för myndigheternas räkning kontroll av att bidrag som en myndighet vill betala ut inte strider mot regelverket. Om ett bidrag är inkomstprövat ska före utbetalning av bidrag en jämförelse göras av lämnad inkomstuppgift mot www.skatta.se. Att göra jämförelser mot arbetsinkomster i www.skatta.se är svårare² men hur det principiellt skulle kunna ske illustreras nedan.

De samverkande systemen bedöms medföra följande fördelar:

- Minskade möjligheter att lämna felaktiga uppgifter om inkomst för att få inkomstberoende bidrag eftersom aktuella inkomstuppgifter finns – minskat bidragsfusk
- Mindre risk att sökande av misstag lämnar felaktiga uppgifter
- Faktisk kontroll sker alltid (till skillnad mot idag)
- Bidrag/ersättningar blir rätt från början – ökad legitimitet för bidrag
- Samkörning i efterhand mot taxeringsuppgifter för att hitta möjliga fel behövs inte
- Återbetalning av bidrag pga. fel inkomst minskar
- Färre felaktiga utbetalningar av bidrag/ersättningar leder till minskade kostnader för bidrag och mindre oro och problem för bidragstagarna
- Återbetalningskrav kan slå hårt mot bidragstagare om pengarna förbrukats och besparingar saknas

Utveckling och driftsättning av www.skatta.se och www.utbetala.se som ovan beskrivits kan ske var för sig men om och när systemen kan samverka uppnås de stora fördelarna.

² inkomstbegreppen kan skilja sig för olika bidrag

Ökad öppenhet och insyn

Ökad öppenhet och insyn ökar upptäcktsrisken och minskar därmed risken för odeklarerade arbetsinkomster. En första förutsättning för skattekontrollen är att man kan upptäcka vem som säljer varor, utför arbete eller driver en viss verksamhet. Det behövs enkla möjligheter till kontroll på fältet för att kunna sortera ut registrerade och seriösa företag från de oregistrerade och oseriösa.

Om kvitto och kvittokontroll

- Näringsidkare i alla branscher ska lämna kvitto utan att man ska behöva be om det. Ett kvitto kan skrivas för hand eller registreras av ett kassaregister. Kvittot ska innehålla uppgift om företagets firma, adress, registreringsnummer, uppgift om F-skatt (om sådan finns), pris (belopp), moms (belopp), vara/tjänst, tidpunkt (datum) och om betalning skett kontant även kvittens (namnteckning och läsbart namnförtydligande) eller registrering i kassaregister.
- Skatteverket ska kunna kontrollera att en näringsidkare lämnar kvitto. En näringsidkare som inte lämnar kvitto ska kunna åläggas att betala en kontrollavgift på 500 kr per kontrolltillfälle.
- Kund ska vara skyldig att ta emot erbjudet kvitto
- En konsument som fått ett kvitto ska bevara det tills han lämnat försäljningslokalen. En konsument som i försäljningslokalen inte har kvitto på inköpt vara ska betala en kontrollavgift på 200 kr per kontrolltillfälle.
- Den som äger bostad ska vara skyldig att bevara och på anmodan förete kvitto på utfört arbete avseende bostaden som för utförare och år uppgått till minst 3 000 kronor. Detta gäller även om arbetet utförts av utländska företag eller av i utlandet bosatta personer. Kravet att bevara kvitto gäller t.o.m. året efter det arbetet utförts.
- Ägare av bostad som fått arbete utfört och som på anmodan inte kan lämna uppgift om vem som utfört arbetet och ersättningen för arbetet ska betala en kontrollavgift på 5 % av beräknade arbetskostnader dock högst 15 000 kronor.

Om anslag och kontroll av vem som driver verksamhet

- Ett företag, som driver en verksamhet från lokal eller försäljningsställe, ska ha ett väl synligt anslag som anger registreringsnummer, företagets namn, om man har F-skattsedel eller A-skattsedel samt om man är registrerad för moms eller som arbetsgivare. Skatteverket bör lämpligen tillhandahålla anslag med registrerade uppgifter.
- Skatteverket ska genom besök på platsen kunna kontrollera om regeln om anslag följs.
- Företag, som inte följer regeln om anslag, ska kunna få betala en kontrollavgift på 2 000 kronor vid varje tillfälle.
- Skatteverket ska genom frågor på byggarbetsplats eller på plats där allmänheten har tillträde kunna undersöka vilket företag som där utför byggnadsarbete eller driver försäljningsverksamhet.
- Skatteverket ska på byggarbetsplats, odling samt på plats där allmänheten har tillträde kunna göra oaviserade kontroller av vilka personer som där utför arbete.
- Om misstanke finns om bidragsfusk ska Skatteverket på eget initiativ kunna lämna över uppgifter om arbete en person utfört till bidragsutbetalande myndighet.

Offentliga uppgifter om företag ska vare enkelt tillgängliga

Uppgift om ett företags skatteförhållanden – om det har F-skatt eller A-skatt och om det är registrerat för moms eller som arbetsgivare och är restfört för skatter och avgifter – ska kunna fås enkelt från Skatteverket via Internet. Det underlättar för den som vill anlita ett företag eller göra en offentlig upphandling.

Frivilligt entreprenadavdrag

Svartarbete är ett reellt problem på delar av arbetsmarknaden. Byggarbetsgivarna har lagt fast ett handlingsprogram mot svartarbete som bland annat innebär att uppdragsgivaren ska föra närvaroförteckning och att Skatteverket ska få göra oanmälda arbetsplatsbesök. LO anser att ett entreprenadavdrag ska införas och om det i ett första steg genomförs i bygg- och anläggningsbranschen bör omedelbart en utredning tillsättas för att gå igenom hur entreprenadavdraget skulle vara möjligt att genomföra i samtliga verksamheter där entreprenadkedjor förekommer.

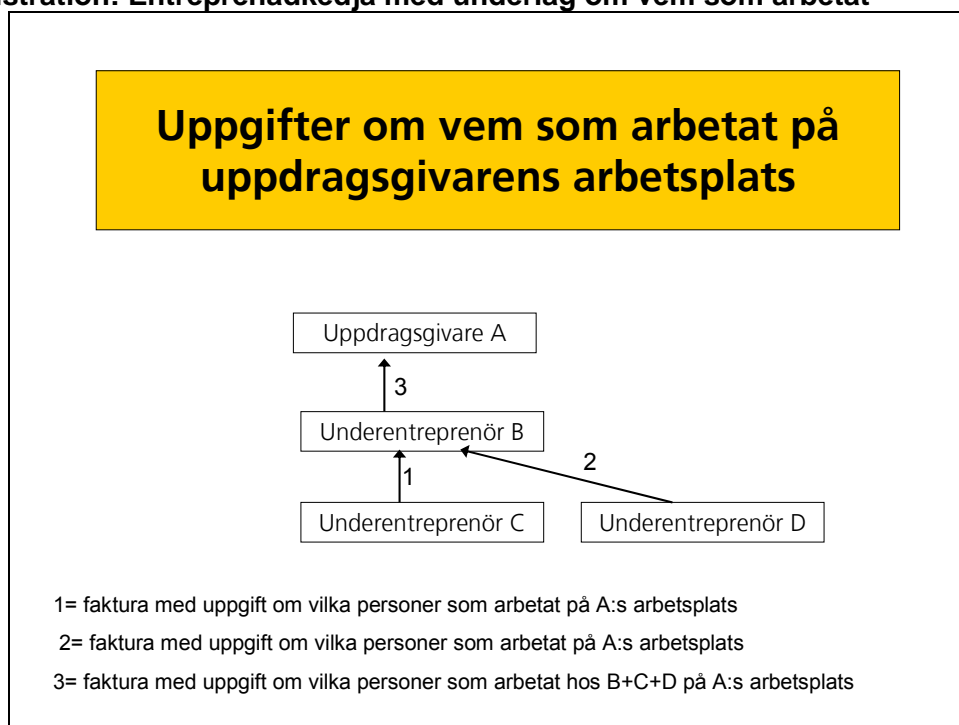
Ett tidigare förslag med obligatoriskt entreprenadavdrag i byggbranschen bedömdes inte vara genomförbart då det ansågs alltför tungrott. Vi har tagit fasta på den kritik som riktats mot det tidigare förslaget och föreslår i stället ett system med frivilligt entreprenadavdrag som bygger på skyldigheten att betala arbetsgivaravgifter för arbete i Sverige. Det omfattar inte bara byggbranschen utan alla situationer där man anlitar underentreprenörer.

Förslaget innebär följande:

En uppdragsgivare som driver näringsverksamhet ska från underentreprenörer få underlag till fakturor med namn och tidsuppgifter på av underentreprenör/er anlitate fysiska personer. Om en underentreprenör anlitat personer som omfattas av annat lands socialförsäkring ska han för varje sådan person ha uppgift som styrker detta (huvudregel).

Om sådant underlag inte finns och om underentreprenör/er missköter sig som arbetsgivare genom att (1) inte vara registrerad som arbetsgivare eller genom att (2) underlåta att betala arbetsgivaravgifter är uppdragsgivare ansvarig för underentreprenörs/ers arbetsgivaravgifter och preliminärskatteavdrag (komplementregel 1).

Illustration: Entreprenadkedja med underlag om vem som arbetat

Om uppdragsgivaren inte får underlag enligt ovan av en underentreprenör kan han befria sig från skatteansvaret genom att göra ett entreprenadavdrag med 30 procent på fakturakostnaden

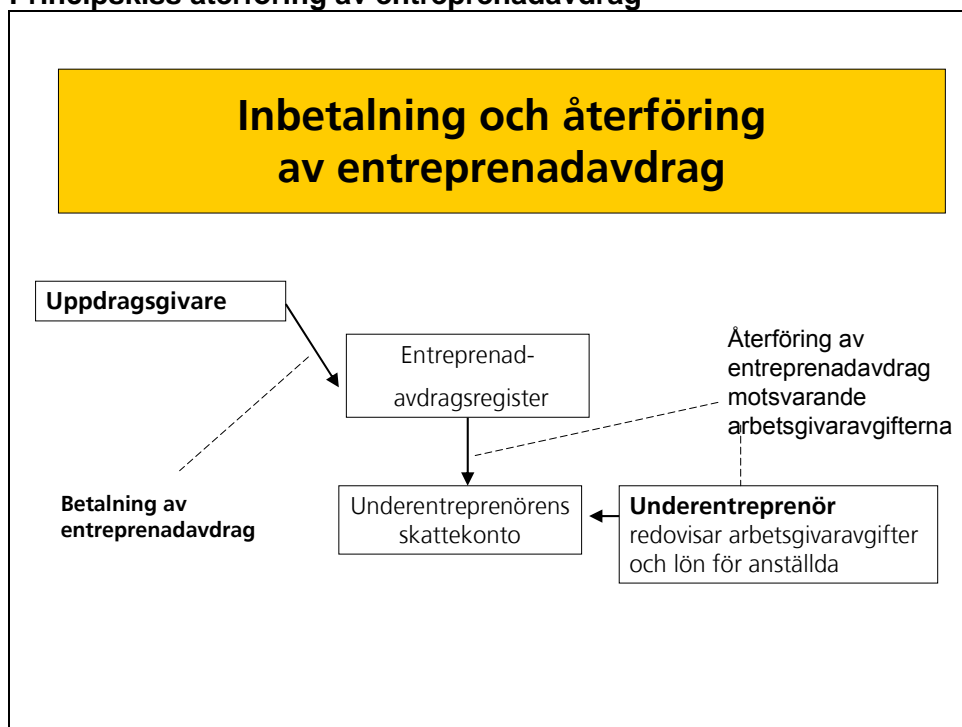
Sammanfattning

exklusive moms (komplementregel 2). Uppdragsgivare får vid beräkning av entreprenadavdraget reducera fakturakostnaden med materialkostnad som kan styrkas eller kan bedömas som skälig.

En bevisregel införs som säger att för utfört arbete i Sverige ska presumtionen vara att arbetstagarna omfattas av svensk socialförsäkring, vilket medför att arbetsgivaravgifter ska betalas för arbete som utförs på arbetsplatser i Sverige.

Entreprenadavdrag bokförs på ett särskilt entreprenadkonto för uppdragstagaren. Medel på detta konto överförs till uppdragsgivarens skattekonto allt eftersom arbetsgivaravgifter redovisas för hans anställda. Utländska företag ska, för att återfå entreprenadavdrag, på motsvarande sätt som svenska företag betala avgifter för anställda eller i annat fall ange identifieringsuppgifter och bruttolön för utsända personer och för dem för vilka särskilda avtal slutits (lokalt anställda) om att arbetstagaren själv ska betala avgifterna i Sverige. För att kunna påskynda och förenkla hanteringen av entreprenadavdrag för utländska personer bör Skatteverket bygga upp ett register över utländska företag som har personer i Sverige och som omfattas av sitt hemlands socialförsäkring.

Principskiss återföring av entreprenadavdrag

När systemet med www.skatta.se är i drift sker återföringen av entreprenadavdrag på liknande sätt som ovan beskrivits. Vid tidpunkten för genomförandet förutses att det finns ett register över utländska arbetsgivare med hitsänd personal som omfattas av sitt hemlands socialförsäkringssystem.

Innehåll:

1	Inledning och bakgrund	21
2	Utgångspunkter för förslag till åtgärder.....	25
3	Ett modernare skattesystem	31
3.1	Uppgiftsskyldighet och skatteplikt	31
3.2	Arbetsgivaravgifter	33
3.3	Preliminärskatteavdrag i fallet med privatarbetsgivare	33
3.4	Formerna för uppgiftslämnande av näringsidkare och juridisk person	34
3.5	Formerna för uppgiftslämnande av arbetsgivare som är privatperson.....	36
3.6	Effekter i form av skattelättnader vid tjänster mellan privatpersoner.....	38
3.7	Ersättningar till gode män och andra	39
3.8	Särskilt om skattereduktion i form av RUT- eller ROT-avdrag	40
3.9	Särskilt om studerande och studielån.....	42
4	Enklare att göra rätt med skatten	43
4.1	Inledning	43
4.2	Särskilt om www.skatta.se	43
4.3	Olycksfalls- och arbetsskadeförsäkring för privatarbetsgivare.....	46
4.4	Hur är uppdragstagaren skatteregistrerad?.....	46
4.5	Framtida utvecklingsmöjligheter	47
5	Svårare att göra fel med bidrag.....	49
5.1	Inledning	49
5.2	Fuskets omfattning.....	49
5.3	Särskilt om www.utbetala.se	50
5.4	Kontroll av bidrag mot lön.....	55
6	Ökad öppenhet och insyn motverkar svartarbete.....	57
6.1	Inledning	57
6.2	Kvittokrav för alla branscher	57
6.3	Krav på anslag vem som driver näringsverksamhet	60
6.4	Kontroll av vem som arbetar på en arbetsplats.....	61
6.5	Svartarbete och momsfusks.....	62
6.7	Om svart arbetskraft i entreprenadkedjor	63
6.8	Hanteringen av entreprenadavdrag och www.skatta.se	73
7	Beskattning av oförklarade inkomster	75
7.1	Skönsbeskattning och PGI	75
7.2	Beskattning av oförklarade inkomster	76
7.3	Skadestånd vid medhjälp till skattebrott.....	80

Bilagor:

1. Svartarbetet – en översikt sammanställd från Skatteverkets rapport Svartköp och svartjobb i Sverige	81
2. Näringsliv, skatteuttag och svarta arbetsinkomster i ett hundraårsperspektiv – en tillbakablick och en framåtblick	87
3. Svartarbete är skatt på andra - berättelsen om Idyllien och Svartlien.....	95
4. Uppgiftsskyldighet och beskattning av lön - en historik	101
5. System för subventionering av köp av hushållstjänster i Finland, Belgien och Österrike samt svenska ROT-avdraget	105
6. Finlands avgiftsfria webbtjänst för hantering av löne- och skattebetalningar och deklARATIONER för småföretag, hushåll m.fl.	119
7. Om kvitton och svarta affärer	123
8. Norge: Informationsskyldighet om arbete som utförs av utländska företag och personer som är bosatta utomlands	129
9. Undersökning om svenska folkets inställning till skatte- och bidragsfusk samt till några förslag som läggs i denna rapport	131
10. Den organiserade handeln med svart arbetskraft och frågan om byggentreprenadavdrag	135
11. Regler för i vilket land socialavgifter ska betalas när personer arbetar i annat land än sitt hemland	139

1 Inledning och bakgrund

EU ställer krav på åtgärder mot svartarbete och bidragsfusk

EU har formulerat riktlinjer för medlemsstaternas sysselsättningspolitik i vilka även ”odeklarerat arbete” tas upp.³ Det finns tre övergripande mål för sysselsättningspolitiken:

- Full sysselsättning
- Att förbättra kvaliteten och produktiviteten i arbetet
- Att stärka den sociala sammanhållningen och integrationen.

EU-rådet definierar odeklarerat arbete som ”varje betald verksamhet som till sin art inte är lagstridig men som inte anmäls till myndigheterna”. Som skäl till riktlinjerna framför EU-rådet vad gäller odeklarerat arbete bl.a. i en särskild punkt (19):

Odeklarerat arbete bör omvandlas till reguljärt arbete för att förbättra det allmänna företagsklimatet, kvaliteten i arbetet för de berörda personerna, den sociala sammanhållningen samt de offentliga finansernas och de sociala skyddssystemens hållbarhet. Ökad kunskap om hur utbrett det odeklarerade arbetet är i medlemsländerna bör främjas.

När medlemsstaterna strävar efter att uppnå de övergripande målen ska de i sin politik beakta särskilda riktlinjer som givits inom tio olika prioriterade områden. Det nionde av dessa avser ett område betecknat ”Omvandla odeklarerat arbete till reguljär sysselsättning”:

Medlemsstaterna bör utveckla och genomföra mångsidiga åtgärder för att undanröja odeklarerat arbete, bland annat förenkla företagsklimatet, avlägsna avskräckande faktorer och se till att det finns tillräckliga incitament inom skatte- och bidragssystemen, förbättra kontrollen av efterlevnaden av lagstiftningen och påförandet av påföljder. De bör göra de insatser som behövs på nationell nivå och EU-nivå för att mäta problemets omfattning och de framsteg som görs på nationell nivå.

Svartarbetsrapporten

Vid Skatteverkets analysenhet har åren 2005-2006 genomförts en kartläggning av svartarbete. Det har varit en bred ansats och som ett led i arbetet har en rad undersökningar genomförts. Undersökningsresultaten har dokumenterats i rapporten ”Svartköp och svartjobb i Sverige”.⁴ Syftet har varit att få en allsidig uppfattning om utbredning och omfattning på svartarbete i dagens Sverige, attityder till svartarbete, svartarbetets orsaker och vad som kan göras

³ Rådets beslut 2003/578/EG av den 22 juli 2003 om riktlinjer för medlemsstaternas sysselsättningspolitik

⁴ Svartköp och svartjobb i Sverige. Del 1: Undersökningsresultat (2006:4) samt Purchasing and Performing Undeclared Work in Sweden (2006:4B)

för att motverka svartarbetet. Som ett led i arbetet har också studerats hur regelverket fungerar i praktiken. En mycket kort sammanfattning av rapporten inklusive en diskussion om använda metoder finns som bilaga 1.

I bilaga 2 finns också en beskrivning av näringslivsstruktur och svarta arbetsinkomster i ett hundraårsperspektiv.

Med svartarbete avses inkomst av produktivt arbete som ska beskattas i Sverige men som inte deklarerats till Skatteverket. Definitionen är vidare än den i allmänt språkbruk för som svartarbete räknas både fallet när köpare och utförare har kommit överens att jobbet ska göras svart och det fall där bara utföraren själv deklarerar en arbetsinkomst som är lägre än den verkliga.

I denna slutrapport redovisar vi våra slutsatser om vad som kan göras för att motverka svartarbete och bidragsfusk.

Myndighetssamverkan

Det är naturligt att ha med bidragsfusk i bilden när man formulerar åtgärder mot svartarbete. Skatteverket har under senare år etablerat samarbete på olika nivåer med bidragsutbetalande myndigheter både när det gäller kontrollverksamhet och information och service till medborgarna.

Det finns anledning att samarbeta över myndighetsgränserna också på systemnivån. Skatteverket har med sitt tekniska kunnande och sin erfarenhet av kontrollsystem möjligheter att bidra i denna myndighetssamverkan.

Skatter och bidrag hänger ihop

Dåvarande Riksrevisionsverket (RRV) fick i april 1997 särskilda medel av regeringen för att finansiera en kartläggning och analys av arbetstagares och företagares svarta arbete. RRV skulle också föreslå åtgärder för att motverka det oönskade beteendet.

RRV överlämnade under 1997-1998 fyra stycken rapporter nämligen: Svart arbete 1: Insatser, (RRV 1997:59), Svart arbete 2: Omfattning, (RRV 1998:28), Svart arbete 3: Struktur, (1998:29) samt Svart arbete 4: Förslag (1998:36).

Dåvarande RRV uttalade⁵:

”När det svarta arbetet blir vanligt förekommande smittar det av sig på andra och risken är att det svarta arbetet ökar ytterligare. Förtroendet för skattesystemet minskar. Detsamma gäller för bidragssystemen, när de utnyttjas av enskilda som egentligen har högre inkomster än vad som redovisas. Det svarta arbetet är därför inte enbart en fråga för skattesystemet utan är i hög grad kopplat till de centrala bidrags- och ersättningssystemen. Om det svarta arbetet ökar, vilket är mer sannolikt än att det skall minska (RRV1998:29), kan det få allvarliga konsekvenser genom att det svarta arbetet hotar såväl legitimiteten i de grundläggande välfärdssystemen som den offentliga verksamhetens finansiering.”

RRV konkluderade att det svarta arbetet måste diskuteras i ett större perspektiv än enbart skattesystemets. Det är en insikt som varit en viktig utgångspunkt vid utformningen av några viktiga förslag från vår sida.

⁵ RRV 1998:36 s. 47-48

Inledning och bakgrund

Medborgarna förväntar sig att samhället vidtar åtgärder som syftar till att hindra missbruk av bidragssystem samtidigt som man arbetar (svart eller vitt). För att på ett säkert sätt kunna kontrollera olika bidrag behövs inte minst mer aktuell kunskap om storleken på den vita lönen och vilka bidrag en person samtidigt uppbär. Vi återkommer längre fram med förslag som kan förhindra vissa felaktiga utbetalningar av bidrag.

2 Utgångspunkter för förslag till åtgärder

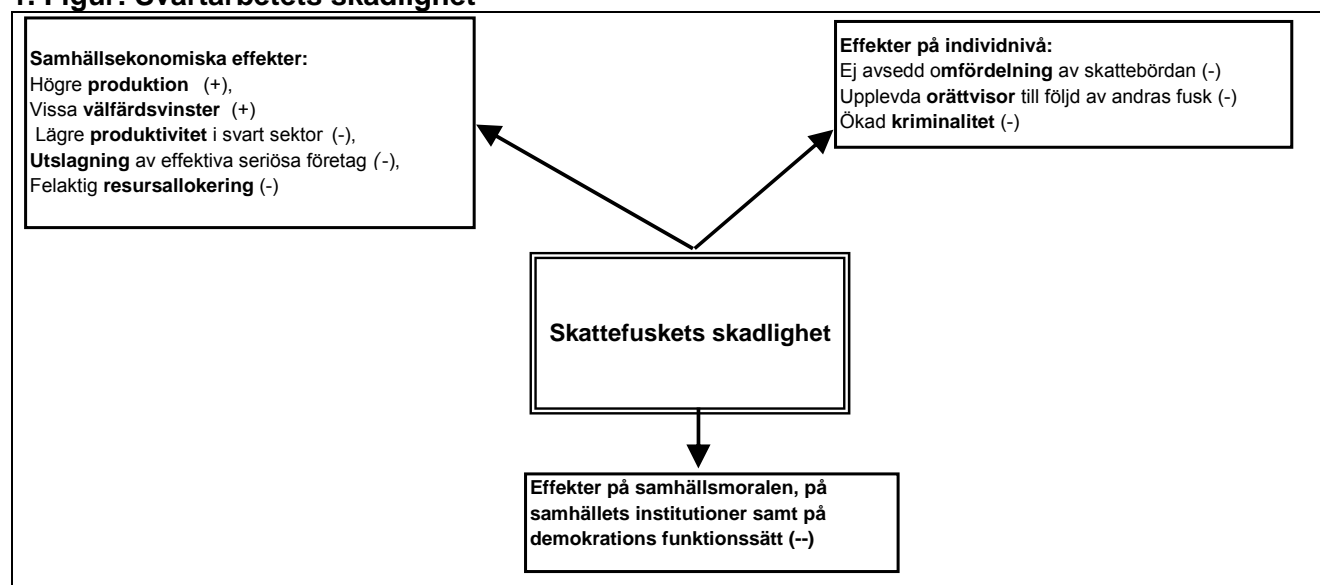
Svartarbetets olika skadlighet

Sverige har världens högsta skatter räknat som skatt i förhållande till bruttonationalprodukten. Skatter på arbete svarar för bortåt två tredjedelar av de totala skatteinkomsterna. Skatterna finansierar välfärdssamhället. En stor del av skatteinkomsterna återförs till medborgarna i form av transfereringar och bidrag som baserar sig på den deklarerade (vita) arbetsinkomsten. Med svarta inkomster kan en individ få för mycket i bidrag. Ytterst handlar svartarbetet om förtroendet för medmänniskor, välfärdssamhället, samhällets institutioner samt att regelverken är rimliga och rättvisa.

Mycket lite forskning finns kring svartarbetets skadlighet. Men rent intuitivt upplever människor att när man mot ersättning ”hjälper” släktingar och grannar med en mindre och tillfällig arbetsinsats är det inget som skadar samhällsekonomin. En del arbete blir gjort som inte skulle utföras om det inte beskattades. Allt annat lika finns det anledning att inrikta insatserna mot det mest skadliga svartarbetet nämligen det som konkurrerar med arbetet i företagssektorn.

I avsaknad av forskningsresultat om svartarbetets skadlighet är det säkert svårt att bli överens i denna fråga. Men nedanstående bild får illustrera den uppfattning vi har. Plusvärdena i form av högre produktion och vissa välfärdsvinster uppkommer i första hand i den privata hushållssektorn när det utförs av personer som inte är företagare. Även om det under vissa specifika förhållanden kan finnas plusvärden är det dock de negativa effekterna som dominerar.

1. Figur: Svartarbetets skadlighet

Svartarbete leder till en omfördelning av inkomster som inte är avsedd av lagstiftaren och försvårar styrningen av den offentliga ekonomin. Svartarbetet i företagssektorn är samhällsskadligt då det sätter konkurrensen ur spel. Seriösa företag slås ut då de inte kan konkurrera på vanliga marknadsmässiga villkor. Marknadsekonomin fungerar inte som den ska vilket hämmar framväxten av effektivare företag och produktionsmetoder. Brist på arbetskraft kan uppstå i den vita ekonomin om personer i stället väljer att arbeta svart. Tillväxten i ekonomin hämmas. Företag, som föredrar svartarbetande arbetskraft, är oftast dåliga arbetsgivare som inte tar hänsyn till arbetarskydd eller personalens utbildning och utveckling. Att som konsument få garantier för utfört svartarbete är oftast inte möjligt. I svartarbetets fotspår följer ibland också framväxten av annan kriminalitet som beskyddarverksamhet, hot om våld, mutor och bestickning och angrepp på rättssystemet. Det finns alltså flera starka skäl att motverka svartarbete i företagssektorn.

Som vi ser det är svartarbetet i hushållssektorn jämfört med företagssektorn mindre samhällsskadligt men också mer svårkontrollerat. Det finns därför skäl att med lägre skatter stimulera vit redovisning i denna sektor för att därigenom motverka en fortsatt ökning av det svarta arbetet.

Fusk är skatt på andra

I [bilaga 3](#) – berättelsen om Idyllien och Svartlien försöker vi med ett pedagogiskt räkneexempel konkretisera vad skatteövervältringen egentligen handlar om. De kompensande skattehöjningarna växer exponentiellt när den vita ekonomin trängs undan.

Om samhället inte skyddar de ärliga skattebetalarna från andras fusk utan låter svartarbetet breda ut sig kommer moraliska argument att väga lätt. Medborgarna kommer i så fall att motverka den orättvisa som uppkommer genom att i accelererande grad sälla sig till den krets som tillgodogör sig vinsterna av svartarbete.

Omfattningen på svartjobb i företagssektorn

Med svartarbete i företagssektorn avses både undanhållna inkomster, svarta löner, privata kostnader samt oredovisade förmåner till anställda som minskat företagets resultat.

Våra undersökningar visar att den största delen av svartarbetet finns i företagssektorn och då främst i små företag. Av det totala svartarbetet, som uppskattas till 115-120 miljarder kronor, beräknas 71 miljarder kronor kunna upptäckas vid skatterevision med de kontrollmöjligheter som Skatteverket har idag men resurserna räcker endast till att avslöja cirka 1 miljard kronor årligen. Med nuvarande befogenheter och metoder kan allt svartarbete inte upptäckas och än mindre kontrolleras bort.

Svartarbete kan inte upptäckas vid granskning från skrivbordet i efterhand. För att minska svartarbetet i företagssektorn krävs ökad insyn samt kontroll på fältet. Det behövs enkla och effektiva kontroller och sanktioner som är mindre resurskrävande än dagens skatterevisioner. En omläggning av skattekontrollen i denna riktning kan öka det totala antalet kontroller. Vi återkommer längre fram med förslag som ökar upptäcktsrisken.

Svartköp och svartjobb vanligt i hushållssektorn

I genomförda intervjuundersökningar uppger vart femte hushåll att man har köpt tjänster svart och betalat med pengar. Antalet personer som svarar att de utfört något svartarbete under det senaste året beräknas i den vuxna befolkningen motsvara cirka 800 000 personer och deras utförda svartarbete motsvarar 66 000 helårsarbeten varav 25 000 åt företag. För arbeten åt hushållen fördelar sig det svarta arbetet på bostad motsvarande 21 000 helårsarbeten och på andra tjänster åt hushållen motsvarande 20 000 helårsarbeten. Värdet på det svartarbete som framkommer i intervjuundersökningarna beräknas till 15 mdkr varav 10 mdkr svartarbete åt hushåll och 5 mdkr svartarbete åt företag. Totalt sett motsvarar den del av svartarbetet som fångas i intervjuerna med allmänheten 1,7 procent av den totala arbetstiden i Sverige.

En stor del av svartarbetet i hushållssektorn utförs åt släktingar, grannar och vänner. Ungefär hälften av ersättningen för svartjobb i hushållssektorn ersätts på annat sätt än med pengar. En del av detta svartarbete är inte samhällsskadligt då det inte konkurrerar med vit företagsamhet. Utfördes nämligen inte arbetet av släktingar, vänner och grannar skulle det utföras av personen själv eller inte alls.

Skatteverket saknar i stor utsträckning möjligheter att kontrollera svartarbetet i hushållssektorn. Vi återkommer längre fram med förslag på åtgärder som i praktiken gör en del av detta arbete skattefritt.

Hushållssektorn och skattenivå

Om ett arbete måste utföras i hushållssektorn står ofta inte valet mellan att göra ett arbete vitt eller svart utan mellan att ta det svart eller göra det själv och skälet är den höga skatten på arbete. Mycket av det svarta arbetet i hushållssektorn utförs av personer i en nära krets och ofta till mindre belopp. Möjligheten att anställa någon privat och betala och samtidigt redovisa ”vitt” utnyttjas praktiskt taget inte alls.

Att mot kontant ersättning eller tjänstebyte hjälpa någon med ett mindre arbete uppfattas av många medborgare inte som ett svartarbete. Många bryr sig därför inte om att ta reda på vilka regler som gäller. Informationen om detta är mycket svårtillgänglig och regelverket komplicerat och svårt att efterleva i praktiken.

Skattelagstiftningens regler, som för en deklarationsskyldig innebär att inkomst av arbete ska beskattas från första kronan och oavsett hur arbetet betalats, står inte i överensstämmelse med gemene mans uppfattning, efterlevs inte av medborgarna och kontrolleras inte av myndigheterna. Skattesystemet i denna del brister i legitimitet. Att skattebefria mindre belopp och förenkla regelverket är en mer framkomlig väg än att övertyga människorna om att de ska följa regelverket.

Krångligt regelsystem

Nuvarande regelverk med redovisning av moms, arbetsgivaravgifter och inkomstskatt när individer byter hushållsnära tjänster med varandra är krångligt och arbetskrävande för den som vill göra rätt för sig. Lagstiftningen uppfattas inte heller som rimlig och rättvis när det gäller beskattningen av arbete som utförs åt familjemedlemmar utanför det egna hushållet och avser mindre belopp. Detta gör att överträdelser av skattelagstiftningen är vanlig. I synen på svartarbete finns i denna del därför för närvarande en klar obalans mellan det allmänna rättsmedvetandet och skattelagstiftningen. Detta bidrar sannolikt till att det generella fördömandet av svartarbete som fenomen inte är tydligare.

Utgångspunkter

Vår analys av regelverket har utmynnat i slutsatserna att det är otidsenligt och onödigt komplicerat att redovisa lön för anställda. För privatpersoner finns tre olika sätt att redovisa och enligt vår uppfattning är det två för många. Regelverket för privatpersoner är i huvudsak detsamma som för företag vilket redan det i sig är komplicerat. Vi förordar ett särskilt regelsystem när arbetsgivaren är en privatperson. Det öppnar möjligheter för lägre arbetsgivaravgifter på hushållsnära tjänster.

Beräkningen av olika avgifter för personer i olika åldrar m.m. gör löneredovisningen betungande särskilt för mindre företag. Med modern teknik skulle företag och medborgare kunna avlastas från dessa bördor. Vi återkommer längre fram med förslag som kan underlätta löneredovisningen för anställda.

Köpare och säljare har lika stort ansvar

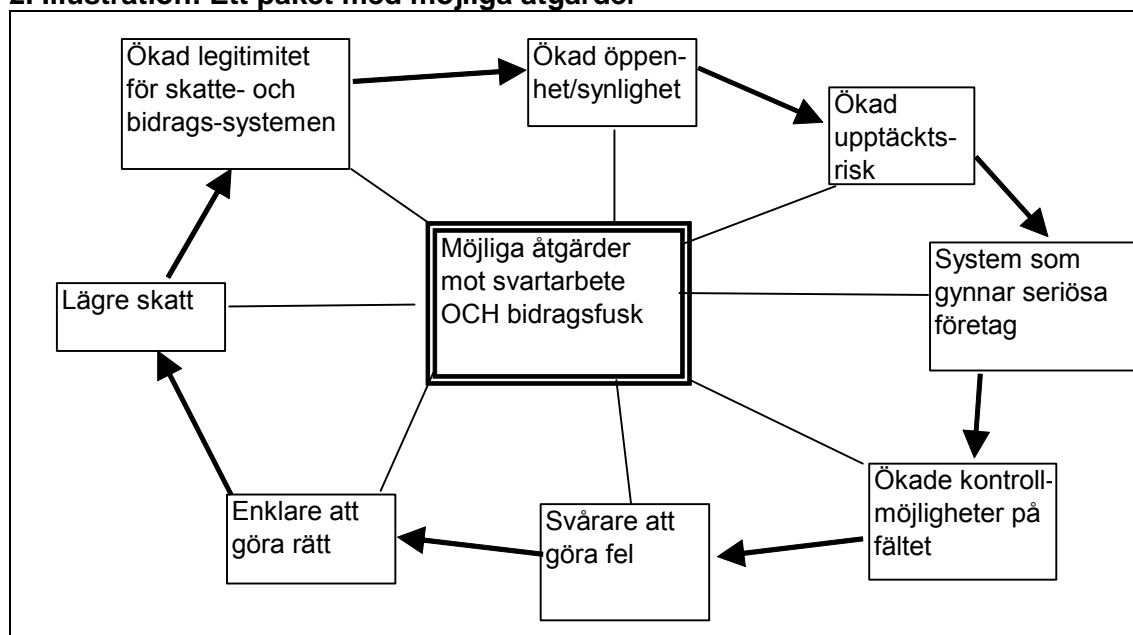
Av svartarbetsrapporten framgår att vår uppfattning är att man inte kan komma till rätta med svartarbetet om man inte i högre grad än för närvarande involverar köparna – och detta gäller både i hushållssektorn och i företagssektorn. När Skatteverket hösten 2006 frågat svenska folket hur ansvarsfördelningen för att det inte blir svart fördelar sig mellan den som utför ett arbete och den som beställer ett arbete är det en klar majoritet (62 %) som svarar att båda har lika stort ansvar, endast 8 procent menar att endast den som utför arbetat har ansvar, jfr bilaga 9.

Ett paket med möjliga åtgärder

Det är som ovan antytts en illusion att tro att svartarbetet kan ”kontrolleras bort” genom större resursinsatser och/eller ökade befogenheter i skattekontrollen. Ökad kontroll är inte tillräckligt för att väsentligt minska svartarbetet. Det behövs andra åtgärder och en helhetssyn på åtgärder av olika slag.

Det har vi tagit fasta på och som framgår av figuren nedan har de förslag vi lägger fram i själva verket ganska lite med omfattningen av kontrollen att göra. Tanken är att alla åtgärderna sammantaget ska ha en betydande effekt på svartarbete och bidragsfusk. De möjliga lösningar som vi skisserar bör ses som en helhet – ett paket med åtgärder – där inget enskilt förslag taget för sig leder till väsentligt minskat svartarbete.

2. Illustration: Ett paket med möjliga åtgärder

De förslag vi lägger återfinns i följande avsnitt:

- Ett modernare skattesystem, avsnitt 3
- Enklare att göra rätt med skatten, avsnitt 4
- Svårare att göra fel med bidragen, avsnitt 5
- Ökad öppenhet och insyn, avsnitt 6
- Beskattnings av oförklarade inkomster, avsnitt 7

med följande åsyftade effekter nämligen:

- Att det ska bli enklare att anställa och lämna uppgifter till Skatteverket
- Att skatte- och bidragssystemet upplevs som mer rimligt och rättvist
- Att ökad synlighet/öppenhet ökar upptäcktsrisken och minskar möjligheten att fuska
- Ta bort lönsamheten av brott

Framställningen är kort och enkel med syftet är att läsaren snabbt ska kunna få en överblick över de många förslagen. Förslagen är av principiell natur och de slutliga lösningarna kan vara juridiskt eller tekniskt komplicerade. Vår uppfattning är att förslagen trots detta är genomförbara. Ett genomförande måste emellertid föregås av djupare analyser av olika slag. Och till syvende och sist är genomförandet en politisk fråga.

Samhället kan inte avskaffa svartarbetet, men om det vill, kan det skapa förutsättningar för att fler vita jobb skapas!

3 Ett modernare skattesystem

3.1 Uppgiftsskyldighet och skatteplikt

Utredarnas förslag:

Näringsidkare ska lämna uppgift om ersättning för utfört arbete av person med A-skattsedel för belopp som uppgår till minst 1 000 kronor under kalenderåret. Belopp under gränsen för kontrolluppgift är skattefritt. Om ersättningen uppgår till 1 000 kronor eller mer är hela beloppet skattepliktigt för mottagaren.

Privatpersoner ska lämna uppgift om ersättning för utfört arbete av person med A-skattsedel för belopp som uppgår till 3 000 kronor eller mer under kalenderåret. Om ersättningen överstiger 3 000 kronor är endast den del som överstiger 3 000 kronor skattepliktig för mottagaren.

För ersättning från privatperson till person med A-skattsedel som under kalenderåret fyller högst 16 år behöver kontrolluppgift inte lämnas.

Belopp under gränsen för uppgiftsskyldighet är skattefritt och för dessa ska arbetsgivaravgifter inte betalas.

Skattepliktiga årsinkomster under 42,3 procent av prisbasbeloppet ska grunda rätt till allmän pension.

Ersättning mellan föräldrar och barn (även vuxna) undantas från beskattning.

Motivering:

Nu gäller att gränsen för när en näringsidkare ska lämna kontrolluppgift är 100 kr men även ersättningar därunder är skattepliktiga och personen själv ska ta upp inkomster under gränsen i sin deklaration. I praktiken sker detta ytterst sällan. Frågan är om förslaget om skattefrihet för de första 1 000 kr från arbetsgivare, som är näringsidkare eller juridisk person, skulle kunna missbrukas? Den som utför arbetet inom sin näringsverksamhet ska inte få tillämpa regeln och enligt vår mening bör en person som själv skaffar sig uppdrag åt många arbetsgivare bedömas som självständig näringsidkare och om han i övrigt uppfyller kraven på F-skattsedel bör han tilldelas sådan.

Nuvarande regelverk som innebär att inkomster för en deklarationsskyldig ska redovisas från första kronan uppfattas inte av medborgarna som rimlig. Som framgår av [bilaga 4](#) innebär beloppsgränsen 3 000 kr bara en uppräknig till dagens penningvärde av den gräns som fanns när kontrolluppgift infördes för 70 år sedan. Genom att undanta små belopp från skatteplikt elimineras en stor del av det som rent "lagtekniskt" är svartarbete i hushållssektorn och som i praktiken inte kan kontrolleras.

Den som inte fyllt 18 år är minderårig. En minderårig får börja arbeta först under det kalenderår då han eller hon fyller 16 år. Skolplikten ska också ha fullgjorts. Den som har fyllt 13 år, får dock utföra lätt arbete som inte är skadligt för den minderåriges hälsa, utveckling eller skolgång. I regel krävs vårdnadshavares och skolans tillstånd. Barn som under kalenderåret fyller 16 år har små möjligheter att komma upp i inkomster som medför deklarationsskyldighet. Nuvarande ordning med att lämna kontrolluppgift på ersättning som vanligen inte beskattas hos mottagarna anser inte medborgarna vara rimligt.

Enligt nuvarande praxis kan ett barn som bor i föräldrarnas hushåll göra en tjänst åt föräldrarna och få betalt för detta utan att detta beskattas. Detta torde gälla även ett vuxet barn som bor hemma och oavsett om utföraren driver näringsverksamhet så länge näringsverksamhetens resultat inte belastas med några kostnader kopplade till utförande av tjänsten. Men så fort kopplingen till föräldrarnas hushåll brutits ska tjänster för vilka ersättning utgår beskattas.

På frågan om privata tjänster mellan föräldrar och ”utflugna” barn (dvs. barn som inte bor hos föräldrarna) bör beskattas eller vara skattefria svarar 82 procent att de bör vara skattefria, (jfr bilaga 9). Att beskatta tjänster mellan föräldrar och barn uppfattas inte av medborgarna som rimligt. De bör enligt vår mening inte beskattas.

Frågan är om skattefriheten bör omfatta även de fall där någon av parterna driver näringsverksamhet. För närvarande gäller att uttag av tjänst från näringsverksamhet (till näringsidkaren själv) inte beskattas och att uttag av tjänst till annan (gratis) kan ske obeskattat om det görs i ringa omfattning. En advokat kan alltså ge sig själv råd och hjälpa sin mor eller granne inom yrkets ram om han inte tar betalt. Vad som i detta sammanhang är ”ringa” är inte klarlagt i rättspraxis. Att låta frågan om ersättningen (gratis eller inte) styra beskattningen mellan föräldrar och barn är svår då arvs- och gåvobeskattningen upphört. Att ha olika skatterättslig bedömning om jobbet t.ex. ett målningsarbete utförs av en person som a) inte är yrkesman b) är yrkesman c) driver måleriverksamhet innebär svåra avgöranden. Vi har därför stannat för att föreslå att regeln ska vara generell dvs. att ersättning mellan föräldrar och barn inte beskattas även om det skett betalning mellan dem. Men föräldern/barnet måste göra arbetet personligen och en näringsverksamhet får inte belastas med någon som helst kostnad – om så sker ska hela värdet av tjänsten tas upp till beskattning.

Den som funderar över om den föreslagna ordningen skulle kunna leda till missbruk bör fundera över hur nuvarande regler fungerar.

Ett av de argument som brukar föras fram för att motivera ungdomar och andra att ta arbeten vitt är att man härigenom får rätt till förmåner t.ex. framtida pension. Detta gäller dock inte i alla fall. Den som har inkomster under 16 800 kr⁶ får med dagens regler inte tillgodoräkna sig pensionsgrundande inkomst (PGI) trots att arbetsgivaren betalt arbetsgivaravgift. Det är fråga om personer som med dagens taxeringsförfarande ligger under gränsen för skyldighet att lämna deklaration. För den som har inkomster som överstiger denna gräns (t.ex. 16 900 kr) baseras beräkningen av PGI på hela inkomsten. Det finns anledning att stärka incitamenten hos personer som idag inte är deklarationsskyldiga att vilja ha vit inkomst genom att låta arbetsersättningar redan från botten grunda rätt till pension. Därmed uppnås i denna del en överensstämmelse mellan avgifter och förmåner. Tröskeleffekter undviks vid beräkning av PGI och regelverket blir enligt vår mening mer rättvist.

⁶ År 2006; inkomst understigande 42,3 procent av prisbasbeloppet

Pensionsgrundande inkomst fastställs vid taxeringen. Om personer med låga inkomster (ofta barn) skulle vara tvungna att deklarerat skulle det innebära en belastning för Skatteverket. I ett framtida deklarationssystem där medborgarna godkänner Skatteverkets uppgifter utan underskrift – tyst godkännande – är det naturligt att alla medborgare som har pensionsgrundande inkomst får information om detta från Skatteverket även om de inte skulle vara deklarations-skyldiga. Också för den enskilde finns ett intresse att få del av uppgifter i dataregister som avser honom själv.

3.2 Arbetsgivaravgifter

Utredarnas förslag:

För belopp som överstiger gränsen för uppgiftsskyldighet ska betalas arbetsgivaravgifter. Näringsidkare ska betala arbetsgivaravgifter som idag. Privatpersoner ska betala arbetsgivaravgifter med 20 % på skattepliktigt belopp.

Motivering:

Genom förslagen blir det överensstämmelse mellan det belopp som är skattepliktigt för mottagaren och det som ska lämnas upp till Skatteverket och det belopp som det ska betalas avgifter för.

Regeln att arbetsgivaren ska betala avgifter och att beloppet i annat fall är fritt från skatt och avgifter eliminerar systemet med egenavgifter i inkomstslaget tjänst i dessa fall och innebär en förenkling. Enligt vår bedömning finns nämligen idag stora brister på bland uppgiftslämnarna i dessa fall.

Nivån 20 % har valts så att den i huvudsak ger mot betalningen svarande förmåner.

I avsnitt 3.1 har behandlats att arbetsgivaravgifter ska motsvaras av förmån i form av tillgodoräknad pensionsgrundande inkomst även för dem som inte har så hög inkomst att de är deklarations-skyldiga enligt de regler som gäller idag.

3.3 Preliminärskatteavdrag i fallet med privatarbetsgivare

Utredarnas förslag:

Privatarbetsgivare ska inte vara skyldig att göra skatteavdrag. Uppdragstagare och uppdragsgivare får komma överens om vem som ska betala preliminärskatten.

Motivering:

Enligt nu gällande regler ska en privatperson som anlitar en person med A-skatt göra skatteavdrag och betala avgifter om ersättningen överstiger 10 000 kronor. Uppdragsgivaren har inte alltid klart för sig vilken tid arbetet kommer att ta eller om personen senare under året kommer att anlitas för ytterligare arbete. Överskrids gränsen för redovisningsskyldighet 10 000 kronor ska preliminärskatteavdrag göras och arbetsgivaravgifter betalas på hela beloppet. Det kan med andra ord bli dyrt för uppdragsgivaren att inte redan från början ha räknat med detta.

Vid tröskelvärdet 10 000 kronor blir det på papperet dyrare för den som anlitat någon – avgifter ska nämligen betalas på hela ersättningen. Om det alltså betalas 9 990 kr i ersättning ska uppdragsgivaren inte betala någon skatt till Skatteverket. Om 10 010 kr betalas i ersättning ska uppdragsgivaren till Skatteverket betala in 5 751 kr⁷.

Med de av oss föreslagna reglerna ska en uppdragsgivare bara betala avgifter för ersättningar som överstiger 3 000 kronor per år och tröskeleffekten vad gäller avgifter elimineras. Frågan är då om preliminärskatteavdrag måste göras.

I många fall ska ingen skatt betalas och i andra fall kan det vara svårt att bedöma hur preliminärskatteavdraget ska beräknas. Vår analys i svartarbetskartläggningen av hur privatpersoner redovisar preliminärskatteavdrag i förenklad skattedeklaration pekar på att man ofta redovisar mer än 30 procent i skatt. Många som får ersättning från privatpersoner, t.ex. ungdomar som studerar, behöver inte betala skatt utan är berättigade till jämkning. Men sådana bedömningar ska inte privatarbetsgivare behöva göra. Den som mottar en ”vit” ersättning är väl medveten om att ersättningen ska beskattas och att skattebetalning därför inte kan undvikas. Vi tror därför att uppdragsgivaren på uppdragstagarens önskemål kommer att redovisa in preliminärskatt eller själv svara för inbetalningen.

3.4 Formerna för uppgiftslämnande av näringsidkare och juridisk person

Utredarnas förslag:

Arbetsgivare som är juridisk person eller näringsidkare kan lämna uppgifter i skattedeklaration som idag men uppgiften om skattepliktig lön i skattedeklarationen ska specificeras på person. Men uppgifterna kan också lämnas via www.skatta.se

Arbetsgivare som på föreskrivet sätt inte lämnar uppgift om skattepliktig lön kan påföras en administrativ avgift på 1 000 kr per löntagare/uppdragstagare och månad.

Motivering:

Uppgifter om under en månad utbetald lön är av stor betydelse för att enkelt kunna kontrollera svart arbetskraft. Påträffas vid en fältkontroll personer som utför arbete måste Skatteverket vänta till början av nästa år för att se om personen överhuvudtaget fått någon lön från arbetsgivaren i fråga. Och om uppgift om lön kommer in vet man inte om lönen avser det arbete som utförts under den iakttagna månaden eller avser ett arbete vid en annan tidpunkt. Uppgift om utbetald lön månadsvis behövs alltså för att kunna motverka svartarbete och på ett enkelt sätt kunna sköta skattekontrollen t.ex. mot det nya systemet med personalliggare.

Uppgift om vit lön är av stor betydelse för olika bidrag t.ex. rätten till A-kassa eller socialbidrag. I avsaknad av aktuella uppgifter måste utbetalande myndighet i stor utsträckning lita på uppgifter från uppgiftslämnarna själva utan möjlighet till kontroll när man misstänker fusk. Kontroller är mycket svåra att göra i efterhand eftersom man inte vet till vilken månad utbetald lön hänför sig.

Nuvarande ordning infördes 1980. Tidigare gällde den huvudregeln att en arbetsgivare vid inbetalning av innehållen A-skatt skulle specificera inbetalningen för varje arbetstagare på s.k.

⁷ 3003 kr i preliminärskatt (30 %) och 2 748 kr i avgifter (27,46 %) = 5 751 kr

skatteanvisningar. Efter varje inbetalningstillfälle krediterades skatten på arbetstagarna var för sig. Vid reformeringen av uppbördssystemet (SFS 1979:489) beslöts att kontrolluppgifterna skulle tjäna som underlag för krediteringen av preliminär A-skatt. Systemet som har administrativa fördelar har också risker. Systemet gällde därför vid sitt införande inte arbetsgivare med färre än fyra anställda. Vid införandet av den nya ordningen hade skattemyndigheten också befogenhet att besluta om skyldighet för arbetsgivare att vid varje förfalldag lämna specificerad uppgift om A-skatt för varje arbetstagare. Enligt RSV:s anvisningar (RSV Du 1984:12) kunde ett sådant beslut grunda sig på differenser mellan redovisad skatt i uppbördsdeklarationer och kontrolluppgifter eller att sådana inte lämnats.

I företagets bokföring finns för varje anställd uppgift om under månaden utbetald skattepliktig lön och innehållen preliminärskatt. Att lämna dessa uppgifter elektroniskt innebär visserligen fler uppgifter men egentligen ingen ökad uppgiftslämnarbörda.

Att lämna uppgift om skattepliktig lön för anställda kan inte vara frivilligt och den som inte gör det ska därför kunna påföras en administrativ avgift på 1 000 kr per löntagare och månad.

Beträffande företagets möjligheter att helt slippa deklarations- och kontrolluppgiftslämnandet genom systemet www.skatta.se återkommer vi till senare.

Nedanstående schema illustrerar förslagen för näringsidkare och juridisk person.

3. Schema: Systemöversikt näringsidkare och juridisk person

Ersättningen i kronor		< 1 000	1 000 -
Arbetsgivaren dvs. utbetalaren av ersättning	Uppgiftslämnande till Skatteverket	Nej	www.skatta.se eller Skattedeklaration
	Preliminärskatt och avgifter	Inga avgifter, ingen kontrolluppgift eller andra uppgifter till Skatteverket	Ja, som i nuvarande system
Arbetstagaren dvs. mottagaren av ersättning	Skatt och avgifter	Nej	Inkomstskatt
	Sociala förmåner	Nej	Ja

3.5 Formerna för uppgiftslämnande av arbetsgivare som är privatperson

Utredarnas förslag:

Arbetsgivare som är privatperson ska lämna uppgifter i Tjänsteköpsdeklaration månadsvis. Men uppgifterna kan också lämnas via www.skatta.se.

Om Tjänsteköpsdeklaration inte lämnas påförs uppdragsgivaren en sanktionsavgift på 1 000 kronor.

Uppdragstagare, som under ett kalenderår har fler än 10 uppdragsgivare, som är privatpersoner, ska ta upp all erhållen ersättning till beskattning i inkomstslaget näringsverksamhet, varvid i förekommande fall i Tjänsteköpsdeklaration erlagda skatter och avgifter ska tillgodoräknas vid skatteberäkningen.

Motivering:

Enligt dagens regelverk ska privatpersoner lämna kontrolluppgift och kontrolluppgiftssammandrag om ersättningen uppgått till minst 1 000 kronor. Om ersättningen uppgått till minst 10 000 kronor ska skatteavdrag göras och avgifter betalas. Det kan göras genom att arbetsgivaren registrerar sig och redovisar månadsvis i en ”vanlig” skattedeklaration eller genom att uppgift om ersättningen lämnas i en förenklad skattedeklaration för den person och månad som ersättningen betalats. I sistnämnda fall ska kontrolluppgift inte lämnas.

Det finns alltså i princip tre olika sätt som privatpersoner kan redovisa på. Det är enligt vårt förmenande två sätt för mycket. En särskild undersökning⁸ har gjorts av medborgarnas kunskaper om vilka regler som gäller när man anlitat någon privat, alltså när den anlitade person inte är en företagare som har F-skatt.

Den bedömningen görs att allmänhetens kunskaper om vilka skyldigheter man har att lämna uppgifter och att man kan använda förenklad skattedeklaration är mycket låg. Det sammanhänger med krångliga regler och svårtillgänglig information.

Det är viktigt att ”Tjänsteköpsdeklaration” är enkelt utformad och att uppgifterna också kan lämnas på annat sätt än papper. Det finns därför anledning att förenkla och schablonisera så långt som möjligt. I underlaget för ersättning i ”Tjänsteköpsdeklaration” bör därför inte medräknas naturaförmåner som utgår endast tillfälligt. För personer som har kost och bostad i eller i anslutning till arbetsgivaren kan gälla enkla schabloniserade regler. Kontrolluppgift ska inte lämnas utan själva Tjänsteköpsdeklarationen fungerar som kontrolluppgift.

Det ska vara möjligt att lämna uppgifterna elektroniskt på Internet. För detta behövs endast tillgång till utbetalarens och mottagarens personnummer och utbetalt belopp brutto (dvs. före reduktionen med 3 000 kr). När från utbetalaren under året sammanlagt utbetalts mer än 3 000 kronor ska uppgifter lämnas och i sådana fall beräknar Skatteverket skatten.

Tjänsteköpsdeklaration ska alltid lämnas även för utländska arbetstagare eftersom arbetet utförs i Sverige och arbetsgivaren är bosatt i Sverige.

⁸ Förenklad skattedeklaration och svenska folket kunskap om hur man ska redovisa skatt på privata tjänster, Skatteekonomiskt meddelande nr 45, 2005-05-20.

I nedanstående schema sammanfattas förslagen.

4. Schema: Systemöversikt privatarbetsgivare

Ersättningen i kronor		< 3 000	3 000 -
		Eller barn t.o.m. 16 år	
Köparen (uppdragsgivaren) dvs. utbetalaren av ersättning	Uppgiftslämnande till Skatteverket	Nej	www.skatta.se eller Tjänsteköps- deklaration (TD)
	Preliminärskatt och avgifter	Inga avgifter, ingen kontrolluppgift eller andra uppgifter till Skatteverket	Avgifter 20 % Preliminärskatteavdrag frivilligt (TD)
Säljaren (uppdragstagaren) dvs. mottagaren av ersättning	Skatt och avgifter	Nej	Inkomstskatt
	Sociala förmåner	Nej	Ja

Om utförare har många uppdragsgivare

Med av oss föreslagna regler kan en snickare med A-skatt göra ett arbete utan att betala skatt om värdet understiger 3 000 kronor per uppdragsgivare. För att en person med A-skatt inte ska kunna missbruka den skattefria zonen om 3 000 kr per uppdragsgivare måste sättas en övre gräns för antalet uppdragsgivare. Överskrider detta antal ska personen i stället beskattas i inkomstslaget näringsverksamhet. Vi föreslår en gräns på 10 stycken uppdragsgivare. Är de fler ska alla ersättningsbelopp oavsett storlek tas upp till beskattning i inkomstslaget näringsverksamhet och ny skatteberäkning göras för utföraren varvid de skatter och avgifter som uppdragsgivarna betalt in via Tjänsteköpsdeklaration gottskrivs honom.

Om uppdragsgivare inte lämnar uppgifter

Systemet med Tjänsteköpsdeklarationen ska vara en permanent lösning. Vid utformning av dessa regler är det angeläget att utforma dem så att ersättningar för vilka uppgifter lämnats – alltså belopp över 3 000 kr – behandlas förhållandevis gynnsamt jämfört med dem som inte lämnar uppgifter utan tar det svart. Om sålunda Skatteverket upptäcker att en person fått ersättning/ar med mer än 3 000 kronor ska uppdragsgivaren betala arbetsgivaravgifter på hela ersättningen (inget fribelopp på 3 000 kr). Dessutom ska utbetalaren betala en sanktionsavgift på 1 000 kr per utbetalningsmånad för varje person för vilken han inte lämnat Tjänsteköpsdeklaration.

Skatt och sanktionsavgift på uppdragsgivare ska även kunna aktualiseras om uppdragstagaren i sin inkomstdeklaration redovisar inkomst för vilken uppdragsgivaren inte lämnat Tjänsteköpsdeklaration. Detta kan vara ett starkt incitament för uppdragsgivare att lämna uppgifter på föreskrivet sätt.

3.6 Effekter i form av skattelättnader vid tjänster mellan privatpersoner

Systemet med Tjänsteköpsdeklaration skiljer sig väsentligt från nuvarande system där regelverket för anställda i företag i princip tillämpas fullt ut på privatarbetsgivare. Systemet med Tjänsteköpsdeklaration bedömer vi kommer att uppfattas som mer rimligt och därmed mer legitimt än nuvarande regelverk. Det innebär en totalt sett lägre beskattning men med lite annan fördelning av skattebördan mellan uppdragsgivare och uppdragstagare.

5. Tabell:

Skattemässiga effekter och omfördelningar mellan uppdragsgivare och utförare

Förutsättningar nuvarande regler: Kommunalskatt 32 % och arbetsgivaravgifter = egenavgifter 32 %

Förutsättningar föreslaget system: Fribelopp 3 000 kr, kommunalskatt 32 % samt arbetsgivaravgifter 20 %

Ersättning/lön	800 kr	8 000 kr	18 000 kr	28 000 kr
Skatt vid nuvarande system				
Mottagaren	256	5 120	5 760	8 960
Uppdragsgivaren	0	0	5 760	8 960
Summa skatt	256	5 120	11 520	17 920
Skatt i procent av ersättningen	32 %	64 %	64 %	64 %
Skatt vid föreslaget system				
Mottagaren	0	1 600	4 800	8 000
Uppdragsgivaren	0	1 000	3 000	5 000
Summa skatt	0	2 600	7 800	13 000
Skatt i procent av ersättningen	0 %	33 %	43 %	46 %
Skillnad – skattelättnad i kr	- 256	- 2 520	- 3 720	-4 920

Systemet innehåller till skillnad mot nuvarande system dessutom sanktioner mot den som inte lämnar uppgift. Sammantaget bedömer vi att detta kommer att leda till en högre följsamhet med den nya lagstiftningen. Det kommer enligt vår uppfattning att medföra att vissa jobb blir vita. De lägre avgifterna kommer inte att medföra minskade skatter till staten eftersom dessa inkomster idag praktiskt taget alltid är svarta.

Ett system med Tjänsteköpsdeklaration har betydligt lägre fullgörandekostnader för de skattskyldiga och lägre administrationskostnader för Skatteverket än ett system med skattereduktioner typ ROT-avdrag.

En fråga att ställa sig är om det föreslagna systemet är alltför förmånligt. Den som utför arbetet är ju inte näringsidkare och när man betalar ersättning till en person med A-skatt ska inte moms betalas. Kan det då tänkas att personer väljer att ta uppdrag enligt reglerna för Tjänsteköpsdeklaration i stället för att starta företag (bli näringsidkare). Vi bedömer att så är fallet. Men det är en bra ordning. För närvarande är incitamenten att starta egen näringsverksamhet eller ”sätta sig på bolag” betydande – det behövs en balanserande motkraft. Men de ”företag” vi då talar om är ju personer som har högst 10 stycken uppdrag under ett år.

En fråga som vi inte tagit ställning till är om det utöver antalet uppdrag också behövs ett beloppsmässigt tak där *mottagaren* ska beskattas i inkomstslaget näringsverksamhet. Det är möjligt att så är fallet men vi har inte något förslag i den delen.

3.7 Ersättningar till gode män och andra

I bilaga 2 i svartarbetsrapportens första del har utförligt beskrivits i vilken liten utsträckning den förenklade skattedeklarationen används och vilka brister och problem som finns när det gäller ersättningar till gode män, förvaltare och utbetalare av assistansersättning.

Utredarnas förslag:

Kommuner ska lämna uppgifter om ersättningar till gode män och förvaltare. För dessa ersättningar sker skatte- och avgiftsberäkning enligt reglerna för ersättning från privatpersoner.

Ersättning från privatpersoner till personliga assistenter redovisas enligt reglerna för arbetsgivare som är näringsidkare eller juridisk person.

Frågan om idrottsföreningar och ideella organisationer ska få tillämpa de förmånliga reglerna för privatarbetsgivare bör utredas.

Motivering

Kommunerna bör lämna uppgift om ersättning till gode män och förvaltare. Den nuvarande ordningen att personer med godemansförordnande lämnar uppgifter om sig själv är principiellt felaktig och fungerar inte tillfredsställande.

Det är endast undantagsvis privatpersoner med handikapp själva betalar ut ersättningen till sina personliga assistenter. Normalt utförs den personliga assistansen av kommunens anställda eller av ett av den handikappade anlitat företag. En lägre beskattning av ersättningen till personliga assistenter om utbetalningen sker av den handikappade skulle leda till att de handikappade i större utsträckning än i dag skötte skatteredovisningen vilket skulle medföra en olikformig skattekonkurrens med på marknaden aktiva företag. Därför bör redovisningen i dessa fall ske enligt samma regler som för arbetsgivare som är näringsidkare eller juridisk person. Eventuellt kan den här föreslagna regeln vara generell; person som får ersättning från stat eller kommun för att avlöna personal ska i denna del tillämpa de regler som gäller för arbetsgivare som är näringsidkare och juridisk person.

Privatpersoner verkar ibland i idrottsföreningar och ideella organisationer mot låg ersättning. Det finns redan idag vissa särregler i skattelagstiftningen om ersättning till idrottsutövare m.fl. En fråga är om dessa särregler ska bibehållas eller om det förmånliga system som vi föreslår för privatpersoner skulle kunna få användas även av andra. Man kan tänka sig att det skulle kunna gälla för idrottsföreningar och ideella föreningar efter ansökan och prövning i det individuella fallet. Systemet med www.skatta.se skulle i så fall kunna hantera även denna situation. Frågan bör utredas.

3.8 Särskilt om skattereduktion i form av RUT- eller ROT-avdrag

Förekomster i Västeuropa

Skattenedsättning för hushållstjänster förekommer i vissa länder i Västeuropa. De länder som vi känner till är Finland, Frankrike, Belgien och Österrike. Danmark har tidigare haft ett system med s.k. Hjemmeservice men det har avvecklats utom för pensionärer. I Tyskland har införts ett system omfattande hantverkstjänster på privata hem som påminner om det tidigare svenska ROT-avdraget. I bilaga 5 beskrivs de system som f.n. finns i Finland, Österrike och Belgien. De är mycket olika konstruerade både vad gäller de tjänster som omfattas, subventioneringsgraden och administrativ lösning.

I Sverige har periodvis funnits ett s.k. ROT-avdrag utformat som en skattereduktion för arbetskostnaderna för reparation, om och tillbyggnad av bostadshus. ROT-avdrag har endast givits i de fall tjänsten köpts av ett företag med F-skatt. I bilagan återfinns statistik över antalet som utnyttjade ROT-avdraget samt en sammanfattning av vissa slutsatser om avdragets effekter i en granskningsrapport från Riksdagens revisorer.

Hushållens svartköp av tjänster – ett motiv för avdrag för hushållstjänster

Det stora spannet mellan vitt och svart timpris för hantverkstjänster är en faktor som gör det ytterst svårt att genom andra åtgärder än sänkt skatt för hushållen komma åt svartarbetet på privatbostäder.

I diskussionen kring avdrag för hushållstjänster har förts fram en rad argument för och emot att en skattereduktion också skulle omfatta tjänster åt hushållen såsom städning och vård/omsorg. Vissa menar att sådana skattelättnader skulle innebära en kvinnofälla och en inlåsning i låglöneyrken medan andra hävdar att sådana arbeten för individen kan innebära en meningsfull sysselsättning och brygga in på arbetsmarknaden osv.

Vi ger oss inte in i denna diskussion. Vi håller oss till den dimension som är huvudtemat i vår rapport nämligen vad som kan göras för att motverka svartarbete.

Vår kartläggning har visat att svarta köp av hushållstjänster är vanliga. 800 000 hushåll köper svarta hushållstjänster under ett år. 325 000 personer utför svartarbeten på hushållens bostäder och 456 000 andra svarta tjänster åt hushållen. I ekonomiska termer ligger de svarta ersättningarna på 5 mdkr avseende bostad och 5 mdkr för andra typer av hushållstjänster. De svarta tjänsterna på bostad är alltså ungefär lika stor som alla andra svarta tjänster sammanlagt är till hushållen.

Även om svartarbetena i hushållssektorn utgör en mindre del av de totala dolda arbetsinkomsterna i samhället så menar vi att det är viktigt att vidta åtgärder som minskar dem. Just svartarbeten åt hushåll är synliga för gemene man och präglar därför den allmänna inställningen till svartarbete. Ett avdrag för hushållstjänster kan bidra till att del av svartarbetet åt hushållen kan överföras till vita arbeten.

I en undersökning under hösten 2006 beställd av byggbranschen⁹ svarade hela 87 procent av befolkningen att de ville ha hjälp i hemmet. Hos gruppen mellan 30 och 44 år, där en stor an-

⁹ Uppgifterna hämtade från <http://www.byggbranschenisamverkan.se>

del barnfamiljer finns, vill hela 92 procent ha hjälp hemma. 56 procent av alla tillfrågade uppgav att de skulle välja ROT-arbeten medan 31 procent skulle föredra RUT-arbeten.

Skiss till hur ett svenskt avdrag för hushållstjänster skulle kunna utformas

Vid utformningen av ett avdrag för hushållstjänster behöver man ta ställning till tre frågor:

1. vilka tjänster ska avdraget omfatta
2. hur stor skattenedsättning är lämplig
3. hur ska den administrativa hanteringen se ut

Enligt vår bedömning är den utformning skattenedsättningen har i Finland en bra konstruktion. Det finska hushållstjänstavdraget omfattar både hushållsarbete, sedvanligt omsorgsarbete och reparationer och underhåll av bostäder. Nedsättningen är relaterad till arbetskostnaden (omfattar inte material och liknande) vilket är lämpligt eftersom det är kostnaden för arbetet som är drivkraft för hushållens köp av svartarbete.

När det gäller skattenedsättningens storlek är det viktigt att den är ”lagom”. En alltför stor nedsättning resulterar i en övrefterfrågan vilket illustreras av det regelsystem som finns i Belgien (hushållen betalar 6,7€ och samhället tillskjuter 14,3€ per köpt arbetstimma). Det svenska ROT-avdraget var utformat som en skatterabatt motsvarande 30 procent av arbetskostnaden (inkl. moms på arbetskostnaden) upp till ett visst tak. ROT-avdraget på 30 procent kan sägas kompensera köparna för hela momsen och hälften av socialavgifterna. Riksdagens revisorer gör i granskningsrapporten från 2001 bedömningen att avdraget till viss del har omvandlat svart arbetskraft till vit och att storleken på avdraget verkar ha varit tillräcklig.

Belgien har en konstruktion där tjänsterna bara får utföras av utpekade auktoriserade företag. Österrike har en lösning som bara omfattar de fall hushållen anlitar en privatperson för tjänsten. Ingen av dessa lösningar förefaller särskilt lämpad för Sverige. Den finska administrativa lösningen påminner om det svenska ROT-avdraget där köparen ges en skattereduktion genom särskild ansökan i samband med inkomsttaxeringen. Den finska modellen innebär att reduktion ges både då tjänsten köps från ett företag och då tjänsten utförs av en privatperson.

Vi menar att en administrativ lösning för avdrag för hushållstjänster i Sverige bör bygga på separata lösningar för:

- köp av tjänst mot faktura från ett företag/företagare med F-skattsedel
- en privatperson som anlitar en annan privatperson för en tjänst

Utredarnas sammanfattande bedömning:

Med hänsyn till hur marknaden för svarta tjänster till hushållen ser ut bör en skattereduktion för hushållsnära tjänster omfatta både hantverkstjänster och andra hushållstjänster.

Skattereduktion för byggnadsarbeten bör vara begränsade. För att inte sådana avdrag ska tränga undan skattereduktionen för hushållsarbeten bör en viss del förbehållas andra hushållstjänster.

Systemet med skattereduktion förordas om arbetet utförs av företag med F-skatt. När tjänsterna utförs av personer med A-skattsedel kan i stället skattenivån sättas så att skattereduktion inte behövs – jfr föreslaget system med Tjänsteköpsdeklaration ovan.

För att långsiktigt förändra beteendet att ta kvitto och göra arbeten vita och gynna framväxten av nya branscher bör systemen vara permanenta.

3.9 Särskilt om studerande och studielån

Av Skatteverkets svartarbetskartläggning¹⁰ framgår att under år 2005 hade 29 % av ungdomarna utfört svartarbete medan riksgenomsnittet var 13 % vilket motsvarar drygt 110 000 ungdomar samt att fler ungdomar arbetade svart jämfört med år 1997.

Skatteverket lät därför genomföra en särskild fokusgruppsundersökning bland studerande som arbetat svart. Det övergripande syftet var att få veta mer om deras värderingar och attityder till svartarbete och varför de arbetar svart.

Skälen till att studerande arbetar svart är i huvudsak följande:

- Det är lättare att få ett svartarbete än ett vitt jobb.
- Ett svartarbete är tillfälligt, oregelbundet och kortvarigt och passar på det viset de studerandes situation – man binder sig inte.
- Att kunna få studielån uppfattas som en trygghet - ett vitt jobb kan inkräkta på möjligheten att få studielån.

Ett återkommande tema i undersökningen är att det är svårt att leva på studiebidrag och studielån och att svartarbete är en möjlighet till extra inkomst. Och gruppdeltagarna föreslog att samhället bör se över studiemedelssystemet – särskilt villkoren för studielån – så att de studerande kan jobba vitt och ha tryggheten kvar.

När karaktären på arbetet är tillfälligt, oregelbundet och kortvarigt står detta försörjningssätt i kontrast till den trygghet som möjligheten till studielån erbjuder. De studerande har förståelse för att de som har inkomster inte kan få bidrag men de har inte förståelse för att man i samma situation inte kan få lån. De studerande trycker på möjligheten – det är inte alls säkert att man skulle komma att utnyttja studielånmöjligheten – varför göra det när man har inkomster?

Utredarnas sammanfattande bedömning:

Rätten till studielån bör inte vara beroende på den studerandes inkomst

Motivering:

Om rätten till studielån görs oberoende av inkomst ökar incitamenten att ta arbetet vitt.

Om förlorad rätt till studielån leder till att man måste fortsätta att arbeta under studietiden förlängs studietiden. Det finns anledning att nedbringa den totala studietiden för att snabbare få fler i förvärsarbete.

¹⁰ Svartköp och svartjobb i Sverige, del 1: Undersökningsresultat, bilaga 4, Skatteverkets rapport 2006:4

4 Enklare att göra rätt med skatten

4.1 Inledning

Skatteverket och andra myndigheter får använda mycket tid att rätta fel som skattskyldiga gör av okunskap och misstag. Det beror på att regelsystemet är svåröverskådligt och krångligt.

Myndigheterna skulle inte kunna hantera dagens regelsystem om de inte hade tillgång till IT-stöd och IT-stödet har därför utvecklats i första hand för att klara myndigheternas egen hantering. Myndigheternas datautveckling i syfte att underlätta för företag och medborgare har ofta ett myndighetsperspektiv i botten.

I det följande skisseras två IT-stöd nämligen ett system med en lönecentral och ett system med en bidragsutbetalningscentral. Lönecentralen har det primära syftet att göra det enklare för företag och medborgare att göra rätt och bidragsutbetalningscentralen har det primära syftet att hindra myndigheterna att göra felaktiga utbetalningar av bidrag.

Strängt taget behöver inte Skatteverket dessa system för att sköta sin beskattningsverksamhet. Men när systemen finns i drift förbättras påtagligt förutsättningarna för att förbättra en efterfatt kontroll av svartarbete och bidragsfusk.

I våra grannländer är informationen och stödet till privatarbetsgivare väsentligt mycket bättre utvecklade än i Sverige. Vi vill i detta sammanhang särskilt framhålla Finland. En kortfattad beskrivning av det finska systemet www.palkka.fi återfinns i bilaga 6.

4.2 Särskilt om www.skatta.se

Som ovan antytts ska uppgifter kunna lämnas på Internet genom www.skatta.se.

Utredarnas förslag:

Uppgifter om lön ska kunna lämnas via en lönecentral på Internet (en webbportal) benämnd www.skatta.se.

Lönecentralen övertar arbetsgivarnas arbete med löneutbetalning, skatteavdrag, kontrolluppgiftslämnande och beräkning av avgifter.

Motivering: Regelverket kring löneavdrag och uppgiftslämnande till Skatteverket upplevs som krångligt särskilt av små och nystartade företag. Krav finns att myndigheterna ska förenkla för arbetsgivarna – det ska vara lättare att ha anställda. Samtidigt finns önskemål om att det ska finnas incitament i form av lägre arbetsgivaravgifter eller annat för vissa grupper av

anställda vilket ökar uppgiftslämnarbördan för företagen. Med www.skatta.se öppnas helt nya möjligheter att rikta anställningsstöd utan att företagen belastas med ökande fullgörandekostnader.

Nedan illustreras hur systemet principiellt är tänkt att fungera.

6. Illustration: Lönecentralen www.skatta.se

anm. KU = kontrolluppgift

Fördelar för arbetsgivarna

- Arbetsgivaren behöver inte hålla reda på de anställdas årliga skattetabeller och slipper allt arbete med skatteavdrag och anställdas skattejämkning
- Arbetsgivaren slipper sammanställa, deklarerar och betala in preliminärskatt
- Arbetsgivaren slipper att för olika åldrar etc. beräkna avgifter i skattedeklaration
- Arbetsgivaren slipper deklarerar arbetsgivaravgifter
- Då uppgifter om lön etc. inte behöver lämnas i skattedeklaration blir nuvarande skattedeklarationen en momsdeklaration¹¹
- Kontrolluppgifter behöver inte lämnas
- Arbetsgivare slipper arbetet med införsel i lön
- Arbetsgivaren behöver inte hålla reda på arbetstagarens bankkonto vid utbetalning av lön
- Mindre oro för fel

Sammantaget gör det föreslagna systemet det lättare för företag att ha anställda och minskar fullgörandekostnaderna. Uppgiftslämnandet blir rätt från början!

¹¹ Jfr. *Sagan om den avskaffade skattedeklarationen*, RSV Info nr 7/2000 s. 28-30

Fördelar för staten och för Skatteverket

- Avstämningsdifferenser (att utreda) mellan årets skattedeclarationer och avlämnade kontrolluppgifter uppkommer inte, vilket är arbetsbesparande för Skatteverket
- Genom systemet gottskrivs bara betald preliminärskatt. Detta förhindrar fusk med falska kontrolluppgifter eller att företagare lurar anställda genom att dra av preliminärskatt och sedan inte lämna kontrolluppgift
- När hos en arbetsgivare vid kontroll vid en viss tidpunkt (månad) påträffas arbetskraft som inte fått lön tidigare kan kontroll göras att lön till ”nyanställda” utbetalas påföljande månad
- Bidrag bygger ofta på att bidragssökande ska ange sin beräknade arbetsinkomst under det kommande kalenderåret. Regelverk för bidrag kan utformas bättre efter bidragssökandes verkliga inkomst och det behöver inte heller kopplas till kalenderåret
- Aktuellare statistik möjliggör bättre uppföljning av sysselsättning, arbetsmarknad och konjunktur

Exakt hur www.skatta.se ska se ut tar vi inte ställning till men en möjlig lösning är att www.skatta.se är en betalningscentral (ett aktiebolag) som ägs av staten och bankerna gemensamt och att medverkande banker tillhandahåller till systemet bankkonton för betalningsmottagare. Betalningsflöden till och från www.skatta.se kan styras så att räntevinster uppkommer och att bankerna får ersättning för sin medverkan i proportion till de betalningsflöden de genererar.

Arbetsgivaravgifter ska beräknas automatiskt av www.skatta.se. Vilken tidsperiod räkningen på avgifter ska omfatta och vid vilken tidpunkt arbetsgivarens skattekonto ska belastas tar vi inte ställning till. Vi menar dock att det inte får vara ofördelaktigare att redovisa via www.skatta.se än via vanlig skattedeclaration. Att använda www.skatta.se bör snarare vara fördelaktigt och uppmuntras då detta redovisningsalternativ är till fördel för staten. På sikt bör systemet med att redovisa med skattedeclaration och kontrolluppgift fasas ut.

Enligt skissen ovan anges beloppet för skattepliktig lön. I skattepliktig lön ingår värdet av eventuella förmåner. Också av det skälet att arbetsgivaren kan ha gjort avdrag t.ex. för fackföreningsavgift eller annat gör att betalningen till www.skatta.se inte behöver motsvara lönen. Det är inte ens säkert att löneuppgiften till www.skatta.se åtföljs av någon betalning alls nämligen i det fall den skattepliktiga lönen utgörs av en förmån t.ex. en bilförmån. Frågan är om det finns kontroll- eller informationsbehov att dela upp skattepliktig lön i två delar nämligen kontant bruttolön respektive summa förmånsvärde. Detta får man ta ställning till i ett eventuellt kommande utredningsarbete. Vi tror emellertid inte detta är nödvändigt och lägger därför inget förslag i den delen.

Systemet med www.skatta.se har utvecklingsmöjligheter. På sikt kan man tänka sig att systemet själv prognostiserar skatteavdraget med hänsyn till storleken på lön och tidigare avdragen preliminärskatt och åstadkommer en mer träffsäker överensstämmelse mellan preliminär och slutlig skatt.

4.3 Olycksfalls- och arbetsskadeförsäkring för privatarbetsgivare

Att vara arbetsgivare är förknippat med en rad svårigheter. Vi tar i detta sammanhang upp en omständighet som gör att arbetsgivare i allmänhet och privatarbetsgivare i synnerhet tvekar med att anställa. Det är att den anställde kan drabbas av olycksfall eller arbetsskada och rikta ekonomiska anspråk mot uppdragsgivaren.

Utredarnas förslag:

Efter det att privatarbetsgivare betalat lön via www.skatta.se är arbetstagaren försäkrad mot olycksfall en månad efter tidpunkten för betalning.

Privatarbetsgivare kan redan före arbetet teckna försäkring för arbetstagaren för en månad framåt mot en avgift på 200 kr per uppdragstagare och månad. Detta belopp avräknas mot de arbetsgivaravgifter som därefter betalas.

Motivering:

I flera länder med servicecheckar eller särlösningar för privatarbetsgivare har man löst försäkringsfrågan. Många som arbetar svart är oförsäkrade. Det är inte en bra ordning för vare sig arbetstagare eller arbetsgivare. För att underlätta att försäkring tecknas bör staten ”bjuda” på försäkringen i de fall privatarbetsgivare lämnar löneuppgift via www.skatta.se.

För att inte arbetsgivare ska nöja sig med försäkringen bör den vara dyr, förslagsvis 200 kr per månad, som gör att ett incitament finns att verkligen redovisa lön. Möjlighet till återbetalning under påstående att något arbete inte utfördes eller värdet understeg 3 000 kronor ska inte finnas. Risken för skada är visserligen olika för olika slag av arbete men enligt vår mening finns inte anledning att krångla till det med differentierade försäkringspremier.

4.4 Hur är uppdragstagaren skatteregistrerad?

Utredarnas förslag:

Uppgift om ett företags skatteförhållanden – om det har F-skatt eller A-skatt och om det är registrerat för moms eller som arbetsgivare och är restfört för skatter och avgifter – ska enkelt kunna fås Skatteverket via Internet.

En privatperson ska kunna befrias från ansvar om den som tillhandahåller tjänsten inte har F-skatt men tillhandahåller tjänsten i verksamhetslokal och uppdragstagaren är i god tro, t.ex. genom att i lokalen finns ett anslag om att företaget har F-skatt.

Motivering:

Enligt nuvarande regelverk ska uppdragsgivaren innehålla skatt och betala avgifter när ersättningen överstiger en gräns på 10 000 kronor. Vårt förslag innebär för en privatperson att gränsen för avgiftsskyldighet sänks till 3 000 kronor.

Det förekommer att uppdragstagare inte har F-skattsedeln med sig eller inte sätter ut på offert, kvitto eller faktura att han har F-skatt. En uppdragsgivare kan ibland också ha anledning att ifrågasätta uppdragstagarens uppgift om att han har F-skatt. Av nämnda skäl bör uppgiften om uppdragstagarens skatteförhållanden vara enkelt tillgängliga t.ex. via servicetelefon eller via Internet genom en förfrågan till www.skatta.se. Idag kan offentliga uppgifter om ett före-

tags skatteförhållanden fås genom att till Skatteverket skicka en förfrågan (4820-blanketten¹²). Förfrågningarna handläggs i Härnösand.

Idag är den privatperson som får en tjänst utförd för mer än 10 000 kronor ansvarig för skatter och avgifter om mottagaren har A-skatt. Det gäller t.ex. om man lämnar bort sin bil för reparation. Om arbetet sker i en verkstad har uppdragsgivaren inte anledning att tro annat än att företagaren har F-skatt och knappast någon ber att få se F-skattsedeln. I angivna fall bör privatperson inte behöva innehålla skatter och avgifter om uppdragsgivaren är i god tro t.ex. genom att i lokalen finns ett anslag/skylt som upplyser om att företaget har F-skattsedel.

Frågan om anslag behandlas särskilt under punkt 6.3.

4.5 Framtida utvecklingsmöjligheter

Genom www.skatta.se öppnas upp en rad utvecklingsmöjligheter för att minska företagens administrativa börda t.ex. när det gäller krångel och besvär för arbetsgivare att söka bidrag för olika personer.

Men det öppnar också upp möjligheter att underlätta för personer med tillfällig eller permanent nedsatt arbetsförmåga. Man kan tänka sig:

Att Försäkringskassan eller annan beslutar om lägre arbetsgivaravgift för vissa personer t.ex. för

- långtidsarbetslösa
- långtidssjuka
- utlandsfödda med kort tid i Sverige.

Man kan tänka också sig att beslut fattas att ingen arbetsgivaravgift ska betalas eller rentav att staten medfinansierar lönen (viss procent av utbetald lön). Sådant kan förekomma för t.ex. handikappade och andra personer som inte är fullt arbetsföra.

Med www.skatta.se behöver sådana beslut inte medföra något ökat krångel eller besvär för arbetsgivaren. Nedsatta arbetsgivaravgifter eller medfinansiering av lön kan beräknas automatiskt av systemet.

För individen kan det också vara en fördel med ett sådant här system. Han kan uppvisa för arbetsgivaren vad som gäller i skatte- eller bidragshänseende om han anställs och därmed kan han marknadsföra sig själv på arbetsmarknaden. Det kan också vara en fördel från integritets-synpunkt, eftersom kollegorna på arbetsplatsen inte lika lätt får insyn i de personliga förhållandena.

I detta sammanhang kan en annan fråga beröras. Det har från politiskt håll uttryckts önskemål om att (vissa) arbetsgivaravgifter inte ska debiteras på inkomster som överstiger den gräns som grundar förmåner. En sådan ordning är svår att klara i nuvarande system. Med www.skatta.se kan denna fråga lösas genom att systemet månadsvis per individ kan summera av arbetsgivaren inbetald lön och när inkomstgränsen passerats debiteras arbetsgivaren inte ifrågavarande avgift. Systemet kan till och med fungera om en person har flera arbetsgivare

¹² Blanketten ska användas vid offentlig upphandling

Enklare att göra rätt med skatten

under förutsättning att avgiftsfriheten tillämpas först för månader efter det att inkomstgränsen passerats.

5 Svårare att göra fel med bidrag

5.1 Inledning

Fusk med bidrag har kommit att uppmärksammas allt mer. Från regeringens sida har olika initiativ tagits. Regeringen har tillsatt en utredning – Delegationen mot felaktiga utbetalningar från trygghetssystemen, FUT, och en annan utredning har lagt förslag om att kriminalisera bidragsfusk. Samarbete mellan myndigheter är ett honnörsord men många ser hinder (verkliga eller inbillade) i en oklar sekretesslagstiftning.

Lösningen bör enligt vår uppfattning inte vara att bidragsutbetalande myndigheter generellt får tillgång till uppgifter om andra myndigheters bidragsutbetalningar till den enskilde. En sådan ordning skulle innebära risker för felaktig användning och kunna uppfattas som intrång i den personliga integriteten.

5.2 Fuskets omfattning

Av våra undersökningar framgår att det inte är acceptabelt att uppbära bidrag i olika former och samtidigt arbeta svart. Tvärtom förväntar sig medborgarna att samhället agerar mot medborgare som så att säga utnyttjar brister i bägge ändrar av systemet.

Hur omfattande kombinationen svartarbete och bidragsfusk verkligen är vet man inte. Av enkätundersökningar vi gjort tyder det mesta på att svartarbete är mest förekommande bland dem som redan har en fot inne på (arbets-)marknaden och alltså inte bland t.ex. arbetslösa. Men det kan vara så att enkätundersökningar underskattar omfattningen därför att sådant fusk är mer tabubelagt.

Rätten till bidrag är i många fall beroende på storleken på mottagarens arbetsinkomst, boställningsförhållanden eller förekomsten av andra bidrag. Folkbokföring på lägenhet skulle väsentligt underlätta kontrollen av boställningsförhållanden. Lagförslag finns redan i den delen.

I det följande kommer vi att skissa på ett system som i väsentliga delar tar hand om felaktiga utbetalningar till följd av storleken på mottagarens arbetsinkomst och förekomsten av andra bidrag. Felaktiga utbetalningar från trygghetssystemen kan uppkomma till följd av att bidrag lämnas av olika myndigheter och att dessa inte har koll på vad andra beslutat eller att handläggaren eller den sökande inte insett t.ex. att ett bidrag ska minska ett annat.

Lösningen bör enligt vår mening inte vara att den bidragssökande påläggs ett ökat ansvar för uppgifter man lämnat eller inte lämnat (eventuellt förtigit) och som är av sådan art att myndigheten (sett som en del av staten) borde känna till förhållandet.

Viktigt är följande: Det förslag vi lägger om bidragsutbetalningscentral motiveras alltså inte av att bidragsfusk är omfattande utan för att utbetalade bidrag ska bli rätt från början till gagn för såväl bidragsutbetalande myndighet som för bidragssökande. Men det förhållandet att det blir svårare att utnyttja nu befintliga brister i myndigheternas system och tillgång till information är ägnat att stärka legitimiteten i trygghetssystemen.

5.3 Särskilt om www.utbetala.se

Grunderna för olika förmånssystem har beslutats av riksdagen. Man får enligt vår mening utgå från att till grund för dessa beslut ligger bedömningen att sådana inslag i administrationen som är en nödvändig följd av förmånssystemens utformning inte kan anses medföra ett intrång i någons personliga integritet som är att anse som oacceptabelt. Det informationsutbyte som behövs mellan olika förmånssystem är i princip endast uppgifter om att en ansökan eller anmälan har lämnats in, vilken förmån som har beslutats, omfattningen av denna (tid) samt utbetalat belopp.

I dag förekommer det att stora mängder information överförs på elektronisk väg trots att det endast behövs en eller några få uppgifter. Den tekniska utvecklingen har emellertid medfört att det i dag finns förutsättningar att på ett tekniskt säkert sätt överföra skiktad information, dvs. särskilt utvalda uppgifter.

Ett elektroniskt informationsutbyte har den fördelen att det för den enskilde är möjligt att förutse exakt vilka uppgifter som kommer att överföras från en verksamhet till en annan. För all slags överföring gäller att de uppgifter som överförs ska framgå av ett på förhand bestämt ändamål för behandling av personuppgifter i en viss verksamhet. Den registrerade har rätt att få information om detta ändamål. Till skillnad från manuella överföringar kan en elektronisk överföring endast avse förprogrammerade uppgifter. Därigenom har den enskilde möjlighet att få kännedom om exakt vilka konkreta uppgifter som överförs från en verksamhet till en annan. Denna begränsning i informationsöverföringen finns inte vid ett manuellt informationsutbyte.

År 2002 infördes nya regler som gör det möjligt för arbetslöshetskassorna, Centrala studie-stödsnämnden, länsarbetsnämnderna och Försäkringskassan att utbyta information om enskilda elektroniskt. Syftet var att undvika felaktiga dubbelutbetalningar, effektivisera handläggningen samt ge bättre service. Statskontorets utvärdering¹³ av informationsutbytet visar att samarbetet mellan de ingående parterna fungerar ganska väl, men det finns fortfarande problem. Flera uppgifter som behövs för kontroller kan exempelvis inte hämtas i elektronisk form, de flesta förmånsslag genomgår inte automatiska kontroller och i viss mån förekommer alltjämt felaktiga dubbelutbetalningar. Huvudorsaken är brister i de legala och administrativa förutsättningarna för informationsutbytet.

Enligt Statkontoret är målet för informationsutbytet att nå ett läge där inga felaktiga beslut fattas och inga felaktiga utbetalningar görs¹⁴. De uppgifter som myndigheter och organisationer behöver, som del av underlaget för att pröva rätten till olika förmåner och betala ut ersättning, ska kunna hämtas i elektronisk form och samtliga ärenden ska kontrolleras automatiskt med hjälp av informationsutbytesrutinen. Rutinerna för inhämtning av erforderliga uppgifter

¹³ Informationsutbyte kräver bra förutsättningar. Statkontorets PM 2006:7

¹⁴ a.a. s. 86

ska vara integrerade med de enskilda parternas egna interna handläggningsrutiner. Inga felaktiga dubbelutbetalningar ska förekomma.

Det föreslagna systemet www.utbetala.se är en löst hållen skiss till ett utbetalningssystem med syfte att skapa förutsättningar för korrekta utbetalningar av bidrag med de villkor som lagstiftaren åsyftat.

Utredarnas förslag:

Uppgifter om bidrag från en bidragsutbetalande myndighet (motsvarande) lämnas via en bidragsbetalningscentral benämnd www.utbetala.se. Själva utbetalningen sker via www.skatta.se.

För utbetalningar som lagrats i www.utbetala.se råder sekretess dvs. en myndighet har endast tillgång till sina egna uppgifter utom om de håller på att göra ett utbetalningsfel. Först då hävs sekretessen och för bara den personen.

Bidragsbetalningscentralen sköter för myndigheternas räkning kontroll av att bidrag som en myndighet vill betala ut inte strider mot regelverket.

Beskrivning

I det följande beskrivs summariskt de bakomliggande motiven till en utbetalningscentral.

Det finns minst 60 olika bidragssystem som kan beröra:

- Sjukdom och handikapp
- Familjer och barn
- Arbetsmarknad
- Studier
- Hälsovård, sjukvård och social omsorg
- Ekonomiskt bistånd
- Invandrare och flyktingar
- Försvar och beredskap

Flera olika myndigheter betalar ut bidrag:

- Försäkringskassan
- Arbetsmarknadsverket
- Socialstyrelsen
- Centrala Studiestödsnämnden
- Sametinget
- Migrationsverket
- Kommuner
- Specialpedagogiska Institutet (SIH Läromedel)
- Högskolor
- Kammarkollegiet

Regler finns vilka bidrag som inte får utgå samtidigt eller som ska reducera andra t.ex.

- Föräldrapenning får inte kombineras med sjukpenning
- Studiemedel får inte kombineras med aktivitets- och sjukersättning eller A-kassa
- Bostadsbidrag och bostadstillägg till pensionärer beror på arbetsinkomst och bidrag från alla andra system
- Ersättning till asylsökande får inte kombineras med ekonomiskt bistånd
- Utbildningsbidrag till doktorander ska minskas med sjukpenning
- Ersättning till smittbärare ska minskas med rehabiliteringsersättning
- Ekonomiskt bistånd ska minskas med bidrag från alla andra system

Särskilt om sekretess

När en person söker bidrag lämnar han uppgifter om sina personliga och ekonomiska förhållanden. För sådana uppgifter är det normalt sekretess. Sekretessen skyddar att obehöriga personer kan ta del av uppgifter som de inte ska ta del av. Ett utlämnande av uppgifterna får bara ske om vissa villkor är uppfyllda – en sekretessprövning ska göras. Som exempel kan nämnas att Försäkringskassan kan hos Skatteverket kontrollera att uppgiven inkomst är riktig. Däremot kan inte Skatteverket på eget initiativ informera Försäkringskassan om fattade beslut att taxera upp en person pga. svartarbete. Detta gör bidragskontrollen bristfällig. Vid en brottsutredning gäller att en myndighet på begäran av åklagare skyldig att lämna ut sekretessbelagda uppgifter – intresset av att beivra brott anses stå över personens intresse av att uppgifterna inte lämnas ut.

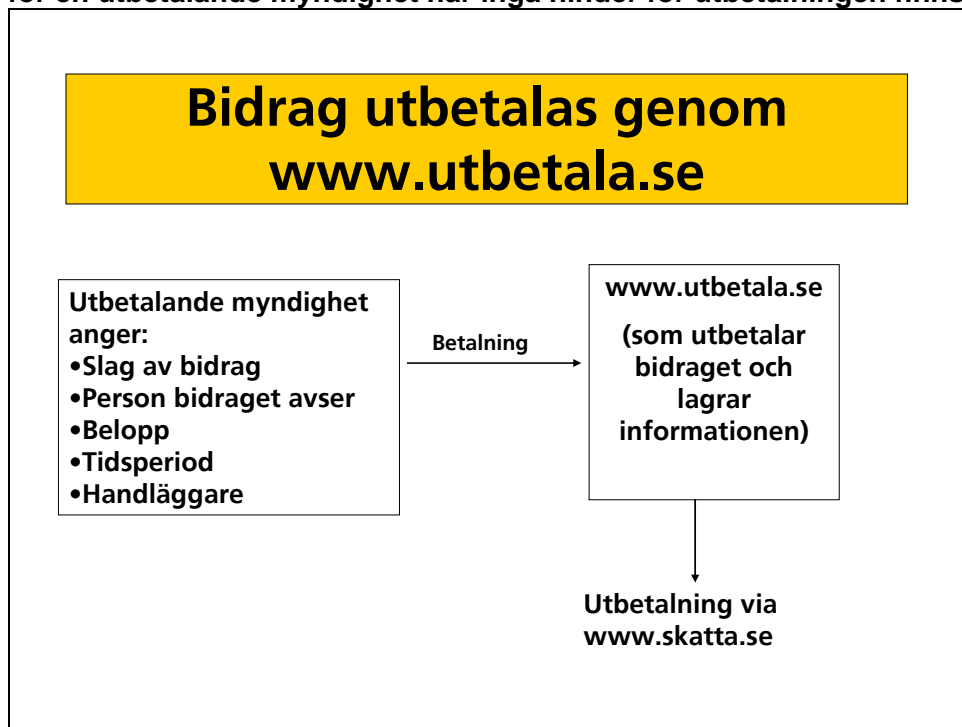
Uppgifterna i www.utbetala.se är inte allmänt tillgängliga och ska där omfattas av sekretess. Personal som arbetar med driften av www.utbetala.se ska inte ha rätt att ställa frågor mot systemet. Samma sekretessregler ska gälla som idag utom i ett fall nämligen om en myndighet står i begrepp att genomföra en bidragsbetalning som systemet signalerar kan vara felaktig – då och endast då – lyfts sekretessen. Detta sker automatiskt enligt särskilda regler som måste fastställas. Systemet prövar alltså själv när sekretessen lyfts och informerar handläggarna på berörda myndigheter, samtidigt som den felaktiga bidragsbetalningen stoppas i avvaktan på omprövning. Myndigheterna undviker att göra felaktiga utbetalningar och bidragstagare får inte ut belopp som vid en efterföljande kontroll ska betalas tillbaka. Ett sådant system måste vara mindre integritetskränkande än att myndigheterna i ett större antal tveksamma utredningsfall begär eller har tillgång till känslig information.

Sammanfattande bedömning som motiverar www.utbetala.se:

- Det kan vara svårt för handläggare att kunna alla bidrag och bidragsutbetalare
- Det kan vara svårt för bidragssökande att lämna korrekta uppgifter (krångliga namn på bidrag och myndigheter)
- Om man skulle vilja kontrollera lämnade eller utlämnade uppgifter är detta mycket tidsödande t.ex. genom förfrågan till annan myndighet eller genom samkörningar av olika register
- Återkrav av bidrag är negativt för bidragstagarna oavsett hur felet uppkommit
- Att myndigheternas bidragsbetalningar går via www.skatta.se har i huvudsak samma fördelar för myndigheterna som för arbetsgivare
- Intresset att myndigheter inte gör felaktiga utbetalningar måste anses stå över personens intresse av sekretess. Det föreslagna systemet är mindre integritetskänsligt än dagens system där enskilda handläggare kan begära uppgifter från andra myndigheter.

I följande figur beskrivs schematiskt hur bidragsbetalningar ska ske.

7. Principskiss: Hur bidragsbetalningscentralen www.utbetala.se är tänkt att fungera för en utbetalande myndighet när inga hinder för utbetalningen finns

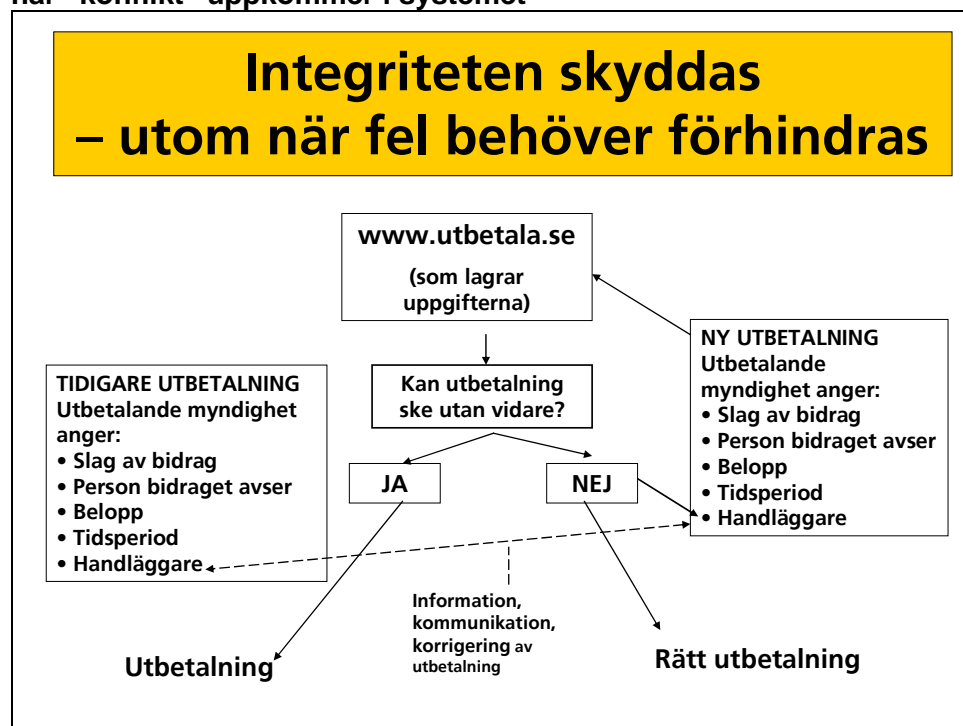

För uppgifter som lagrats i www.utbetala.se har utbetalande myndighet endast tillgång till sina egna uppgifter.

Lönecentralen www.skatta.se håller reda på bankkonto åt alla myndigheter och sköter skatteavdrag och kontrolluppgiftslämnande. Fördelarna med detta är i huvudsak desamma som för arbetsgivare, se avsnitt 4.2 ovan.

Nedanstående figur illustrerar principiellt vad som händer om en myndighet till en person avser att betala ut ett bidrag som enligt gällande regelverk ”kolliderar” med en annan utbetalning.

8. Principskiss: Hur bidragsbetalningscentralen www.utbetala.se är tänkt att fungera när "konflikt" uppkommer i systemet

De kontroller som här skisserats är tänkta att kunna göras i realtid. Om systemet finner att det försörjningsstöd tjänstemannen i kommun x beslutat avser en person som samtidigt uppbär A-kassa eller försörjningsstöd från kommun y får tjänstemannen en signal om detta samt uppgift om vem på den andra myndigheten som handlagt ärendet. I just det fallet och bara då dvs. när en myndighet håller på att göra ett utbetalningsfel öppnas möjligheten att se vad personen i fråga fått i bidrag i närliggande tid. Det bedöms som rimligt att sekretessen lyfts i sådana fall. En bidragsutbetalande myndighet ska alltså inte ha möjlighet att före beslut om utbetalning kunna "kolla av" i www.utbetala.se och se en persons bidrag i största allmänhet.

Bidragsbetalningscentralen ombesörjer således för myndigheternas räkning kontroll av att bidrag som en myndighet vill betala ut inte strider mot regelverket. Upptäcks att en bidragsbetalande myndighet gjort ett utbetalningsfel, som beror på myndigheten eller brister i systemet www.utbetala.se, kan man tänka sig att återbetalningskrav inte riktas mot bidragstagaren utan "sparas" denna fordran och avräknas om och när bidragstagaren får ett bidrag i framtiden.

Man kan naturligtvis tänka sig att samordna alla betalningar till en viss tidpunkt och efterbehandla alla stoppade utbetalningar. Vi har inte stannat för denna ordning utan menar att det är bättre att göra rättelserna i realtid – när åtminstone en av handläggarna arbetar med den bidragssökande. En sådan ordning är mer motiverande för handläggaren och det kan också vara problematiskt att samordna alla utbetalningar till en bestämd "bidragsutbetalningsdag". Det kan vara till nackdel för bidragstagarna – bidragen kan komma att försenas och behovet kan vara stort att snabbt få bidraget. Det sistnämnda kan gälla t.ex. kommunernas utbetalningar av ekonomiskt bistånd.

Fördelar med bidragsbetalningscentralen www.utbetala.se

- Det blir rätt bidrag *från början*
- Samkörning i efterhand för att hitta möjliga fel behövs inte
- Återbetalning av bidrag pga. vissa utbetalningsfel behövs inte
- En myndighet behöver bara hålla reda på sina egna bidrag
- Ansvaret för vissa utbetalningsfel flyttas från personen till myndigheten/systemet
- Faktisk kontroll sker alltid (till skillnad mot idag) – ökad upptäcktsrisk minskar avsiktligt fusk
- Vissa fusk-möjligheter försvinner – bättre än att kriminalisera
- Minskade kostnader för bidrag

5.4 Kontroll av bidrag mot lön

Många bidrag är inkomstprövade. Inkomstprövningen baseras oftast på uppgifter som den sökande lämnat vid ansökningstidpunkten samtidigt som inkomsten fastställs vid taxeringen efterföljande år. Detta leder till ett antal problem för bidragssökande och för utbetalande myndigheter:

- Vid ansökningstidpunkten tillgängliga inkomstuppgifter avser gammalt år
- Inkomster varierar över tiden och kan vara svåra att uppskatta och blir därför inte alltid rätt
- Efterhandskontroller – registersamkörning – av lämnade uppgifter mot verkligt utfall vid taxeringen är svåra och kostsamma att göra
- Efterhandskontroller görs därför sällan vilket öppnar möjligheter till fusk – t.ex. med A-kassa
- Kontroll i efterhand – med återbetalningskrav – upplevs inte positivt av bidragstagare som försökt göra rätt för sig

I det föregående har vi lämnat förslag som innebär att information finns om en persons inkomst fram till föregående månad.

Utredarnas förslag:

Om ett bidrag är inkomstprövat ska före utbetalning av bidrag en jämförelse göras av lämnad inkomstuppgift mot www.skatta.se

Uppgifter om en persons arbetsinkomster ska inte vara generellt tillgängliga för handläggare vid bidragsutbetalande myndigheter.

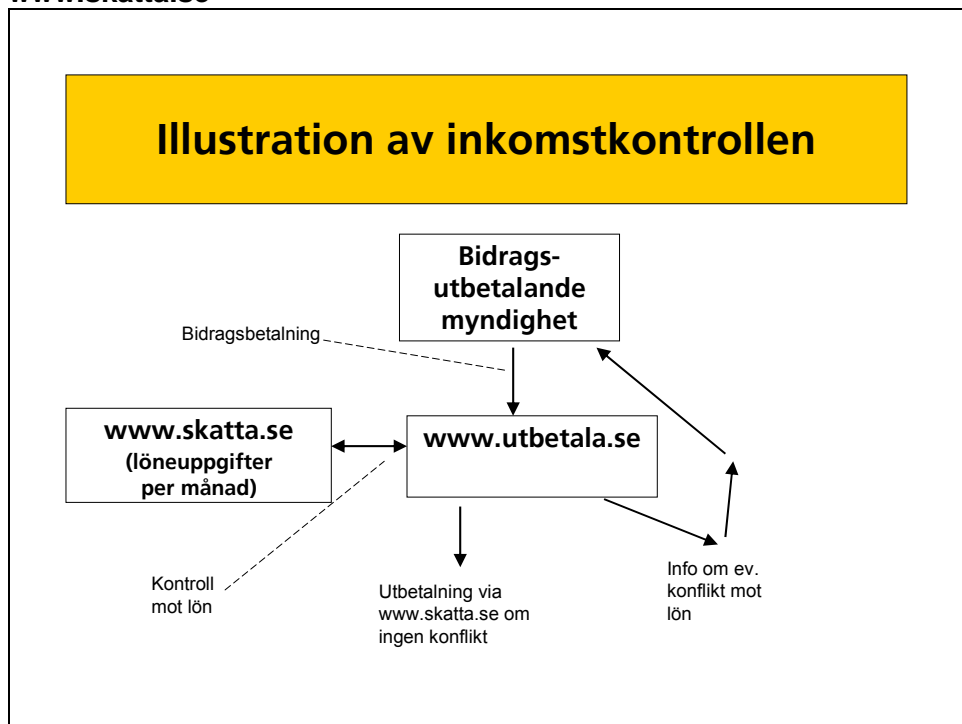
En jämförelse av den inkomstuppgift som sökande lämnat mot innehållet i www.skatta.se får bli beroende på hur den bidragsberoende inkomsten ska beräknas.

Beroende på ersättningens karaktär lämnas från www.skatta.se information till utbetalande myndighet (handläggare) som prövar om bidraget ska

- utbetalas i sin helhet
- reduceras
- stoppas

9. Principskiss:

Hur bidragsbetalningscentralen www.utbetala.se kan samverka med lönecentralen www.skatta.se

Motivering:

- Minskade möjligheter att lämna felaktiga uppgifter om inkomst för att få inkomstberoende bidrag eftersom aktuella inkomstuppgifter finns – minskat bidragsfusk
- Mindre risk att sökande av misstag lämnar felaktiga uppgifter
- Faktisk kontroll sker alltid (till skillnad mot idag)
- Bidrag/ersättningar blir rätt från början – ökad legitimitet för bidrag
- Samkörning i efterhand mot taxeringsuppgifter för att hitta möjliga fel behövs inte
- Återbetalning av bidrag pga. fel inkomst minskar
- Färre felaktiga utbetalningar av bidrag/ersättningar leder till minskade kostnader för bidrag och mindre oro och problem för bidragstagarna
- Återbetalningskrav kan slå hårt mot bidragstagare om pengarna förbrukats och besparingar saknas

Utveckling och driftsättning av www.skatta.se och www.utbetala.se som ovan beskrivits kan ske var för sig men om och när systemen kan samverka uppnås de stora fördelarna

6 Ökad öppenhet och insyn motverkar svartarbete

6.1 Inledning

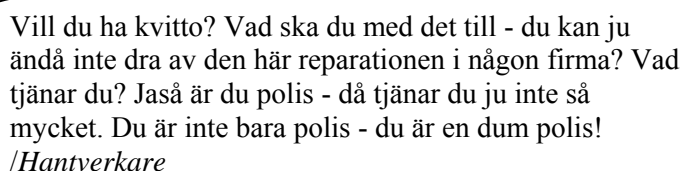
Beskattningen bygger på uppgifter som företag och medborgare lämnar. Detta uppgiftslämnande kan sägas vara mer eller mindre frivilligt. Denna frivilliga medverkan i beskattningen är synnerligen viktig. Vid beskattningen utgår Skatteverket från att lämnade uppgifter är riktiga och lagstiftningen gör det möjligt för Skatteverket att kontrollera att lämnade uppgifter är riktiga. Kontrollmöjligheterna av lämnade uppgifter och av dem som medverkar i systemet är väl utbyggt.

Det finns alltid människor som inte lämnar uppgifter och inte betalar skatter och avgifter. Att få ner sin skatt genom fusk är skatt på andra. Omfattningen av svartarbete är ett reellt problem inom delar av näringslivet. I en marknadsekonomi måste spelreglerna för företagande upprätthållas. Annars slås seriösa företag ut och hämmas ekonomisk tillväxt.

”Problemet” med svartarbete är att inga uppgifter lämnas. Att öka kontrollens omfattning är inte förstahandslösningen utan lösningen är att söka i en ökad upptäcktsrisk. Ökad upptäcktsrisk skapas genom ökad synlighet och öppenhet från dem som utför arbete och genom ökade möjligheter att kontrollera att uppgifter lämnas om människor och arbete som ska beskattas i Sverige.

6.2 Kvittokrav för alla branscher

Det är utbrett i vissa branscher att inte lämna kvitto till privatpersoner. Följande intervjuцитat illustrerar att risken för upptäckt nonchaleras även i det fall man har att göra med en polis.

Vill du ha kvitto? Vad ska du med det till - du kan ju ändå inte dra av den här reparationen i någon firma? Vad tjänar du? Jaså är du polis - då tjänar du ju inte så mycket. Du är inte bara polis - du är en dum polis!
/Hantverkare

Enbart ett kvittokrav för alla branscher löser inte något problem om inte kvittokravet förenas med sanktioner av ordningskaraktär.

Utredarnas förslag:

Näringsidkare i alla branscher ska lämna kvitto utan anmaning.

Kund ska vara skyldig att ta emot erbjudet kvitto.

Den som äger bostad ska vara skyldig att bevara och på anmodan förete kvitto på utfört arbete avseende bostaden som för utförare och år uppgått till minst 3 000 kronor. Detta gäller även om arbetet utförts av utländska företag eller av i utlandet bosatta personer.

Skyldigheten för ägare av bostad att bevara kvitto gäller t.o.m. utgången av kalenderåret efter det då arbetena fakturerades eller betalades.

Motivering:

Frågan om kvitto i avtalsförhållanden har både civilrättsliga och skatterättsliga konsekvenser. I bilaga 7 redovisas några rättsavgöranden om kvitto när man kommit överens om att göra något svart.

Det finns enligt vår uppfattning grundläggande brister i systemet med kvitto.

- Bokföringslagen föreskriver att verifikation ska finnas samt detaljerade uppgifter om verifikationens innehåll.
- Bokföringslagen säger inget om att kvitto ska lämnas till kund/uppdragsgivare.
- Konsumentköplagen säger att kund har rätt till kvitto (om man vill ha kvitto).

Genom att kvitto lämnas görs tydligt vem som utfört affärstransaktionen och vilken ersättning som utgått. Att kvitto lämnas är ett konsumentintresse. När Skatteverket hösten 2006 frågat svenska folket om det bör vara obligatoriskt att lämna kvitto svarade 94 procent ja, jfr bilaga 9. Att kvitto alltid ska lämnas har alltså ett starkt stöd bland allmänheten. När kvitto lämnas ökar upptäcktsrisken för den som försöker undandra inkomst från beskattning.

Näringsidkarnas skyldighet att lämna kvitto bör motsvaras av en skyldighet för köparen av en vara eller tjänst att ta emot kvittot.

Den som får ett arbete utfört på sin bostad har anledning inte bara att ta emot utan också att bevara kvitto för framtida beräkning av vinst eller förlust vid avyttring av bostaden. Ett krav att bevara kvitto är därför typiskt sett ingen ökad belastning så länge kravet avser kvitton på annat än obetydliga belopp.

Men när det gäller nu nämnda arbeten är det vanligt att svartarbete förekommer. Men det är också vanligt att arbeten utförs av utländska företag och personer som inte är bosatta i landet och för vilka beskattningsförhållandena är oklara. Ska moms och/eller arbetsgivaravgifter betalas? Skatteverket saknar idag verksamma möjligheter att undersöka detta för att få svar på frågorna. Genom kravet på att den som äger bostad ska vara skyldig att bevara och på anmodan förete kvitto på utfört arbete blir det möjligt att kontrollera om uppdragstagare och uppdragsgivare gjort rätt för sig.

Utredarnas förslag:

Ett kvitto ska innehålla uppgift om: Företagets firma, adress, registreringsnummer, uppgift om F-skatt (om sådan finns), pris (belopp), moms (belopp), vara/tjänst, tidpunkt (datum) och om betalning kontant även kvittens (namnteckning och läsbart namnförtydligande) eller registrering i kassaregister.

Skatteverket ska kunna kontrollera att en näringsidkare lämnar kvitto. En näringsidkare som inte lämnar kvitto ska kunna åläggas att betala en kontrollavgift på 500 kr per kontrolltillfälle.

En konsument som fått ett kvitto ska bevara det tills han lämnat försäljningslokalen. En konsument som i försäljningslokalen inte har kvitto på inköpt vara ska betala en kontrollavgift på 200 kr per kontrolltillfälle.

Ägare av bostad som fått arbete utfört och som på anmodan inte kan lämna uppgift om vem som utfört arbetet och ersättningen för arbetet ska betala en kontrollavgift på 5 procent av beräknade arbetskostnader dock högst 15 000 kronor.

Motivering:

I en utredning¹⁵ har lämnats förslag om krav på kassakvitto och kassaapparater. Förslaget berör främst branscher med kontanthandel och kan förväntas ta lång tid att genomföra.

Vi menar att de krav vi uppställt om kvitto och vad kvittot ska innehålla är tämligen självklara och därför inte kräver särskild motivering. I det fall företaget saknar adress eller registreringsnummer i Sverige ska i stället anges företagets registreringsuppgifter i sitt hemland.

När kvitto eller motsvarande lämnas underlättas identifieringen av företag och uppdragstagare och försvåras krympning av verksamheten och därmed användandet av svart arbetskraft – Skatteverket får oftare och lättare ett granskningsspår att följa (s.k. audit trail).

Ett krav på kvitto utan möjlighet till sanktioner är ett slag i luften. Men det förtjänar att framhållas att enbart krav på kvitto (eller kassaregister) inte är någon framkomlig väg om inte kontroller görs och sanktioner tillämpas. Om detta inte görs riskerar resultatet att bli orättvist i den meningen att seriösa företagare som följer reglerna får ökade fullgörandekostnader.

Vi har föreslagit kontrollavgifter med olika nivåer och per kontrollfälle men det är en skiss och både utformning och avgiftsnivåer bör bli föremål för överväganden.

Om betalning skett mot faktura (räkning) med annat betalningssätt än kontant ska relevanta uppgifter framgå av fakturan.

Skyldigheten att bevara kvitto för utfört arbete bör begränsas till en förhållandevis kort tid efter det likvid för byggnadsarbetena reglerades – en tid av ett år efter utgången av det är då arbetena utfördes kan vara rimlig.

¹⁵ Krav på kassaregister - Effektivare utredning av ekobrott, SOU 2005:35

6.3 Krav på anslag vem som driver näringsverksamhet

I avsaknad av möjlighet till effektiva kontroller på fältet förblir det mesta fördolt för beskattande och bidragsgivande myndigheter. Vissa grundläggande kontrollmöjligheter saknas i Sverige. Det här vållar problem i kontrollen på så sätt att man i mängden av företag inte enkelt kan skilja bort de registrerade och de som kan antas vara seriösa.

Idag gäller att den som har en försäljningslokal¹⁶ till vilken allmänheten har tillträde inte behöver ha något anslag om vem som äger eller driver verksamheten.

Vid ett tillfälle jämförde vi företag, som enligt Gula Sidorna i telefonkatalogen, drev verksamhet i frisör- eller hudvårdssalonger på en viss gata i Stockholm. Endast hälften av dessa företag kunde identifieras i Skatteverkets register. Till detta finns i många fall helt naturliga förklaringar då företagets officiella namn eller adress i Skatteverkets register inte behöver överensstämma med namnet/platsen för verksamheten. Man kan inte heller genom att gå utmed den aktuella gatan och ”titta in” i lokalerna få någon klarhet i om de företag som driver frisör- eller hudvårdsverksamhet är registrerade i Skatteverkets register.

Mycket är med andra ord fördolt för kunder och Skatteverket.

Utredarnas förslag:

Ett företag, som driver en verksamhet från lokal eller försäljningsställe, ska ha ett väl synligt anslag som anger registreringsnummer, företagets namn, om man har F-skattsedel eller A-skattsedel samt om man är registrerad för moms eller som arbetsgivare.

Skatteverket bör lämpligen tillhandahålla anslag med registrerade uppgifter.

Skatteverket ska genom besök på platsen kunna kontrollera om regeln om anslag följs.

Företag, som inte följer regeln om anslag, ska kunna påföras en kontrollavgift på 2 000 kronor vid varje tillfälle.

Skatteverket ska genom frågor på byggarbetsplats eller på plats dit allmänheten har tillträde kunna undersöka vilket företag som där utför byggnadsarbete eller driver försäljningsverksamhet.

Motivering:

Skatteverket föreslog 1984 i det s.k. Plan-projektet¹⁷ ”För att registreringskontroll skall kunna bedrivas med syfte att fånga upp näringsverksamheter som undanhålls från registrering, fordras att myndigheterna ges befogenhet att utföra kontroll utan beslut om vem som ska kontrolleras.”

Någon reell möjlighet att utföra sådana oaviserade kontroller finns inte och vi menar att det finns ett stort behov av detta. Skatteverket ska själv ha de befogenheter som kontrollverksamheten behöver.

¹⁶ Med undantag för torg- och marknadshandel

¹⁷ Skatter och skattekontroll. Förutsättningarna för en effektiv kontrollverksamhet. Rapport 1983:1 s. 553-554 och Rapport 1983:2 s. 64-65

Anslag om vem som driver verksamhet på en viss plats klargör de registrerade företagen och underlättar därmed identifieringen av oregistrerade företag i skattekontrollen. Uppgift om vem som driver en verksamhet kan också vara av värde för konsumenter som fått en tjänst utförd. När Skatteverket hösten 2006 frågat svenska folket om inställningen till skylt/anslag svarar en klar majoritet ja (60 %), jfr bilaga 9.

Det kan ifrågasättas om skylt/anslag kan få utformats av näringsidkaren själv. Anslaget bör under alla förhållanden vara på svenska språket. Enligt vår uppfattning bör Skatteverket tillhandahålla anslag med uppgift om hur företaget är registrerat.

Enbart en regel om anslag utan kontrollmöjligheter och sanktioner mot den som inte följer regeln är inte meningsfull.

För att kunna påföra kontrollavgiften måste kunna klarläggas vem som driver verksamheten och det behövs också för att skatteregistrering ska kunna göras av påträffade företag som är oregistrerade.

Att kontrollerna inte kan aviseras i förväg ligger i sakens natur då man inte vet vem som driver verksamhet.

Formerna för kontrollernas genomförande m.m. ska fastställas av Skatteverket.

6.4 Kontroll av vem som arbetar på en arbetsplats

Frågan om identifiering av oregistrerade företag har behandlats i föregående avsnitt.

För att kunna kontrollera att uppgift om lön redovisas till Skatteverket är en första förutsättning att Skatteverket kan undersöka vilka personer som arbetar för ett företag på en arbetsplats. Detta kan bara ske genom kontroll på fältet dvs. genom att besöka arbetsplatsen och klarlägga vilka personer som arbetar där. Först därefter kan kontrolleras i bokföringen om de fått någon lön eller i Skatteverkets register om företaget redovisar skatter för anställda. Jfr förslaget i avsnitt 4 om specificerad uppgift om lön per månad.

En ny lagstiftning¹⁸ har nyligen träff i kraft som avser vissa branscher nämligen restauranger och hårvård. I företag i dessa branscher ska föras personalliggare och Skatteverket får vid kontrollbesök begära att en person som utför eller kan antas utföra arbetsuppgifter i verksamheten styrker sin identitet. Uppgifterna får stämmas av mot en personalliggare.

Enligt vår mening finns skäl som talar för att systemet med personalliggare bör omfatta även andra branscher främst byggbranschen. Lagstiftningen om personalliggare är ny och ska utvärderas. Vi lägger därför inget sådant förslag.

Men möjligheten för Skatteverket att kunna identifiera vilka som arbetar på en arbetsplats är en grundläggande förutsättning för att motverka svartarbete. Förebild till lagstiftning kan sökas i lagen om särskild skattekontroll i vissa branscher.

¹⁸ Lag (2006:575) om särskild skattekontroll i vissa branscher

Utredarnas förslag:

Skatteverket ska på byggarbetsplats, odling samt på plats där allmänheten har tillträde kunna göra oaviserade kontroller av vilka personer som där utför arbete.

Om misstanke finns om bidragsfusk ska Skatteverket på eget initiativ kunna lämna över uppgifter om arbete en person utfört till bidragsutbetalande myndighet.

Motivering:

För att kunna motverka svartarbete måste finnas möjlighet i skattekontrollen att på fältet kunna undersöka vilka som arbetar på arbetsplatsen.

Görs inte kontrollerna oaviserade mister de sin betydelse.

När Skatteverket hösten 2006 frågat svenska folket om Skatteverket bör kunna kontrollera vem som arbetar på en arbetsplats svarade 83 procent ja, jfr bilaga 9.

Det är relativt vanligt att Skatteverket vid kontroller uppmärksammar att personer som arbetar svart även har ersättning från Försäkringskassan eller från A-kassa. Nuvarande sekretessregler bedöms hindra att Skatteverket överlämnar sådana uppgifter till berörd myndighet.

6.5 Svartarbete och momsfusk

Praktiskt taget alla tjänster är belagda med moms. Den som hyr ut arbetskraft har i sådan verksamhet förhållandevis liten ingående moms varav följer att moms att betala är en stor del av omsättningen. Incitamenten att smita från moms är förhållandevis stora. Skatteundandraget till följd av obetald moms är omfattande särskilt inom en så stor bransch som byggbranschen.

Omvänd skattskyldighet för moms vid personaluthyrning

För att förhindra skattefusk med moms har regeringen i en proposition¹⁹ föreslagit omvärd skattskyldighet för moms inom byggsektorn fr.o.m. 1 juli 2007. Syftet är att förhindra moms-fusk inom byggsektorn och att förbättra konkurrensmöjligheterna för seriösa byggföretag. Vid omvärd skattskyldighet är den som köper varor eller tjänster skattskyldig, i stället för säljaren. Förutom byggtjänster omfattas även uthyrning av personal till byggtjänster. För att omvärd skattskyldighet ska gälla krävs i princip att den som förvärvar byggtjänsten är ett byggföretag.

Bakgrunden till förslaget till omvärd skattskyldighet till moms i byggsektorn är det stora inslaget av arbetskostnad i förening med att man upptäckt mycket moms-fusk i denna bransch.

Men incitamenten att fuska med moms på arbetskostnader finns inte bara inom byggsektorn. Liknande problem har i Sverige tidigare upptäckts vid skattekontroller vid varven. Nederländerna har av EU bemyndigats att tillämpa omvärd skattskyldighet inom byggnads-, metallarbets- och skeppsbyggnadssektorerna²⁰.

¹⁹ Jfr. Omvärd skattskyldighet för mervärdesskatt inom byggsektorn, prop.2005/06:130

²⁰ Prop. 2005/06:130, s.28

Utredarnas bedömning:

Systemet med omvänd skattskyldighet till moms i byggsektorn bedömer vi kommer att kraftigt minska incitamenten till momsfusk i denna verksamhet och indirekt verka sänkande på omfattningen av svartarbete i denna bransch. Men för att motverka skatteundandragande med moms på svart arbetskraft borde enligt vår bedömning reglerna för omvänd skattskyldighet till moms omfatta all personaluthyrning oavsett bransch och i vart fall personaluthyrning från bemanningsföretag. Det är dock tveksamt om en avvikelse kan lämnas enligt artikel 27 i 6:e mervärdesskattedirektivet för att förhindra skatteundandragande.

Låg omsättning och moms i inkomstdeklaration

När moms infördes var företag med en omsättning under 30 000 kronor enligt huvudregeln inte skattskyldiga. Denna regel finns inte längre. Den som i yrkesmässig verksamhet omsätter skattepliktig vara eller tjänst ska redovisa moms från första kronan.

Företag med låg skattepliktig omsättning – under en miljon kronor – kan redovisa moms i inkomstdeklarationen alltså en gång per år. Det är vanligt att oseriösa företagare i nystartade företag utnyttjar denna möjlighet och uppger låg omsättning. I verkligheten är omsättningen hög men någon moms redovisas aldrig eftersom man inte deklarerar och många gånger har man upphört med verksamheten före deklarationstidpunkten. Den långa tid det tar från verksamhetens början till tidpunkten för redovisning gör att Skatteverkets skattekrav och kontrollinsatser kommer för sent – inga pengar finns att hämta.

För många företag är det också en nackdel att inte betala sin moms löpande – nämligen om man inte har kontroll över ekonomin och inte reserverar pengar till momsens betalning. En löpande betalning av moms kan förhindra att betalningsproblem uppkommer.

Lagstiftningen inom EU tillåter att de allra minsta företagen med en årsomsättning under cirka 90 000 kronor inte behöver redovisa moms. Frågan om ett slopande av momsredovisningen i inkomstdeklarationen och att eventuellt sätta en gräns för när redovisningsskyldighet till moms inträder övervägs i annan ordning inom Skatteverket.

Utredarnas bedömning:

Ett slopande av momsredovisning i inkomstdeklarationen och att undanta de allra minsta företagen från skattskyldighet till moms skulle motverka oseriös verksamhet och förenkla för de allra minsta företagen.

6.7 Om svart arbetskraft i entreprenadkedjor

Bakgrund – skattekontroller utan bestående resultat

Problemet med svart arbetskraft i entreprenadkedjor har uppmärksammats sedan lång tid tillbaka – i vart fall sedan 1970-talet. Ansvar för privatpersoner upplevdes som betungande och bl.a. därför infördes ett system med F-skattebevis "Företagarskattsedel" vanligen benämnd F-skattsedel. F-skattsedel innebär att personen själv ska svara för skatter och avgifter. F-skattsedeln får inte åberopas i uppenbara anställningsförhållanden. F-skattsedel med villkor kan tilldelas den som vid sidan om en anställning driver näringsverksamhet och den får då bara åberopas i sistnämnda verksamhet.

Tilldelandet av F-skattsedel var från början kringgärdat med större krav än idag. F-skattsedel tilldelas idag både svenska och utländska fysiska och juridiska personer som driver eller har för avsikt att bedriva näringsverksamhet. F-skattsedelns rättsverkningar har missbrukats – mest känt är förhållandena i byggbranschen. I missbruksfallen har man med hjälp av F-skattsedeln fört ansvaret för skatter och avgifter för anställda nedåt i kedjan av verkliga och konstruerade bolag för att till slut hamna i ett bolag i utlandet eller på någon straffimmun person, som mot betalning ”tagit på sig” att vara bolagsföreträdare (s.k. målvakt).

Stora kontrollinsatser under många år har inte haft någon egentlig effekt på den organiserade handeln med svart arbetskraft. Skatteutredningarna som genomförts har varit mycket tunga och enskilda ärenden har i en del fall pågått under många år. Problemet har varit att det inte gått att få stopp på den organiserade handeln trots olika rättsliga åtgärder. Verksamheten har ofta fortsatt i oförändrad skala i nya bolag men med samma personer. Riskerna för upptäckt har varit små och de potentiella vinsterna stora, jfr beskrivning i [bilaga 10](#).

Skattemyndigheterna drev under slutet av 1990-talet och början av 2000-talet en kontrollverksamhet som inriktade sig mot byggbranschen benämnd Riksprojektet. Målet med Riksprojektet var att hitta en effektiv metod för att minimera förekomsten av organiserad handel med svart arbetskraft. En viktig del i projektet var att testa olika angrepps- och arbetssätt i syfte att försöka uppnå målet (=metodutveckling).

Riksprojektet publicerade i juni 2001 en delutvärdering. Riksprojektet fann att det inte fanns några möjligheter att med kontroll vare sig med beskattning eller på annat sätt komma till rätta med bristerna och sammanfattade situationen på följande sätt:

”Iakttagelserna i projektet visar att omfattningen av svarta löner i byggbranschen är mycket stor. - - - Skattebortfallet blir således trots omfattande utredningsinsatser från både skattemyndigheten och Ekobrottsmyndigheten drygt 98 % av skattebeloppet. Till detta kommer sedan kostnader som staten haft för utbetalda ersättningar från försäkringskassan och olika A-kassor till de personer som arbetat svart. - - - Omfattningen har även medfört att konkurrensen helt satts ur spel. Det är omöjligt för en seriös företagare att konkurrera med de företag som valt att avlöna delar av sin personal med svart lön.

Branschen har nu, genom att företeelsen organiserad handel med svart arbetskraft växt så kraftigt, dragit till sig även annan typ av grovt kriminella personer. Dessa agerar som företrädare och målvakter i de företag som fakturerar den svarta arbetskraften.

De iakttagelser som gjorts i Riksprojektet visar att den organiserade handeln med svart arbetskraft inom byggbranschen har fått en sådan omfattning att det krävs radikala lagstiftningsändringar för att komma till rätta med problemet. Det är enligt vår uppfattning inte realistiskt att tro att vare sig myndighetens kontroll- och informationsinsatser eller den självsanering som pågår inom branschen är tillräckliga åtgärder för att komma till rätta med skattefusket inom byggbranschen.

Det som möjliggjort att företeelsen handel med svart arbetskraft fått en sådan omfattning är framförallt lagstiftningen om privat arbetsförmedling och uthyrning av arbetskraft samt F-skattsedeln och dess rättsverkningar. Myndigheten har problem att visa vem som är den egentliga arbetsgivaren och vem som därmed ska svara för arbetstagarnas skatter och avgifter. På grund av att de underlag som finns är ofullständiga är det även svårt att utreda vilka som ska beskattas för de svarta lönerna. Utredningarna tenderar att bli både omfattande och tidskrävande.”

Byggentreprenadavdrag – en lagstiftning med förhinder

Med anledning av rapporten gav regeringen verket i uppdrag att utreda förutsättningarna för att införa ett system med skyldighet att göra skatteavdrag för underentreprenörer. Frågan har därefter behandlats av bl.a. Byggkommissionen och förslag till byggentreprenadavdrag har lämnats i en departementspromemoria som efter kritik vid remissbehandlingen inte lett till lagstiftning. En kort beskrivning av vad som förevarit finns i bilaga 10.

Förenklat kan sägas att remissinstanserna var medvetna och eniga om behovet av åtgärder men de var tveksamma till om merarbetet för företag och myndigheter var värt det besvär, som ett system med obligatoriska byggentreprenadavdrag skulle medföra.

Initiativ från byggbranschen själv

Problemet med svart arbetskraft i byggbranschen drabbar till sist byggarbetsgivarna själva. Byggarbetsgivarna inom byggbranschen tar avstånd från svartarbete och annan oseriös verksamhet inom byggsektorn. Byggarbetsgivarna vill brett och aktivt delta i samhällsdebatten mot svartarbete. Deras mål är att ha en negativ attityd till svartarbete och regler som uppmuntrar till vita arbeten.

Man menar att på sikt sätts konkurrensen ur spel och seriösa företag slås ut. Byggarbetsgivarna har lagt fast ett handlingsprogram²¹ – ”Krafttag mot svartarbete”.

Handlingsprogrammet innehåller i punktform följande:

- Inför legitimationsplikt och närvaroredovisning på byggarbetsplatserna
- Ställ krav i kontraktshandlingarna på närvaroredovisning
- Låt Skatteverket göra oanmälda arbetsplatsbesök
- Inför ett höjt och permanent ROT-avdrag
- Läg ut företags skattestatus på Internet
- Sänk skattetrycket
- Inför omvänd skattskyldighet för moms
- Utveckla Skatteverkets informationsverksamhet
- Skärp de personliga kraven för F-skattsedel
- Vidta åtgärder mot ”målvakter” i fåmansföretag
- Krav på skriftlighet vid uthyrning av arbetskraft
- Ändra a-kassereglerna
- Kommunicera byggsektorns etiska regler
- Opinionsbilda brett mot svartarbete

För att försvåra svartarbete, motverka ekonomisk brottslighet, skapa tryggare arbetsplatser, skapa konkurrens på lika villkor och höja branschens anseende har byggbranschen i samverkan (BBIS)²² utarbetat ett system benämnt ”ID06 - Obligatorisk ID- och närvaroredovisning på byggarbetsplatsen”.

Genom föranmälan, obligatorisk legitimationsplikt och närvaroredovisning försvåras för obehöriga att vistas på byggarbetsplatsen. Olika tekniska system för att underlätta inpassering och kontroll finns och om de används underlättas företagets kontroll av vilka som vistas på en arbetsplats.

²¹ <http://www.byggbranschenisamverkan.se>

²² Bakom BBS står Elektriska Installatörsorganisationen EIO, Glasbranschföreningen, Maskinentreprenörerna, Målaremästarna, Plåtslageriernas Riksförbund, Sveriges Byggindustrier och VVS-Installatörerna

Syftet med ID06 är framför allt att försvåra svartarbete och ekonomisk brottslighet samt att stärka den sunda konkurrensen.

ID06 innebär i korthet²³ att:

- uppdragstagaren (underentreprenör/leverantör) är skyldig att i *förväg* skriftligen anmäla till uppdragsgivaren (general-/totalentreprenör) namn och personnummer på dem som har rätt att vara på byggarbetsplatsen,
- alla på byggarbetsplatsen är skyldiga att kunna visa *giltig legitimation*,
- alla på byggarbetsplatsen är skyldiga att bära *synlig namnbricka* e.d.
- uppdragsgivaren är skyldig att dagligen föra *närvaroförteckning* (personalliggare) över alla som vistas på byggarbetsplatsen. Närvaroförteckningen ska arkiveras i minst två år efter entreprenadtidens utgång,
- uppdragsgivaren har rätt att *avvisa* personer som inte föränmälts eller saknar legitimation,
- uppdragsgivaren har rätt att kräva ett *vite* på 500 kr per person och dag i det fall anställd hos uppdragstagare inte kan legitimera sig,
- uppdragstagaren är skyldig att återopna ID06 i avtal med eventuell underentreprenör.

LO initiativ om ordning och reda på arbetsmarknaden

Landsorganisationen i Sverige (LO) har också tagit fram en särskild promemoria²⁴ om vad myndigheterna kan göra för att åstadkomma ordning och reda på arbetsmarknaden. Nedan återges de av LO:s förslag som direkt avser Skatteverket dock att de förslag i promemorian som rör högre krav på F-skatt och krav på ökade resurser till Skatteverket inte tagits med här:

- LO anser att ett entreprenadavdrag ska införas och om det i ett första steg genomförs i bygg- och anläggningsbranschen bör omedelbart en utredning tillsättas för att gå igenom hur entreprenadavdraget skulle vara möjligt att genomföra i samtliga verksamheter där entreprenadkedjor förekommer.
- LO föreslår att när arbetsgivaren betalar in källskatt och arbetsgivaravgifter till Skatteverket varje månad så ska det också lämnas in namn på den/de anställda/a som skatten är betald för.
- LO föreslår att det görs en tydlig kartläggning av Skatteverket av var och när skatt ska betalas.
- LO föreslår att det ska införas högre straffavgifter för de företag som använder svart/illegal arbetskraft. Sanktionen bör vara omedelbar. Om detta bör regeringen tillsätta en utredning.
- LO anser att Skatteverket ska ha rätt att göra oanmäld revision, utan att behöva gå till rättslig instans.

Ett generellt kontrollsystem kombinerat med ett frivilligt entreprenadavdrag

Med uttalade krav från branschorganisationer och företrädare för löntagarna är det nödvändigt att främja en marknadsekonomi som grundar sig på konkurrens på lika villkor. Att enbart lita till självsanering är inte en uthållig och tillräcklig lösning då självsanering inte omfattar alla företag och alla branscher.

²³ se http://www.id06.se/Allmanna_bestammelser.asp

²⁴ Stärk myndigheterna för mer ordning och reda på arbetsmarknaden

De förslag vi lägger fram ska inte ses som ett sätt att få in skatt utan som ett sätt att få in uppgifter om vem som ska beskattas. Det är ett kontrollsystem där det primära syftet med förslagen är att genom ökad öppenhet skapa ökad risk för upptäckt med förslag som bygger på god sed i näringslivet och som inte belastar de seriösa företagen med onödigt uppgiftslämnande eller betalning. Även om det i grunden är ett kontrollsystem kommer det att ha stor effekt på skatteuppbörden.

Utredarnas förslag:

En uppdragsgivare som driver näringsverksamhet ska från underentreprenören få underlag till fakturor med namn och tidsuppgifter på av underentreprenör/er anlitate fysiska personer. Om underentreprenören anlitat personer som omfattas av annat lands socialförsäkring ska han för varje sådan person ha uppgift som styrker detta (huvudregel).

Om sådant underlag inte finns och om underentreprenör/er missköter sig som arbetsgivare genom att (1) inte vara registrerad som arbetsgivare eller genom att (2) underlåta att betala arbetsgivaravgifter är uppdragsgivare ansvarig för underentreprenörs/ers arbetsgivaravgifter och preliminärskatteavdrag (komplementregel 1).

Om uppdragsgivaren inte får underlag enligt ovan av en underentreprenör kan han befria sig från ansvaret genom att göra ett entreprenadavdrag med 30 procent på fakturakostnaden exklusive moms (komplementregel 2).

Uppdragsgivare får vid beräkning av entreprenadavdraget reducera fakturakostnaden med materialkostnad som kan styrkas eller kan bedömas som skäligen.

Motivering:

Det råder sedan länge en bred enighet om att det behövs en annan tingens ordning när det gäller handeln med svart arbetskraft.

Om uppdragsgivare

Reglerna om skatteansvar och kraven på att få och bevara underlag etc. gäller för uppdragsgivare som driver näringsverksamhet. De gäller alltså inte för privatpersoner, stat eller kommun eller uppdragsgivare som är ideell förening, bostadsrättsförening etc.

Om branscher

De problem som är välkända i byggbranschen är till sin karaktär generella för alla branscher med underentreprenader. Byggbranschen har blivit utpekad för att den är stor och skattekontrollen i den fått stor uppmärksamhet. Regler bör enligt vår mening vara generella och inte inrikta sig på vissa företag eller branscher. Regeln blir alltså tillämplig även för t.ex. städ- och flyttfirmor om de anlitar underentreprenörer inklusive fall av personaluthyrning.

Om underlag – vem som arbetat

Det ska finnas möjlighet för en uppdragsgivare att kontrollera vem som utför arbete på hans arbetsplats. Uppdragsgivaren har ett eget intresse av att veta när, hur och av vem som ett arbete utförs. Detta intresse utgörs av säkerhet från olyckor, att arbetet utförs i tid, att arbetet utförs enligt kvalitetskrav, att arbetet utförs av behörig/yrkeskunnig och vilken tid som åtgår för arbetet m.m.

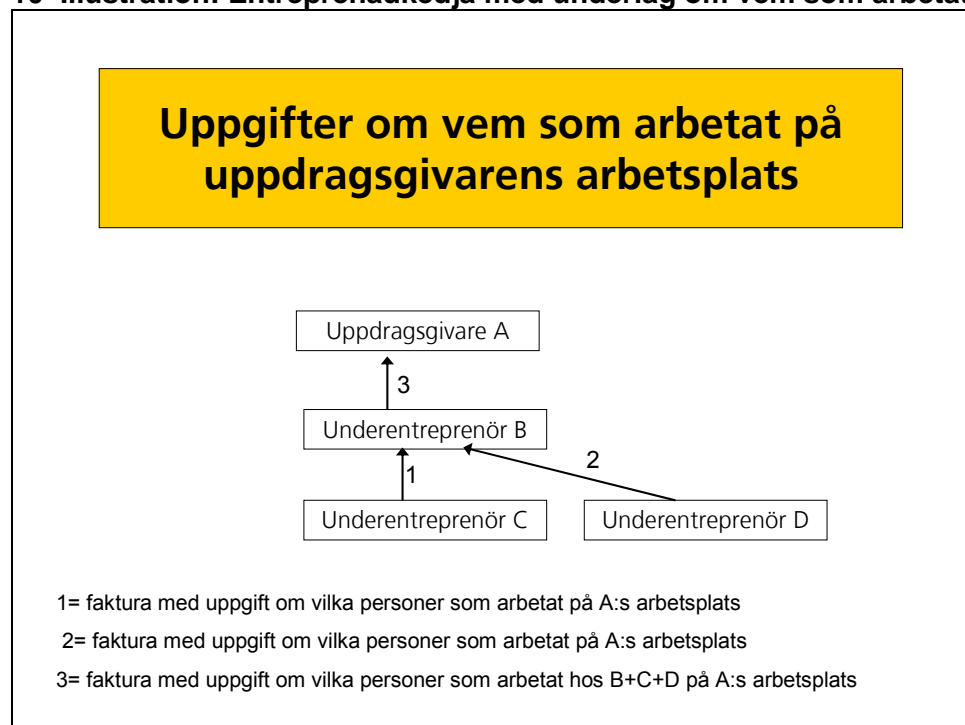
Enligt vår bedömning är det bristen på möjlighet att klargöra vem som ska beskattas som är en viktig orsak till statens skatteförluster i entreprenadkedjor. Denna brist kan avhjälpas om

uppdragsgivare har underlag till fakturor med namn och tidsuppgifter på av underentreprenör/er anlitade fysiska personer. Hur långt kravet på tidsuppgifter ska drivas kan diskuteras men ett minimikrav är att uppdragsgivaren kan ange namn och personnummer samt de datum som olika personer arbetat på arbetsplatsen.

Kravet på att en uppdragsgivare ska ha underlag till fakturor med namn och tidsuppgifter på av underentreprenör/er anlitade fysiska personer tillgodoser uppdragsgivaren lämpligen med att på underentreprenören ställa kravet att underentreprenören för varje faktura specificerar vilka personer som utfört arbetet och när de arbetat. Denna specifikation kan sedan uppdragsgivaren stämma av mot sina egna noteringar om vem som arbetat och när.

Kraven på uppdragsgivare att ha underlag gäller hela kedjan av uppdragsgivare och uppdragstagare. Antag att uppdragsgivare A uppdrar åt uppdragstagaren B att göra ett arbete på A:s fastighet. B anlitar för en del av uppdraget i sin tur person C. C ska lämna uppgifter till B om vilka av hans anställda som arbetat på A:s arbetsplats. B ska till A lämna uppgift om vilka av hans egen personal och vilka av C:s personal som arbetat på A.

10 Illustration: Entreprenadkedja med underlag om vem som arbetat

Om straffansvar eller skatteansvar

En regel om att uppdragsgivare ska ha uppgifter om vilka som arbetat är meningslös om den inte kan sanktioneras på lämpligt sätt.

Uppdragsgivare och underentreprenör arbetar inte sällan i långvariga affärsrelationer där var och en sköter sitt. Det kan vara så att de är beredda att ta med affärsförhållandet följande risker – uppdragstagaren att inte få betalt och uppdragsgivaren att uppdragstagaren inte sköter skatter och avgifter för sina anställda.

En ordning som gör en uppdragsgivare generellt ansvarig för de skatter och avgifter som åvilar uppdragstagaren i egenskap av arbetsgivare skulle enligt vår mening vara ett för stort in-

grepp i systemet med F-skatt. Men det är rimligt att ställa ett sådant krav om uppdragstagaren både underlåter att lämna uppgifter om vilka anställda som utfört arbetet och dessutom missköter sig som arbetsgivare. Det krav Skatteverket ska kunna ställa på uppdragsgivaren i ett sådant fall avser uppdragstagarens skatter och avgifter för anställda (arbetsgivaravgifter och preliminärskatt) men inte uppdragstagarens egen inkomstskatt förutsatt att den sistnämnde är egenföretagare med F-skatt.

Skatteansvar ska inte bara kunna riktas mot huvudentreprenören/beställaren utan även mot uppdragsgivare längre ner i kedjan av underentreprenörer.

Om beloppsgräns

Vi har inte föreslagit något minimibelopp som ska undantas från skatteansvar eller entreprenadavdrag. Det är viktigt att systemet med att underentreprenörer ska redovisa vem som utfört ett arbete ”slår igenom”. En annan sak är att skatteansvar för små belopp inte kommer att krävas av Skatteverket annat än i rent undantagsfall eftersom resurserna för skattekontroll är begränsade. Men om ett skatteansvar på ett mindre belopp ändå skulle riktas mot en uppdragsgivare bedöms att han ekonomiskt kan hantera ett sådant skattekrav.

När det gäller små arbeten är det särskilt enkelt för uppdragstagaren att redovisa vem som utfört arbetet. Detta talar också för att det i praktiken inte kommer att bli så vanligt med entreprenadavdrag på små belopp.

Frivilligt entreprenadavdrag ersätter skatteansvar

För en uppdragsgivare kan det vara svårt att få in begärt underlag från underentreprenören. Han kan också vara ovillig att ta risken med ett skatteansvar. Det bör då finnas en möjlighet för uppdragsgivaren att befria sig från skatteansvaret. Det kan han göra genom att vid fakturans betalning dra av 30 % av fakturabeloppet exklusive moms och materialkostnader och inbetala beloppet till ett särskilt konto för entreprenadavdrag som tillhör uppdragstagaren och som är knutet till dennes skattekonto. Förebild för utformningen av ett sådant kontosystem finns i förarbetena till det inte genomförda förslaget om obligatoriskt entreprenadavdrag.

I ett system med frivilligt entreprenadavdrag får Skatteverket genom betalningen av entreprenadavdraget signaler om när det finns grund att anta att något inte fungerat mellan uppdragsgivare och underentreprenör. Från kontrollsynpunkt är detta en mycket klar fördel jämfört med ett obligatoriskt system.

Underlaget för entreprenadavdrag

Vi har stannat för att begränsa underlaget för entreprenadavdrag till fakturabeloppet exklusive kostnaderna för material. Det förekommer att materialkostnaden uppgår till stora belopp – vid installation av en maskin i en processindustri kan värdet av arbetsinsatsen för installationen vara liten i förhållande till värdet av maskinen. Vid en byggentreprenad kan byggnadselement monteras. Det kontrollsystem vi föreslagit och som innebär att det ska finnas underlag för utfört arbete på uppdragsgivarens arbetsplats tar inte sikte på arbetskostnader som lagts ner på andra arbetsplatser helt utanför hans kontroll. En regel som säger att fakturabeloppet ska ligga till grund omfattar därför inte maskiner, byggelement eller annat som tillverkas utanför uppdragsgivarens arbetsplats.

Ett system med skatteansvar minskar intresset för uppdragsgivaren att i maskopi med uppdragstagaren kringgå reglerna med entreprenadavdrag eftersom Skatteverket med kontroller i

efterföljande led lätt kan konstatera det rätta sakförhållandet och Skatteverket kan då också bevisa att uppdragsgivaren medverkat till brott.

Med beaktande av att materialkostnader inte ingår i underlaget är ett entreprenadavdrag på 30 procent litet. Det täcker nätt och jämnt de arbetsgivaravgifter som uppdragstagaren ska redovisa på direkt lön. Det räcker alltså inte för att täcka de anställdas preliminärskatt. Detta är ett uttryck för den principiella skillnaden mellan vårt förslag och tidigare förslag inom detta område.

Ett annat skäl för att stanna vid 30 procent är att vid klargöring (återföring) av entreprenadavdrag kunna behandla svenska och utländska företag lika. Vi återkommer strax till denna fråga.

Om socialförsäkring, arbetsgivaravgifter och utländska företag

I delar av landet är inslaget av utländska företag och utländsk arbetskraft omfattande. Hur omfattande känner man inte närmare till. F-skattsedel ska tilldelas även utländska företag som driver eller avser att driva verksamhet i Sverige fastän de i Sverige kanske inte ska betala vare sig inkomstskatt eller några andra skatter/avgifter.

I Norge finns en omfattande informationsskyldighet om arbete utförs av utländska företag och personer som är bosatta utomlands, jfr bilaga 8. Systemet omfattar alla branscher, information ska lämnas i förväg, sanktioner finns om uppgiftsplikten inte uppfylls och dessutom påläggs uppdragsgivare skatteansvar vid entreprenörens bristande betalning. Vi har övervägt en liknande omfattande lösning för Sverige men stannat för en lösning som beskrivs nedan.

När det gäller inkomstskatt och preliminärskatt för utländska personer som utför arbete i Sverige är det inte alltid lätt att på förhand säga om skatt ska betalas eller skatteavdrag göras. När det gäller arbetsgivaravgifter har från bilaga 11 hämtats följande schema:

11 Schema

Betalning av arbetsgivaravgift för arbete som utförs i Sverige

Svenskt företag	Svensk arbetstagare	Arbetsgivaren betalar avgifter i Sverige
Svenskt företag	Utländsk arbetstagare	Arbetsgivaren betalar avgifter i Sverige även vid korttidsvistelse i Sverige (således även för SINK-fallen)
Utländskt företag med fast driftsställe i Sverige	Lokalt anställd personal (ej hitsända)	Arbetsgivaren betalar avgifter i Sverige enligt samma rutiner som för svensk arbetsgivare
Utländskt företag som saknar fast driftsställe i Sverige	Lokalt anställd personal (ej hitsända)	<i>Huvudregel:</i> Arbetsgivaren betalar avgifter i Sverige, utom allmän löneavgift <i>Alternativregel:</i> I stället för arbetsgivaren kan arbetstagaren komma överens med arbetsgivaren om att arbetstagaren själv ska stå för socialavgifterna i Sverige
Utländskt företag	Hitsänd personal (arbetar i Sverige på uppdrag av sin vanliga arbetsgivare för en begränsad tid)	Man kan under begränsad tid kvarstå i hemlandets socialförsäkringssystem. EG-rätten innebär att om arbetet förväntas pågå längst ett år står man kvar i hemlandets socialförsäkringssystem

Alla som arbetar ska omfattas av socialförsäkring. För att få uttaget av socialavgifter korrekt har staterna funnit metoder för samarbete (bl.a. intyg om vilket lands lagstiftning en person ska omfattas av) som gör att det med väl utformade rutiner med viss resursinsats borde vara möjligt att undvika skattefel av typen ”inget land tar ut avgifter” och ”avgifter tas ut i flera länder” för vitt redovisade inkomster.

När en person från utlandet kommer till Sverige för att arbeta här och omfattas av utländsk socialförsäkring ska personen vända sig till Försäkringskassan och där lämna uppgift bl.a. om arbetsgivare – uppgifter som också vidarebefordras till Skatteverket. I den utsträckning kommunikationen kring intygen fungerar mellan Försäkringskassan och Skatteverket har alltså Skatteverket uppgift om vilka personer som arbetar i Sverige och som omfattas av utländsk socialförsäkring och som det alltså inte ska betala avgifter för i Sverige.

Utredarnas förslag:

En bevisregel införs som säger att för utfört arbete i Sverige ska presumtionen vara att arbetstagarna omfattas av svensk socialförsäkring, vilket medför att arbetsgivaravgifter ska betalas för arbete som utförs på arbetsplatser i Sverige. Detta gäller även utländska egenföretagare alltså företagaren själv.

Motivering:

Huvudregeln är att avgifter ska betalas för arbete som utförs i Sverige. Svenska och utländska företag blir likställda för lokalt anställda. När socialavgifter undantagsvis inte ska tas ut därför att en person är utsänd från sitt hemvistland ska krävas att uppdragstagaren visar att undantagsregeln är tillämplig. Det räcker alltså inte att påstå att så är fallet för att undgå skatteansvar.

Om utländsk arbetsgivare som saknar fast driftsställe i Sverige avtalat med lokalt anställd personal att arbetstagarna ska stå för socialavgifterna i Sverige ska dessa avtal inges till uppdragsgivaren.

Återföring av entreprenadavdrag

Om uppdragsgivaren gjort entreprenadavdrag t.ex. därför att underentreprenören inte lämnat uppgifter har underentreprenören rätt att återfå entreprenadavdraget om han fullgjort sina skyldigheter som arbetsgivare genom att betala avgifter om sådan skyldighet förelegat.

Utredarnas förslag:

Entreprenadavdrag bokförs på ett särskilt entreprenadkonto för uppdragstagaren. Medel på detta konto överförs till uppdragsgivarens skattekonto allteftersom arbetsgivaravgifter redovisas för hans anställda.

Utländska företag ska, för att återfå entreprenadavdrag, på motsvarande sätt som svenska företag betala avgifter för anställda eller i annat fall ange identifieringsuppgifter och bruttolön för utsända personer och för dem för vilka särskilda avtal slutits (lokalt anställda).

För att kunna påskynda och förenkla hanteringen av entreprenadavdrag för utländska personer bör Skatteverket bygga upp ett register över utländska företag som har personer i Sverige och som omfattas av sitt hemlands socialförsäkring.

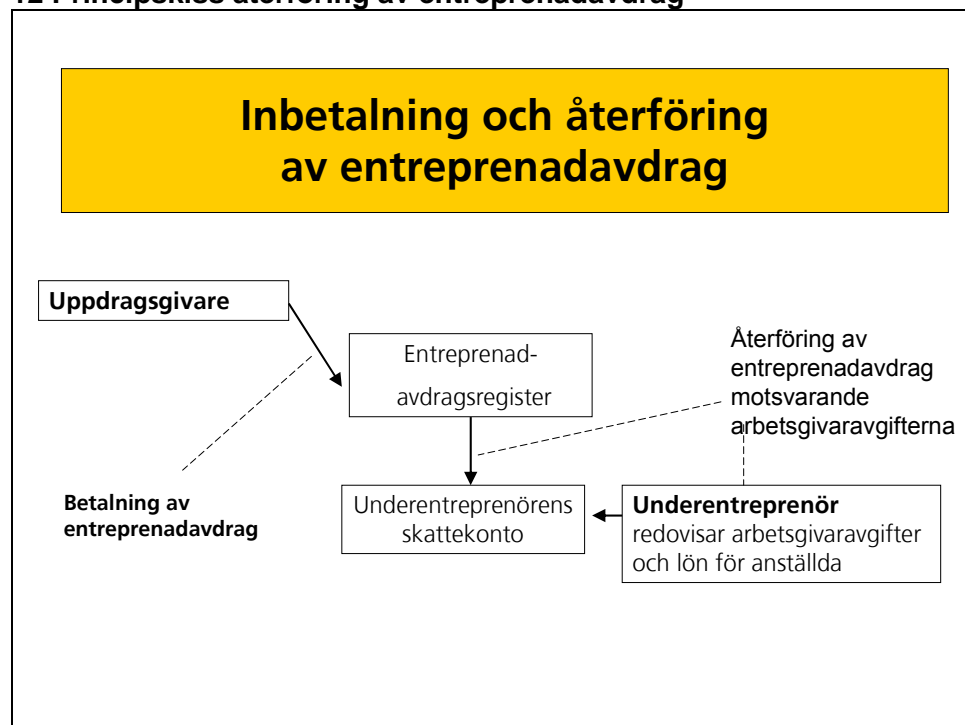
Motivering:

Vi har ovan föreslagit att en uppdragsgivare som driver näringsverksamhet ska från underentreprenören få underlag till fakturor med namn och tidsuppgifter på av underentreprenör/er anlitade fysiska personer. Om underentreprenören anlitat personer som omfattas av annat lands socialförsäkring ska han för varje sådan person styrka detta.

En uppdragsgivare, som anlitar ett utländskt företag (eller egenföretagare), ska för att undgå skatteansvar för underentreprenörens arbete kräva att denna visar att de som utfört arbetet omfattas av sitt hemlands socialförsäkring. Om uppdragstagaren inte gör det bör uppdragsgivaren göra ett entreprenadavdrag.

I den utsträckning underentreprenör redovisat arbetsgivaravgifter för anställda för betalningsmånaden för entreprenadavdrag eller föregående betalningsmånad/er överförs medel från kontot för entreprenadavdrag till underentreprenörens skattekonto. System kan utvecklas av Skatteverket som i vissa fall låter överföringen ske automatiskt enligt vissa kriterier och i annat fall efter Skatteverkets prövning.

12 Principskiss återföring av entreprenadavdrag

Eftersom utländska arbetsgivare inte ska redovisa arbetsgivaravgifter för i utlandet bosatta personer som omfattas av socialförsäkringen i sitt hemland (utsända därifrån) ska den utländska arbetsgivaren i sådana fall inte betala arbetsgivaravgifter i Sverige. För att entreprenadavdrag ska överföras till skattekonto eller utbetalas i dessa fall ska den utländska arbetsgivaren för varje anställd uppge personens personnummer i Sverige om sådant finns eller socialförsäkringsnummer i hemlandet samt utbetald bruttolön. I dessa fall görs alltså en prövning från fall till fall.

Den omständigheten att Skatteverket på detta sätt får uppgift om lön till anställda i utländska företag bedöms minska intresset för utlänningar att komma till Sverige och arbeta svart. Skatteverket kan ju komma att överlämna uppgifter till skatteförvaltningen i personens hem-

Ökad öppenhet och insyn

7 Beskattning av oförklarade inkomster

I svartarbetskartläggningen har uppmärksammats problem i beskattningen av personer som inte deklarerar men som har inkomster.

Vi vågar påståendet att svartarbete i ökad omfattning går hand i hand med annan kriminell verksamhet. En åtgärds katalog från svartarbetskartläggningen som inte tar upp det svårösta problemet med inkomster från brottslig verksamhet skulle vara ofullständig.

7.1 Skönsbeskattning och PGI

Inom Skatteverket har särskilda kontroller bedrivits av personer i yrkesaktiv ålder, som är nolltaxerade men som uppenbarligen har haft tillräckligt med pengar för att förutom täcka sina levnadskostnader haft råd att köpa bilar, båtar etc.

I de fall en s.k. kontantberäkning utvisat att personens ”vitt” redovisade inkomster inte räcker för att betala levnadskostnaderna och godtagbar förklaring inte kunnat lämnas antar Skatteverket att personen försörjt sig genom obeskattat arbete och inkomsten har beräknats skönsmässigt.

Gällande lagstiftning har tolkats så att inkomst av tjänst är en uppsamling av inkomster som inte kan hänföras till annat inkomstslag. Den skönsmässigt uppskattade inkomsten har tagits till beskattning i inkomstslaget tjänst fastän uppgift om arbetsgivare helt saknats.

En stor del av de personer som först nolltaxerats och sedan skönsbeskattats har inte betalt sina skatter och avgifter. Till skillnad mot inkomstslaget näringsverksamhet gäller för fysisk person med inkomst av tjänst att pensionsgrundande inkomst beräknas oavsett om avgifter betalas eller inte. Effekten av kontrollen och skönsbeskattningen i de fall skatten inte betalas är endast att personen får sjuk- och pensionsgrundande inkomst. Skattekontrollen ger förmåner till de kontrollerade men inga skatteintäkter till staten.

Utredarnas förslag:

Vid skönsbeskattning av arbetsinkomst som inte kan hänföras till någon arbetsgivare ska uppskattningen av inkomsten göras i inkomstslaget näringsverksamhet.

Motivering:

Det är stötande att personer som skönsbeskattas, och där varken någon arbetsgivare eller personen själv betalar avgifter, ändå ska tillgodoräknas pensionsgrundande inkomst.

7.2 Beskattning av oförklarade inkomster

Utredningar av oförklarade inkomster

Genom uppgifter om inköpta tillgångar och kontantberäkningar kan Skatteverket upptäcka att en person har oförklarade inkomster och påbörja en utredning. Dessa utredningar sker genom samverkan med skattebetalaren. I de fall skattebetalaren inte medverkar i utredningen och lämnar uppgifter, ibland med åberopande av artikel 6 i Europakonventionen, torde vitesföreläggande inte kunna användas.

I svartarbetskartläggningen²⁵ uppmärksammades som ett problem, att det förekom att personer i yrkesaktiv ålder svarade att de sysslade med narkotikahandel eller annan illegal verksamhet, när de ombads förklara hur de kunnat ha medel att täcka sina privata levnadskostnader.

Men en person kan ha obeskattade lagliga arbetsinkomster vid sidan av den illegala verksamheten.

Nationalräkenskaper och beskattning

Om en verksamhet är laglig eller olaglig kan skilja sig mellan olika länder även inom EU. Som exempel kan nämnas att prostitution är laglig i Sverige men olaglig i några EU länder. Principerna för beräkning av BNP är däremot enhetliga. I nedanstående uppställning jämförs principerna i nationalräkenskaperna med beskattningsreglerna i Sverige.

1. För *illegala aktiviteter* som nationalräkenskaperna inte tar med, t.ex. utpressning, tillverkning av falska sedlar och stöld, finns en samsyn mellan nationalräkenskaperna och beskattningen. Aktiviteten i sig är olaglig och det finns ingen marknad som bygger på frivilliga transaktioner mellan två parter. NR tar inte med dessa aktiviteter i produktionsmätningarna av BNP och för beskattningen gäller att det är fråga om brottslig verksamhet som inte ska beskattas om den upptäcks.
2. För produktion som i princip är laglig men som blir olaglig om den utförs av *obehöriga aktörer* (t.ex. läkare med falsk legitimation, psykoterapiverksamhet utan socialstyrelsens tillstånd och s.k. svarttaxi) gäller att den inräknas i BNP. Beskattning kan ske trots att det även är fråga om brott mot andra lagar.
3. För *illegal produktion* (tillverkning eller försäljning), där det är fråga om en frivillig transaktion mellan köpare och säljare såsom t.ex. prostitution, svart varuförsäljning, häleri, narkotikahandel och smuggling, är ordningen den att denna typ av verksamhet ska inräknas i BNP. Beskattningen av illegal produktion är inte enhetlig.

Allmänt kan sägas att om verksamheten ingår i eller har koppling till annars legal näringsverksamhet kan inkomstbeskattning ske. En antikaffär som också säljer stulna antikviteter, en butik som säljer smuggelcigaretter och en annonsör som får ersättning för falska fakturor torde kunna beskattas.²⁶

²⁵ Svartköp och svartjobb i Sverige, del 1, bilaga 13, s.421 ff. och där anförda rättsfall

²⁶ RÅ 1988 ref. 69

Rättsläget – beskattning av illegal verksamhet

Det finns ingen uttrycklig lagbestämmelse om att inkomster från olaglig verksamhet inte ska beskattas utan detta följer av praxis.

En verksamhet som i sin helhet alltid är brottslig kan inte konstituera någon näringsverksamhet²⁷. Däremot föreligger i allmänhet skatteplikt för intäkter i bedriven näringsverksamhet även om intäkterna delvis förvärvats på olagligt sätt²⁸. Att en viss verksamhet erfordrat tillstånd för att drivas men drivits utan sådant tillstånd innebär däremot inte att verksamheten undgår beskattning²⁹.

Högsta Domstolen (HD) har i ett mål³⁰ tagit upp frågan om beskattning av illegal verksamhet. HD finner med hänvisning till gällande EU-rätt att illegal verksamhet som bedrivs där det samtidigt finns en legal marknad skall beskattas. Om den illegala verksamheten emellertid i sig är olaglig (till exempel narkotikahandel eller tryckning av falska sedlar) går den inte att beskatta. Med beskattning i de här fallen avses moms och punktskatter. Härav följer också bokföringsplikt varför HD i aktuellt fall dömde för bokföringsbrott.

Vad gäller inkomstskatt gäller enligt praxis troligen fortfarande att illegal verksamhet endast kan inkomstbeskattas om den kan kopplas till annan näringsverksamhet.

Beskattning och förverkande av vinst från brottslighet

Ekonomisk brottslighet motverkas genom att ta ifrån gärningsmannen hela vinsten från den ekonomiska brottsligheten. Det ska inte löna sig att begå brott och när någon dömts för brott finns därför möjlighet för domstol att förverka utbyte av brott.

Förverkande, som är en särskild rättsverkan av brott, kan ske genom antingen sakförverkande eller värdeförverkande. Sakförverkande innebär att viss egendom förklaras förverkad, dvs. att ägaren eller rättighetsinnehavaren förlorar sin rätt till den aktuella egendomen. Värdeförverkande innebär att förverkandeförklaringen avser värdet av viss egendom eller vissa förtjänster. Ett värdeförverkande har formen av en förpliktelse för den enskilde att betala ett angivet belopp.

De grundläggande reglerna om förverkande finns i 36 kap. brottsbalken (BrB). Där regleras bl.a. under vilka förutsättningar förverkande får beslutas och mot vem talan om förverkande kan föras. Förverkan kan normalt ske för brott som kan ge mer än ett års fängelse. I andra författningar finns det regler om förverkande som kompletterar eller helt eller delvis ersätter reglerna i 36 kap. BrB. Inom specialstraffrätten finns det bl.a. regler om förverkande som innebär att förverkande kan beslutas på annan grund eller riktas mot annan person än vad som gäller enligt BrB. Enligt 4 § BrB gäller att har det till följd av ett brott som är begånget i utövningen av näringsverksamhet uppkommit ekonomiska fördelar för näringsidkaren, ska värdet därav förklaras förverkat.

De nuvarande reglerna om förverkande bygger på att det ska finnas ett direkt samband mellan det som förverkas och ett konkret brott. Förverkandeutredningen har i sitt betänkande (SOU

²⁷ se RÅ 1991 ref. 6

²⁸ se t.ex. RÅ 1988 ref. 69

²⁹ se RÅ 2005 ref. 14

³⁰ Mål B 143-04 2004-09-06

1999:147) konstaterat att de befintliga reglerna om förverkande av utbyte av brott i vissa avseenden är mindre effektiva och att detta till stor del kan hänföras till de utrednings- och bevisvårigheter som är förknippade med åklagarens skyldighet att bevisa sambandet mellan brott och utbyte.

Inom EU har antagits ett rambeslut³¹ om förverkande av vinning, hjälpmedel och egendom som härrör från brott. Rambeslutet riktar sig främst mot mycket allvarliga brott som valuta-förfalskning, människohandel, narkotikahandel, sexuellt utnyttjande av barn, barnpornografi samt bekämpande av terrorism och kriminella organisationer.

Nuvarande regler är inte tillräckliga för att Sverige ska uppfylla kraven i artikel 3 i förverkanderambeslutet. Rambeslutet förutsätter nämligen att det ska finnas en möjlighet att förverka inte bara egendom som kan knytas till det brott som lagöverträdaren döms för utan även egendom som kan knytas till personens ”brottsliga verksamhet”, s.k. utvidgat förverkande.

I en departementspromemoria (Ds 2006:17) föreslås en ny paragraf i BrB. I 36 kap. BrB införs en ny paragraf, 1b, som reglerar utvidgat förverkande. Bestämmelsen innebär att en dom för vissa typer av brott bl.a. grovt skattebrott utlöser möjlighet att förverka värdet av den dömdes egendom. Om personen frikänns ska förverkandebeslutet undanröjas och personen få tillbaka sin egendom.

Danmark genomförde utvidgat förverkande år 1997. Den utgjorde ett viktigt led i ny lagstiftning mot organiserad brottslighet och s.k. mc-kriminalitet. Utvidgat förverkande kan användas bl.a. vid grova förmögenhetsbrott, grova smugglingsbrott och grova skattebrott. I Danmark uppges³² antalet mc-gäng och andra kriminella nätverk sedan dess ha minskat kraftigt medan de i Sverige sjudubblats på tio år så att omfattningen nu är flera gånger större än i Danmark.

Huvudprincipen är att illegal verksamhet utan koppling till näringsverksamhet inte ska beskattas. Antag att Skatteverket har att göra med en person som inte är åtalad eller dömd för något brott eller är frikänd från brott. Hur ska Skatteverket agera i de fall en person konstateras ha fått en förmögenhetsökning som inte kan förklaras med personens lagliga inkomster eller på annat sätt?

En rimlig ordning borde vara att beskatta produktion enligt nationalräkenskapernas punkter 2 och 3 ovan, i vart fall om den sker yrkesmässigt, till den del utbytet inte förverkats (konfiskerats till staten) genom dom eller beslut. En sådan ordning bedömer vi vara förenlig med EG-rätten.

Har man för visst brott kunnat konstatera den vinst brottslingen gjort hade det varit rimligt att konfiskera hela vinsten. Men beviskraven för att få någon fälld för brott är stora. Brottslingen kan också ha haft skattepliktiga inkomster. Vad är vad?

Har beskattning skett och personen senare fälls för brott kan domstolen vid förverkande beakta om inkomsten tidigare beskattats. Har en person dömts för brott och inkomst förverkas ska denna inkomst inte beskattas.

³¹ 2005/212/RIF; ett utkast fanns flera år tidigare

³² Artikelserie i Dagens Nyheter

Utredarnas förslag:

Presumtionen ska vara att en persons inkomster och tillgångar inte förvärvats genom brott.

En person som har inkomster eller tillgångar, men som inte kan eller inte vill redogöra för varifrån de kommer, ska beskattas skönsmässigt.

Motivering:

I vissa fall är det omöjligt för Skatteverket att utreda varifrån inkomster har förvärvats när skattebetalaren inte medverkar i utredningen och inte lämnar några uppgifter. Det är skattebetalaren som har uppgifterna och det är rimligt att det i fall där det uppenbarligen finns odeclarerade inkomster ställs högre krav på att skattebetalaren medverkar för att inte bli sköns-taxerad. Att bli beskattad för sina inkomster är inget straff.

Det finns också mycket stora inkomster att tjäna på olika former av ekonomisk brottslighet och som bedrivs yrkesmässigt. Som exempel kan nämnas illegalt spel, olaga handel med vapen, export av antikviteter med exportförbud, handel med mänskliga organ, utrotningshotade djur och växter, olaga jakt och fiske, försäljning av olagligt kopierad musik och dataprogram, förfalskad konst. Om vinst från illegal verksamhet inte straffas eller förverkas är det stötande för det allmänna rättsmedvetandet.

Skatteverket ska i beskattningsverksamheten presumera att inkomster och tillgångar förvärvats på lagligt sätt. Att frångå denna presumtion ska kräva en hel del som t.ex. en fällande dom eller att förundersökning inletts.

Allmänheten har hösten 2006 tillfrågats om hur de ser på beskattning av stora oförklarade inkomster. Hela 85 procent tycker att en person som har stora oförklarade inkomster och inte vill tala om varifrån de kommer ska kunna beskattas.

Tabell: Beskattning av oförklarade inkomster

Fråga: En person har stora inkomster men vill inte redogöra varifrån de kommer. Ska personen kunna beskattas eller inte?

	Andel, %
Personen bör kunna beskattas	85
Personen bör inte kunna beskattas	7
Vet ej/ingen uppfattning	8
Totalt	100

Källa: Skatteverket, bilaga 9

7.3 Skadestånd vid medhjälp till skattebrott

I många fall vid skattebrott görs pengarna oåtkomliga för Skatteverket t.ex. genom att pengarna förs utomlands. I en del fall finns rådgivare med i bilden, som på olika sätt hjälper till med skattebrottet eller att göra pengarna oåtkomliga. Ska de kunna krävas på skadestånd för statens skatteförlust? Vi menar att det är rimligt.

Högsta domstolen (HD) har³³ ansett att den som dömts för skattebrott eller medhjälp till skattebrott inte är skyldig att utge skadestånd till staten för undandragen skatt enligt 2 kap. 2 § skadeståndslagen.

I domskälen har HD anfört att ”dagens regler om företrädaransvar får anses uttömmande reglera statens möjligheter att utkräva skadeståndsansvar av annan än den skattskyldige”. HD syftar här på bestämmelserna i 12 kap. 6 och 6a §§ skattebetalningslagen (1997:483), SBL.

Genom domen är klarlagt att staten inte enligt samma principer som gäller för andra borgenärer kan få tillbaka skatt som någon tillgodogjort sig genom brottslig gärning.

Utredarnas förslag:

Det bör finnas möjlighet för Skatteverket att kräva skadestånd av den som medverkat vid skattebrott.

Motivering:

Det finns en lagstiftning mot oseriösa rådgivare som sällan tillämpas. Under åren 1990-2002 lagfördes två personer. Oseriösa rådgivare kan också förbjudas att utöva rådgivning om de själva gjort sig skyldiga till brott³⁴. Ekonomiska brott bör enligt vår mening bekämpas med ekonomiska medel och det viktiga är den preventiva effekten.

En möjlighet för det allmänna att kräva skadestånd av den som hjälpt annan vid skattebrott skulle ha mycket stor preventiv verkan mot t.ex. banker, försäkringsbolag, revisorer och andra rådgivare som på olika sätt medverkar i det praktiska genomförandet av olika skatteundandraganden.

³³ i NJA 2003 s 390

³⁴ Insikt! Om invandrarföretagarna, rådgivarna och mötet med Skatteverket. Skatteverket rapport 2004;3, s.124

Svartarbetet – en översikt sammanställd från Skatteverkets rapport Svartköp och svartjobb i Sverige

I denna bilaga sammanfattas resultaten från den kartläggning som redovisats i svartarbetskartläggningens första delrapport. Bilagan innehåller också en kort diskussion och reflektioner kring använda metoder.

Definitioner

Med svartarbete menas arbetsinkomster som ska beskattas i Sverige men inte beskattas.

Schema: Löntagare och företagare: Olika former av svarta arbetsinkomster

SVART ARBETE (dolda arbetsinkomster)	Transaktionen normalt ej bokförd i räkenskaper. Ofta är det "kontant utan kvitto"	Den ursprungliga utgiften är kostnadsförd i räkenskaper för näringsverksamhet
	Kolumn 1	Kolumn 2
Löntagare/lön	Oredovisad lön	Arbetsgivaren betalar anställdas privata utgifter. Varuuttag, resor, lån av utrustning etc. redovisas inte som löneförmån
Näringsidkare / företagarinkomst	Oredovisad arbetsersättning	Näringsverksamhetens resultat belastas med privata utgifter
	Oredovisad varuförsäljning ¹⁾	Varuuttag, resor eller utnyttjande av arbetskraft, maskiner och bostäder för privat bruk redovisas inte som uttag ur näringsverksamheten

¹⁾ Mervärdet om inköpet inte finns med i bokföringen. Finns inköpet med i bokföringen räknas hela beloppet.

De mörkt gråtonade fälten överst i kolumn 1 är det område som folk i allmänhet förknippar med svartarbete. Bägge parterna är ofta införstådda med eller överens om att ersättningen inte ska redovisas till Skatteverket. I de ljus gråtonade fälten finns visserligen två parter men det är inte alltid säkert att man inser att det är fråga om ersättning för svartarbete. När det gäller det ofärgade fältet i kolumn 2 är det näringsidkaren ensam som avgör om och hur utgiften i bokföringen ska redovisas till Skatteverket.

Lagstiftningen

Enligt skattelagstiftningen ska praktiskt taget allt lagligt arbete beskattas från första kronan och ingen personkrets är uttryckligen undantagen. Det finns en klar obalans mellan skattelagstiftningen och medborgarnas syn på vad som ska beskattas. Vi bedömer också att regelverket är onödigt krångligt.

Attityder

Att jobba svart eller köpa tjänster svart uppfattas som en lindring förseelse medan det uppfattas som en allvarlig förseelse att lämna felaktiga uppgifter i sin inkomstdeklaration.

Det är emellertid en mycket stor skillnad i acceptans mellan att för svartarbete anlita en nära släkting jämfört med en person som har A-kassa, sjukpenning eller socialbidrag.

De som köper svart och jobbar svart motiverar sitt handlande med olika argument. Ett ofta anfört argument är hur personer i ledande ställning bryter mot reglerna i samhället.

Medborgarna är väl medvetna om att svartarbete är fel men samhällsargument är för svaga för att påverka handlandet.

Olika undersökningar indikerar att i jämförelse med andra länder är köp av svartarbete relativt vanligt i Sverige och skattemoralen sjunkande.

Omfattning och utbredning av svartarbetet

I nationalräkenskaperna finns en diskrepans mellan inkomsterna i samhället och hushållens konsumtion. Den indikerar ett svartarbete på 115-120 mdkr. Skatterättsligt kan beloppet beskrivas i termerna av för lågt eller oredovisad lön eller för lågt eller oredovisad inkomst av näringsverksamhet.

Teoretiskt skulle man med i skatterevisioner använda kontrollmetoder (revisionsmetoden) kunna påvisa ca 71 mdkr av dessa dolda arbetsinkomster. En mycket stor del av detta belopp skulle i så fall upptäckas i små företag. Detta resultat har konfronterats mot tre andra undersökningar.

1. Etablerade egenföretagare jämförda med löntagare i samma bransch har väsentligt lägre vita medianinkomster.
2. Andra indikatorer på levnadsstandard bl.a. bostadsstorlek och bilinnehav visar att företagare har en levnadsstandard som svarar mot en väsentligt högre inkomst än den officiellt redovisade.
3. En skattning av den verkliga inkomsten i företagarhus-håll jämfört med löntagarhushåll baserad på livsmedelskonsumtionen ger resultat vad gäller omfattningen på underdeklaration bland företagare som är jämförbara med revisionsmetoden.

Skatteverket har i en intervjuundersökning riktad till allmänheten mätt var för sig både omfattningen av utfört svartarbete och omfattningen på köp av svartarbete. För varor har gjorts en separat undersökning av varor som köpts svart. Nu genomförda undersökningar är de mest detaljerade som gjorts i Skandinavien.

Det som kommer med i intervjuundersökningar av detta slag är en mindre del av det totala svartarbetet nämligen det som man som vanlig privatperson är medveten om och som bygger på att köpare och säljare gjort upp om att priset ska vara svart. Omfattningen på det svartarbete som framkommer i intervjuundersökningarna beräknas till 15 mdkr varav 10 mdkr svartarbete åt hushåll och 5 mdkr svartarbete åt företag. Totalt sett motsvarar den del av svartarbetet som fångas i intervjuerna med allmänheten 1,7 procent av den totala arbetstiden i Sverige.

Antalet personer som svarar att de utfört något svartarbete uppskattas uppräknat motsvara cirka 800 000 och deras utförda svartarbete motsvarar 66 000 helårsarbeten varav 25 000 åt företag. Vad gäller arbeten åt hushållen fördelar sig det svarta arbetet på bostad motsvarande 21 000 helårsarbeten och på andra tjänster åt hushållen motsvarande 20 000 helårsarbeten.

Det skiljer sig väsentligt t.ex. beroende på sysselsättning om man arbetat svart det senaste året. Bland studerande och värnpliktiga är denna andel högst med 25 procent jämfört med befolkningen (18-74 år) där andelen är 13 procent. Den största kategorin som utfört svartarbete är facklärd arbetare motsvarande uppräknat 266 000 personer. Allmänt kan sägas att de som utför svarta tjänster har en övervikt bland yngre personer och personer med låg inkomst medan köp av svartarbeten har en överrepresentation av personer med högre inkomst och personer som äger sin bostad.

En stor del av svartarbetet utförs åt släktingar, grannar och vänner. Ungefär hälften av ersättningen för svartjobb i hushållssektorn ersätts på annat sätt än med pengar. Kontantbetalning är vanligare i storstadsområden. Till den del betalningen sker i pengar varierar den mycket. Exempelvis ersätts djurpassning med 7 kr/timme, städning med 69 kr/tim och byggnadsarbeten med 135 kr/tim. I genomsnitt får en person som arbetar svart och får betalt i pengar ca 19 000 kronor/år men när arbetet sker åt företag uppgår kontantsumman till 29 000 kronor.

Vart femte hushåll har köpt tjänster svart det senaste året och betalat med pengar. I genomsnitt har ett hushåll betalt 7 000 kronor men för hälften av hushållen ligger köpesumman under 3 000 kronor. När vi jämfört omfattningen på det svartarbete som betalats i pengar skiljer det sig om man frågar dem som utfört svartarbetet och dem som köpt svartarbetet. Om vi bortser från djurpassning är volymen på det köpta arbetet cirka 5 procent högre än det utförda. Det finns flera möjliga förklaringar till detta. En sådan förklaring är att när vi frågat om utfört svartarbete har detta varit begränsat till personer i åldern 18-74 år som är bosatta i Sverige. Köparna har däremot svarat på omfattningen av alla sina köp oavsett vem som utfört det.

År 1997 gjorde dåvarande Riksrevisionsverket en omfattande undersökning av utfört svartarbete och svart varuförsäljning m.m. I jämförelse med RRV:s undersökning är svartarbete mer utbrett bland befolkningen – 13 procent år 2005 mot 11 procent år 1997. Om man ser till svartarbetets volym – antalet arbetade timmar – bedöms detta ha ökat till följd av att fler personer svartarbetar. Svartarbetet har ökat bland yngre liksom bland tjänstemännen. Därutöver finns ett antal andra iakttagelser som också pekar på att svartarbetet ökat.

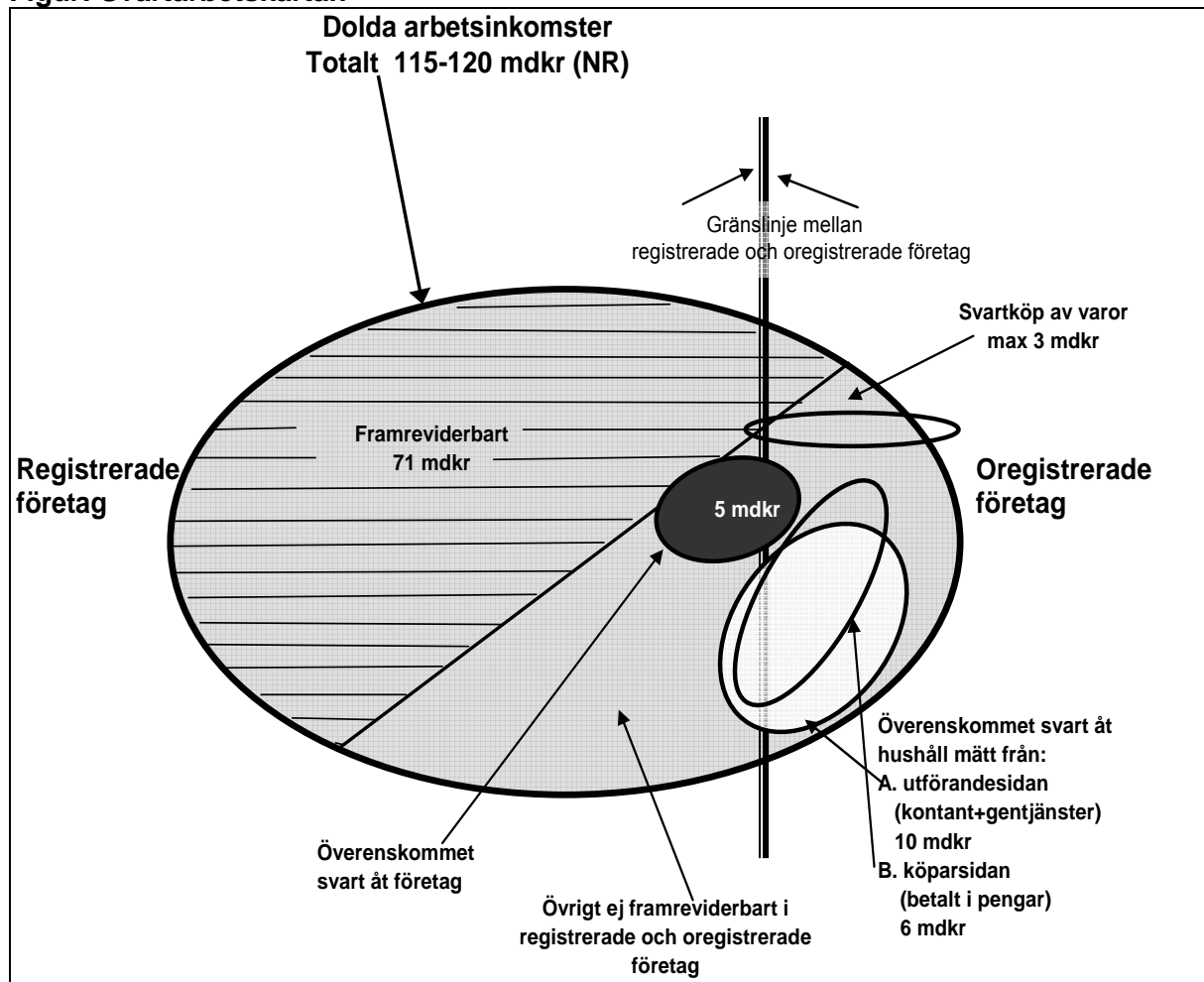
Av den diskrepans i nationalräkenskaperna, som ovan berörts och som indikerar ett svartarbete på 115-120 mdkr, anser vi oss kunna ge innehåll åt 90 mdkr dvs. vi har kunnat ”förklara” 75 procent. Men vi kan inte säga att diskrepansen i nationalräkenskaperna ligger på en felaktig nivå. Dels finns en allmän osäkerhet i skattningarna vi gjort. Och det finns enligt vår uppfattning en rad skäl som talar för att det bör finnas kvar en oförklarad del nämligen främst att

- allt kommer inte med vid intervjuer
- allt kan inte upptäckas med skatterevisioner
- man är inte medveten om vad som är svart.

Om de genomförda undersökningarna förklarar hela diskrepansen så hade slutsatsen varit att nationalräkenskaperna troligen underskattat de dolda inkomsterna eller att det varit något fel på våra undersökningar.

I efterföljande avsnitt diskuteras undersökningsmetoderna och vad de mäter.

Figur: Svartarbetskartan

En diskussion om metoderna i svartarbetskartläggningen

I kartläggningen har vi valt att ringa in de svarta arbetsinkomsternas storlek och struktur genom att konfrontera resultaten från olika metoder med varandra. Styrkan ligger just i denna konfrontation. Isolerat sett har varje metod sina begränsningar.

Revisionsmetoden

Revisionsmetoden bygger på revisionsstatistik som delvis bygger på urval av revisionsobjekt baserat på riskbedömningar. Vi har försökt motverka effekten av detta ”spetsiga” urval genom en detaljerad stratifiering på sektorer, företagsstorlekar och branscher och genom att för de mindre företagen ta bort de högsta och lägsta kontrollresultaten – ”kupert svansarna”. Vi har fått fram en totalskattning av de framreviderbara dolda arbetsinkomsterna som på det hela taget förefaller ”lagom” i perspektiv av resultaten från mätningar med andra metoder. Men frågan kan ställas om rimligheten i skattningen i viss utsträckning beror på att vi ”haft tur” med den tidsperiod vi använt och den grad av träffsäkerhet kontrollen haft under denna åttaårsperiod. Om Skatteverket varit extremt duktiga på att selektera fram objekt efter risk skulle metoden kunna ha resulterat i helt orimliga tal. Är det rimliga resultatet i så fall en indikation på att Skatteverket inte är så effektiv i sin riskbedömning? Skatteverket arbetar nu på att effektivisera riskbedömningarna och blir detta lyckosamt så är det möjligt att en upprepning

med samma teknik (t.ex. om tio år) kommer att ge orimligt höga resultat. En annan dimension är hur utbredda de dolda inkomsterna är i populationen. Om svarta arbetsinkomster är jämnt spridda så blir avkastningen av riskbedömningar mindre och den teknik vi använt kan tänkas landa på rimliga resultat även i framtiden.

Man hittar inte alla dolda arbetsinkomster vid revision. Ett illustrativt exempel på detta är branschen hår- och skönhetsvård. Kartläggning av hushållens utgifter visar på betydligt högre dolda arbetsinkomster än resultatet från beräkningarna utifrån Skatteverkets revisionsresultat. Vid revisioner stupar man ofta på att man inte hittar någon identifierad person/företag att göra debiteringen på. Ofta tvingas man till skönsbeskattningar och dessa tenderar att bli minimiskattningar t.ex. vad den skattskyldige åtminstone måste ha tjänat för att få utrymme för levnadskostnader för familjen.

Jämförelser mellan anställda och företagare

Resultatet från revisionsmetoden har ställts mot resultatet från tre olika metoder som alla utgår från jämförelser mellan företagare och löntagare. I dessa jämförelser har löntagarnas och företagarnas förvärvsinkomster ingått som parametrar.

En kritik som framförts är att det blir missvisande eftersom löntagare använder sin inkomst både till konsumtion och finansiellt sparande medan företagaren inte behöver något ”privat” sparande eftersom företagaren sparar i sitt företag. Företagare kan därför med lägre redovisad inkomst nå samma standard som en löntagare med högre inkomst. Denna reflektion kan ha visst fog. Men det privata finansiella sparandet är inte så stort att det kullkastar de slutsatser vi dragit.

När det gäller skillnaderna mellan inkomstbegreppen ”inkomst av näringsverksamhet” för egenföretagare och begreppet lön finns vissa skillnader (t.ex. hantering av reseavdrag, sjukpenning och positiv/negativ räntefördelning). Dessa uppmärksammas i rapporten men konstateras att inte heller detta är av sådant omfång att det skulle radikalt ändra på de allmänna slutsatserna.

Intervjuer med allmänheten

Intervjuundersökningar är en metod som vi menar fungerar hyggligt när det gäller att mäta sådant svartarbete som utförs åt hushåll och där köpare och säljare gjort upp om att priset ska vara svart. Men när det gäller svartarbete åt företag är det en bråkdel av de faktiska svarta arbetsinkomsterna som fångas upp i intervjuundersökningar. Därför bör man (som vi gjort) i denna typ av undersökningar alltid skilja på tjänster åt hushåll och tjänster åt företag så att man har kontroll på vad det är man mäter. På företagssidan bidrar intervjumetoden med att ge en minimiskattning.

Vi har i intervjuundersökningen mätt svartarbetet åt hushåll både från utförande- och köparsidan. Resultaten av de båda mätningarna ger en konsistent bild och de differenser som finns går att förklara. Detta får ses som en indikation på att intervjuundersökningar är en väl fungerande metod i mätningar av denna sektor av svartarbete.

Även om mätningen på det hela taget fungerar bra kan man spekulera i om den ändå ger en viss underskattning beroende på att köpare och utförare inte alltid vet vad som är svart (t.ex. odeklarerade skattepliktiga förmåner) och man tenderar troligen att lägga sig underkant när man anger omfånget.

Med och inte med i bokföringen

För de korrigeringar som kan bli aktuella i nationalräkenskaperna med hänsyn till dolda arbetsinkomster och dold produktion är det av intresse att känna till hur svartarbetet finansieras. Man behöver svar på frågan om i vilken utsträckning finansiellt utrymme för utbetalning av svarta ersättningar skapas genom att:

- hålla intäkter utanför bokföringen
- ersättningarna finns med bland utgifterna i företagsbokföringen men är felrubricerade så att de döljer sig under andra kostnadslag

Svartarbetskartläggningen ger bara svar på frågan om hur stora de dolda arbetsinkomsterna är men hur mycket av dessa inkomster som finns med i bokföringen och hur mycket som ligger vid sidan har vi inte kunnat ge svar på. Det finns vissa spridda iakttagelser som dock är svåra att använda för uppräknig till riksnivå. Vill man få bättre grepp om hur det förhåller sig behöver Skatteverket i dokumentationen av framtida kontrollinsatser mer systematiskt beskriva hur finansieringen skett.

Den oförklarade delen

Svartarbetskartläggningen förmår inte ge innehåll och struktur till hela diskrepansen enligt nationalräkenskaperna. Det återstår 25-30 mdkr i oförklarade dolda arbetsinkomster. Man kan spekulera i vad de består av.

En del torde bestå av härvor i byggbranschen och liknande med koppling till bemanningsföretag. Detta fångas ofullständigt i revisionsstatistiken. En annan del som vi tror underskattas är förmåner för anställda inklusive sådant som dricks (restauranger, taxi, garderobsavgifter). I motsats till de förklarade dolda arbetsinkomsterna (som främst ligger på de mindre företagen) så torde tyngdpunkten på de oförklarade ligga på medelstora och stora företag.

Näringslivsstruktur, skatteuttag och svarta arbetsinkomster i ett hundraårsperspektiv – en tillbaka- och en framåtblick

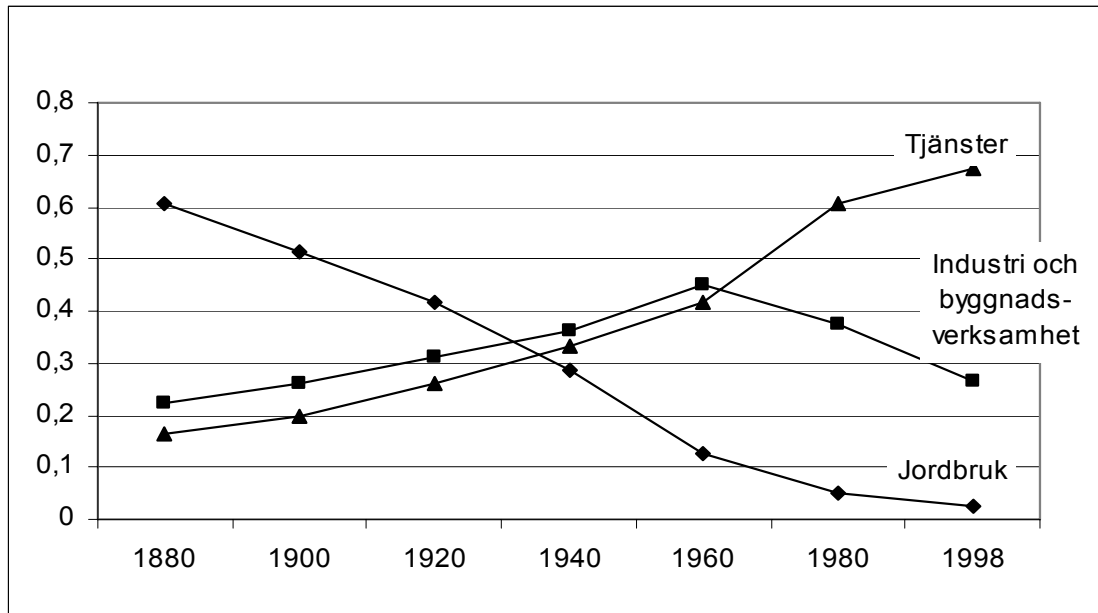
Inledning

Beräkningar baserat på nationalräkenskaperna indikerar att de dolda arbetsinkomsterna i Sverige hållit sig förhållandevis konstant kring 5 procent av bruttonationalprodukten sedan början av 1970-talet. Av detta kan dock inte dras slutsatsen att ”inget” egentligen hänt. Vår bedömning är att de svarta arbetsinkomsterna kommit att bli alltmer koncentrerade till vissa sektorer. Strukturella förändringar i näringslivets sammansättning inverkar på de svarta arbetsinkomsternas fördelning.

Denna bilaga börjar med en historisk utveckling kring utvecklingen av näringslivet och underdeklarationen av individernas arbetsinkomster sett i ett hundraårsperspektiv. Därefter snävas tidshorisonten in och vi tittar närmare på vad som hänt från 1970-talet och framåt.

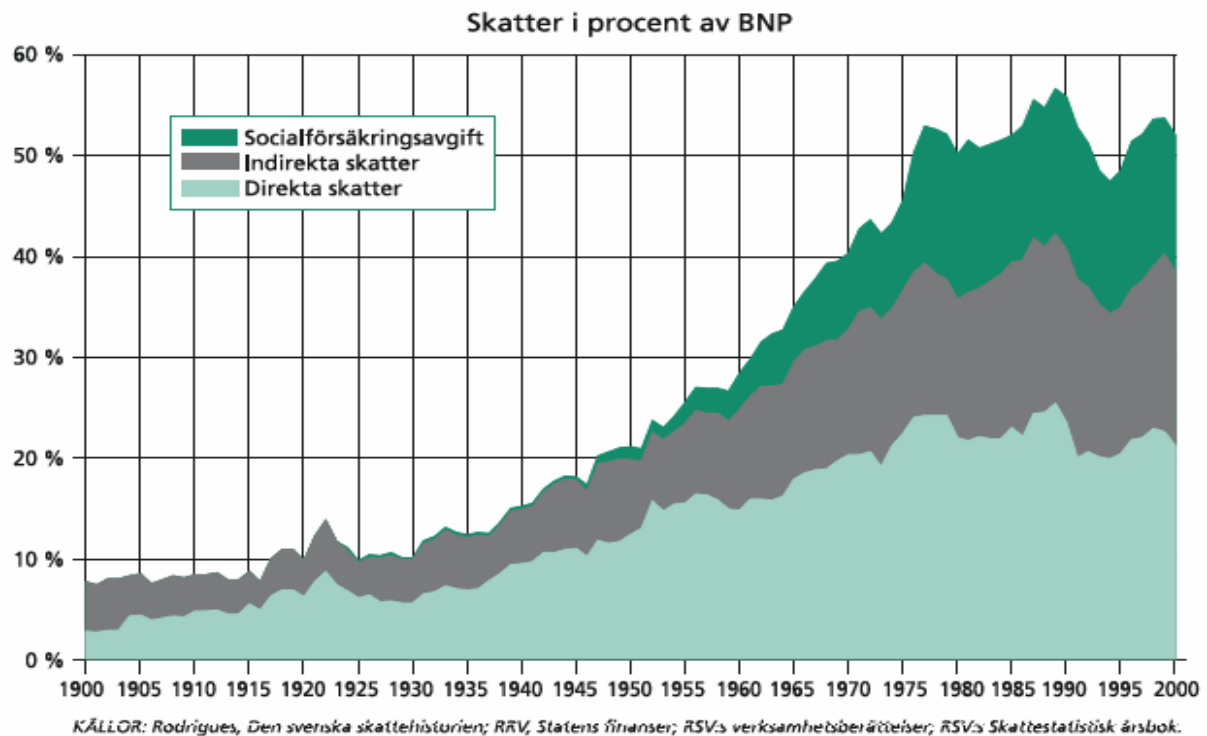
En historisk tillbakablick på näringslivets och de dolda inkomsternas utveckling

Den industriella utvecklingen i Sverige började i mitten av 1880-talet. En växande andel av befolkningen gick från sysselsättning i jordbruket till industrin. Parallellt med den industriella utvecklingen växte tjänstesektorn, bl.a. med kraftigt förbättrade transporter. Från 1930-talet präglades utvecklingen av en allmän elektrifiering, bilismens spridning och flygets expansion. Från 1970-talet har elektroniken befunnit sig i stark tillväxt, varigenom möjligheten att hantera kunskap i större mängder ökat. Produktionen har därigenom blivit mer kunskapsintensiv och tjänstesektorn har vuxit.

Diagram: Andelar av sysselsättningen inom jordbruk, industri och byggverksamhet samt tjänster 1880-1998

Källa: Lennart Schön, En modern svensk ekonomisk historia, 2000, SNS förlag

Under samma period har produktionen mångdubblats och skattesystemet ser helt annorlunda ut än vid slutet av 1800-talet.³⁵ Skattekvoten (skatterna uttryckt som andel av BNP) har ökat från 8 procent vid sekelskiftet 1900 till cirka 50 procent i dagsläget.

Diagram: Skattekvoten i Sverige 1900 till 2000

³⁵ Källa till historiken om skatteuttaget är Skatteverkets publikation "Skatter i Sverige".

Grundstenen för den beskattning av arbete Sverige har idag lades 1903, då man införde en progressiv statlig inkomstskatt och systemet med självdeklaration. Källskattesystemet, dvs. att skatten på arbete betalas in löpande under året av arbetsgivaren, infördes först 1947. Kommunalskatten fick sin nuvarande utformning genom den skattereform som genomfördes 1928. Varuskatt (omsättningsskatt) infördes 1960 och uppgick då till fyra procent av försäljningspriset i detaljhandelsledet. Varuskatten ersattes 1969 med mervärdesskatt "moms" som idag tas ut med 25 % på de flesta varor och tjänster. Arbetsgivaravgifter introducerades första gången 1960 i samband med införandet av ATP. Under 1970-talet höjdes avgifterna successivt och uppgick i slutet av decenniet till ca 35 procent av lönesumman. Fram till 1970 beskattades makar dvs. deras inkomster lades samman och skatten togs ut på den samlade hushållsinkomsten och inte i förhållande till de enskilda individernas inkomst. År 1971 infördes särbeskattning av makars inkomster. En stor genomgripande reform av stora delar av det svenska skattesystemet genomfördes åren 1990-1991. Reformen innebar breddade skattebaser och sänkta formella skattesatser.

I likhet med Sverige införde Danmark 1903 statlig inkomstskatt baserat på allmän deklara-tionsplikt med fastställande av inkomstunderlag. I boken "Danmarks uformelle økonomi"³⁶ redovisar Gunnar Viby Mogensen beräkningar av underdeklarationen av personliga inkomster i Danmark för perioden 1921-1976 baserat på jämförelser av inkomster enligt nationalräken-skapernas produktionsberäkningar och de inkomster som redovisats i personers inkomstdeklara-tioner. Principiellt bör summan av de personliga inkomsterna vara densamma oavsett om den mäts i produktionen eller i folks inkomstdeklarationer (efter korrigerig till begreppsmäs-sigt lika definitioner och avgränsningar i de båda mätningarna). Inkomstbeloppet mätt från inkomstdeklarationerna är dock lägre och skillnaden kan användas som ett uttryck för under-deklarationen. Beräkningarna för 1921-1976 har gjorts med de definitioner som används i nationalräkenskaperna idag. Man har alltså grävt fram statistik bakåt i tiden och rekonstruerat beräkningarna utifrån dagens metoder. Mogensen gör också två nedslag ännu tidigare i histo-rien nämligen på 1870-talet³⁷ och 1911³⁸ där det finns tillgång till data som möjliggör mät-ningar.

Figuren nedan ger en samlad bild av beräkningarna. Den visar på en klar minskning av un-derdeklarationen sedan statsskatten infördes som fast företeelse 1903 till mitten av 1970-talet. Det finns två avbrott i denna trend nämligen mot slutet av 1930-talet och i perioden 1945-1950. Vid båda tillfällena ökade underdeklarationen men det vara bara tillfälligt. Kurvan visar att underdeklarationen i Danmark låg kring 5 procent av individernas inkomster under 1970-talet och där har den sedan legat kvar under 1980-talet.

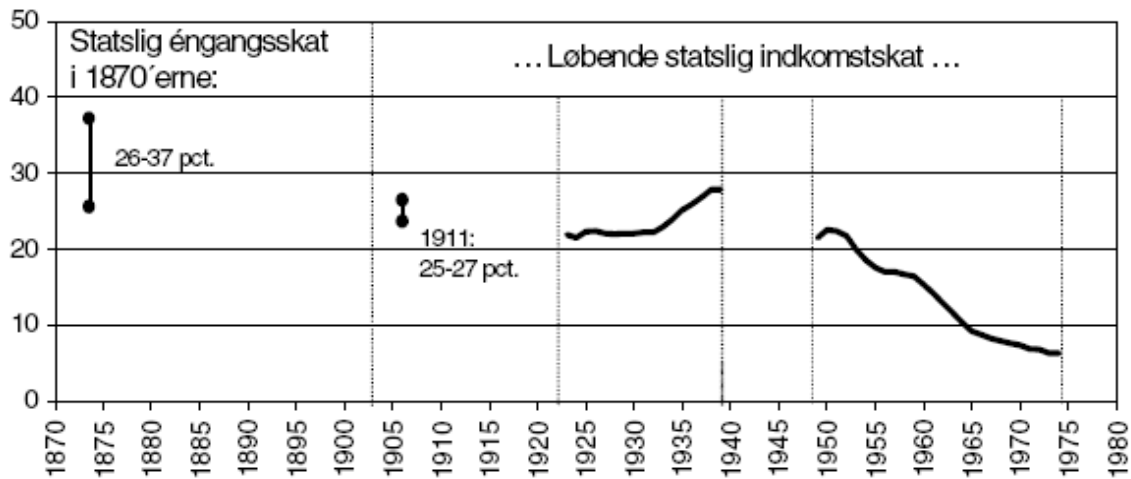
³⁶ Gunnar Viby Mogensen. Danmarks uformelle økonomi – Historiske og internationale aspekter. Rockwool Fondens Forskningsenhed, 2003

³⁷ På 1870-talet fanns en tillfällig statlig engångs-inkomstskatt i Danmark. Ekonomen Scharling intresserade sig för betydelsen av värdet på underdeklarationen i samband med analyser av befolkningens verkliga levnadsförhållanden.

³⁸ 1911 fanns en hetsig diskussion kring hur tungt jordbruket respektive industrin vägde i samhällsekonomin och som en biprodukt har dokumentationen kunnat användas för en skattning av underdeklarationen.

Figur: Danmark. Samlad överblick av nu existerande diskrepansberäkningar som mått på underdeklaration sedan 1870-talet. Diskrepansvärdena är uttryckta i procent av individernas inkomster beräknat från produktionssidan i nationalräkenskaperna

Forskelsvärde i pct. af samlede reelle indkomst

Anm. Talen för 1921 och framåt visas som glidande femårsgenomsnitt.

Källa: Gunnar Viby Mogensen. Danmarks uformelle økonomi.

Utvecklingen i Sverige dessa år torde ha uppvisat ett likartat mönster som det Mogensen beskriver för Danmark. Som lite kuriosa kan nämnas två tidiga mätningar på svenska förhållanden som Mogensen återger i sin bok.

Historikern Lars-Olov Johansson har för ett landsbygdsdistrikt i Dalarna visat på skillnader på 13 procent mellan undersökningar av hushållens utgifter (förd kassabok) under 1930-talet och de inkomster som individerna uppgivit i deklARATIONERNA. Som exempel på vad underdeklarationen bestod av nämns aktiviteter som uthyrning, fruarnas arbete som sömmerskor och servitriser och barns arbeten som tidningsbud.

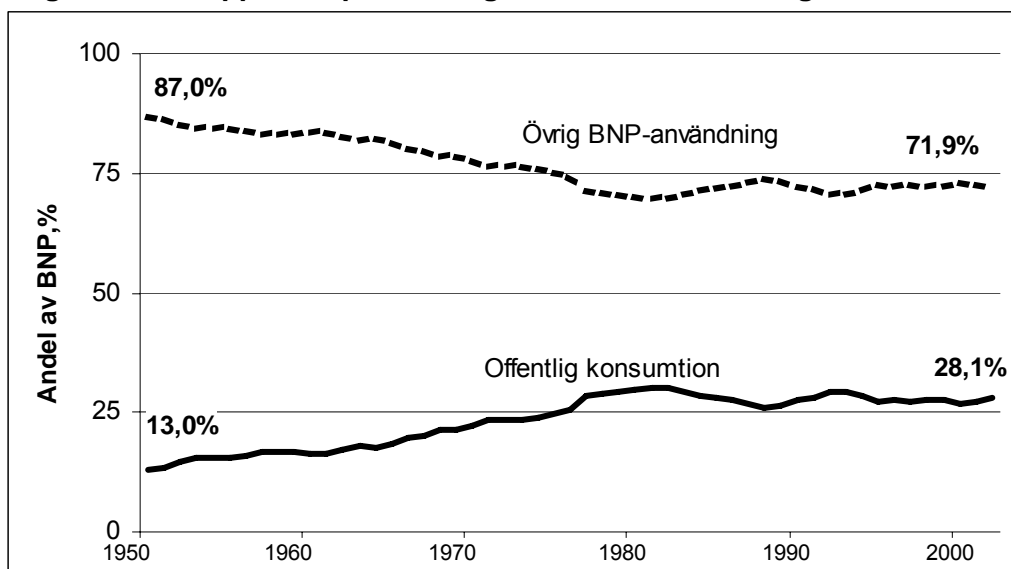
På ett nordiskt statistikermöte i Oslo 1939 presenterade den svenske professorn Erik Lindahl en beräkning baserat på nationalräkenskapsdata som antydde en underdeklaration av de faktiska inkomsterna i Sverige på uppemot 20 procent.

Utvecklingen i Sverige från 1970-talet och framåt – de svarta arbetsinkomsterna oförändrade totalt men förändrade strukturellt

Offentliga sektorns expansion

I resonemanget kring strukturella förändringar och deras betydelse för de svarta arbetsinkomsterna i Sverige övergår vi nu till ett mer tidsbegränsat perspektiv. Under 1950-, 1960- och 1970-talen byggdes den offentliga sektorn ut. De dolda arbetsinkomsterna är små i denna sektor. Offentliga sektorns expansion torde under dessa årtionden ha verkat återhållande när de svarta inkomsterna mäts som andel av BNP. Detta innebär att de svarta arbetsinkomsterna ökat i andra delar av produktionen än den offentliga sektorn.

Diagram: BNP uppdelad på offentlig konsumtion och övrig BNP-användning

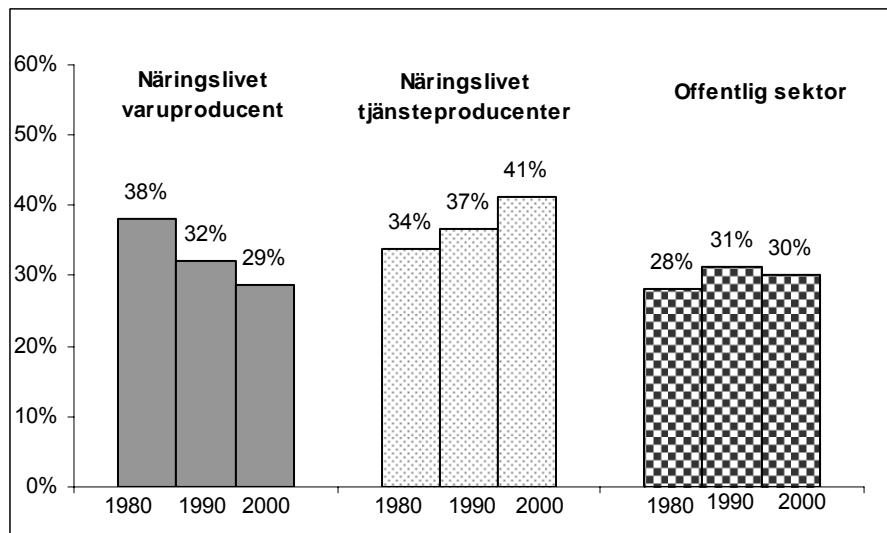

Från varu- till tjänsteproduktion

Under 1980- och 1990-talet har skett en förskjutning av nedlagda arbetstimmar från varu- till tjänsteproduktion. Svartarbetskartläggningen visar att tillverkningsindustrin har låg andel dolda arbetsinkomster. Den förskjutning som skett under de senaste decennierna mot en ökad andel tjänsteproduktion kan därför ha verkat pådrivande på de dolda arbetsinkomsterna.

Tabell och diagram: Fördelning av arbetstimmarna på olika sektorer 1980-2000

År	Näringslivet		Offentlig sektor och ideella organisationer	Totalt
	varu- producenter	tjänste- producenter		
Antal arbetade timmar, miljoner				
1980	2 453	2 188	1 812	6 453
1990	2 291	2 616	2 229	7 136
2000	1 985	2 857	2 086	6 928
Sammansättning, andel i %				
1980	38%	34%	28%	100%
1990	32%	37%	31%	100%
2000	29%	41%	30%	100%
Index (1980=100)				
1980	100	100	100	100
1990	93	120	123	111
2000	81	131	115	107

Källa: SCB, nationalräkenskaperna

Problemet med dolda arbetsinkomster är större i de små företagen. Andelen små företag är högre i tjänstesektorn än i den varuproducerande delen av näringslivet. I tjänstesektorn ligger arbetsinkomsterna i snitt på 1,2 mnkr att jämföra med 2,5 mnkr per företag i varuproduktionen (exkl. jord-, skogsbruk och fiske). Antalet företag i tjänstesektorn ökar.

Tabell: Antal företag i olika sektorer 1997 och 2003

	Antal företag, tusental		
	1997	2004	Förändring
Jordbruk, jakt, skogsbruk och fiske	162	174	+13
Industri och byggnadsverksamhet	101	119	+18
Tjänstesektorn	400	520	+120
Övriga och näringsgren okänd	129	57	-72
Summa	791	870	+79

Källa: SCB (Skatteverket Rapport 2006:3)

Utöver ett större inslag av små företag i tjänstesektorn kan begränsade möjligheter till produktivitetshöjningar i delar av tjänsteproduktionen verka pådrivande på benägenheten att dölja arbetsinkomster. Är konkurrensen hård (överetableringar i vissa branscher där kapitalin-

satsen är låg) och produktiviteten inte går att höja är det svårt att hålla takt med inkomstutvecklingen i andra delar av ekonomin. Priserna på de producerade tjänsterna kan inte höjas alltför mycket och kostnadsbesparingar har också sin gräns. I ett sådant läge blir det frestande att som utväg välja att få ned företagets kostnader genom att dölja arbetsinkomster så att man ”slipper” kostnaderna för inkomstskatt och arbetsgivaravgifter.

I perspektiv av beskrivningen ovan uppstår frågan varför de svarta inkomsterna inte ökat mer från 1980-talet till idag. Svaret kan sökas i att det inte bara är branschförskjutningar som påverkar hur svartarbetet utvecklas. Det har skett en rad andra strukturella förändringar som kan antas vara av betydelse för den faktiska utvecklingen t.ex. är arbetskraftens sammansättning annorlunda (bl.a. ålder, utbildningsnivå) och skattekontrollen har utvecklats.

Sammanfattningsvis torde utvecklingen de senaste decennierna medfört att de svarta inkomsterna blivit alltmer koncentrerade till vissa sektorer.

Vart är vi på väg?

Baskonsumtionen av varor kommer i framtiden att kunna tillfredsställas genom en alltmer effektiv produktion i stora kapitalintensiva företag. Man kan därför förvänta sig att det främst är hushållens efterfrågan på arbetsintensiva tjänster som kommer att öka åren framöver. Hushållens efterfrågan kommer i ökad utsträckning att riktas mot tjänster som innebär att man ”köper sig tid” och sådana tjänster som på olika sätt ökar livskvaliteten. Det kan vara personliga tjänster, lokalt producerad mat eller annan småskalig personlig specialdesign eller skräddarsydda fritidsupplevelser. I och med att rationaliseringarna i kapitalintensiv produktion är så stora skapas inga nya jobb i industrin. De nya jobben kommer att uppstå i små och medelstora företag främst i tjänstesektorn. En växande efterfrågan på småskaliga arbetsintensiva tjänster innebär att tillväxten av arbetstillfällen kommer att uppstå i sådana sektorer där möjligheterna att skapa sig svarta arbetsinkomster är relativt sett större. Denna utveckling menar vi samhället måste aktivt möta med regelsystem och rutiner som håller takt med tiden. Och det gäller att vara tidigt ute så att oönskade företeelser inte blir så rotade och accepterade att det är svårt att vända på utvecklingen.

Indikationer finns på ökat svartarbete under senare år

Vår bedömning är att svartarbetet ökat under de senaste tio åren. Fler uppger att de arbetar svart år 2005 (13 procent) än vid en motsvarande undersökning 1997 (11 procent). Även andra iakttagelser pekar i samma riktning. Det finns en ökad acceptans för svartarbete och strukturella förändringar i näringslivsstrukturen torde ha en pådrivande effekt. Resultat från Skatteverkets intervjuundersökningar hösten 2006 stödjer slutsatsen att svartarbetet har ökat i omfattning under senare år. Fler känner folk som anlitar svart arbetskraft och fler känner någon som arbetat svart. Denna trend är statistiskt säkerställd.

Tabell: Svartarbete. Frågor riktade till allmänheten åren 2002, 2004 och 2006

Andel som instämmer i påståendet att man	Andel, %		
	2002	2004	2006
– känner någon som under senaste året anlitat svart arbetskraft	33	35	39
– känner någon som arbetat svart under det senaste året	36	35	40
– tycker det är OK att folk arbetar svart	..	12	15

Källa: Skatteverkets enkätundersökningar

Svartarbete är skatt på andra - berättelsen om Idyllien och Svartlien

Svartarbete – tre typer av frågeställningar

De finns tre typer av frågeställningar som bör finnas med i en kartläggning av svartarbete:

1. Vilka svartarbetar?
2. Hur mycket och med vad?
3. Hur skadligt är det för samhället?

Det finns en mängd teoretiska och empiriska studier och experiment som tar sikte på att förklara varför individer väljer att svartarbeta eller inte. Förklaringsmodellerna bygger på ingredienserna: ha möjlighet → avkastning → risk och konsekvenser ↔ konfronterat med individernas preferenser (egenmoral och omgivningens moral). Det finns också en mängd exempel på studier som försöker mäta svartarbetets omfattning. Svart ekonomi är emellertid inte bara en fråga om att förstå vilka som svartarbetar och med hur mycket. Den kanske viktigaste frågan är hur skadligt svartarbetet är för samhället och effekterna på samhällsekonomin på längre sikt.

Svartarbete orsakar två typer av kostnader för samhället. Den ena är kostnaderna för svartarbetets skadeverkningar. Den andra är kostnaderna för att förebygga svartarbetet. För att minimera samhällets totala kostnader bör de skadliga effekterna avvägas mot kostnaderna för att förebygga svartarbete. Detta innebär att det optimala från samhällsekonomisk synpunkt inte är att få bort allt svartarbete. Viss mängd svartarbete bör accepteras eftersom marginalkostnaderna för att få bort allt skulle bli högre än de marginella skadeverkningarna.

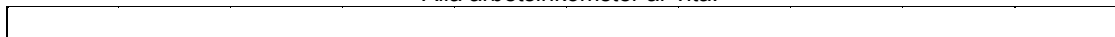
Svartarbetets effekter

Ofta beskrivs svartarbetets skadlighet i svepande abstrakta termer som att

”Svartarbete har samhällsekonomiskt negativa effekter, leder till ej avsedd omfördelning av skattebördan och har negativa effekter på samhällsmoral, samhällets institutioner och demokratins funktionssätt”.

Ofta stannar beskrivningen vid detta. För många läsare blir det bara tomma ord och ögonen glider snabbt förbi orden. För andra är det kanske så självklart att det inte behöver sägas mer för att förstå innebörden och konsekvenserna av det sagda. Hur som helst. För att konkretisera vad det egentligen handlar om gör vi ett tankeexperiment. Vi tänker oss ett samhälle med fem miljoner personer i arbetsför ålder och vi tänker oss tre olika tillstånd vad gäller inslaget av svartarbete.

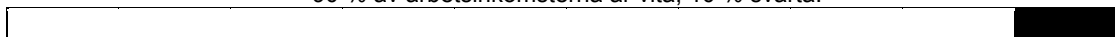
Tillstånd 1: "Idyllien". Ingen tid ägnas åt svartarbete.
Alla arbetsinkomster är vita.

Tillstånd 2: "Svartlien". Svartarbetet har gott överstyr och förekommer överallt.
Hälften av arbetsinkomsterna är vita, hälften svarta.

Tillstånd 3: "Verkligheten?".
90 % av arbetsinkomsterna är vita, 10 % svarta.

Det viktiga när vi nedan kommenterar de tre tillstånden är inte realismen i de olika fallen utan de olika egenskaper de kännetecknas av. Det bör betonas att det just är fråga om schematiska beskrivningar. Det går alltid att finna invändningar men det är de allmänna stora dragen vi är ute efter att belysa.

Tillstånd 1: Extremfallet "Sagolandet Idyllien"

Inget svartarbete förekommer och alla arbetsinkomster redovisas fullt ut som de ska enligt lagstiftningen. Företagen följer uppställda spelregler och konkurrerar på lika villkor. De faktiska inkomsterna efter skatt sammanfaller med de fördelningspolitiska ambitioner som beslutats i demokratisk ordning. Vi antar att våra fem miljoner personer tillsammans har arbetsinkomster på 1 000 mdkr. På detta underlag tar samhället ut 600 mdkr i arbetsrelaterade skatter. Alla betalar de skatter just de ska. Det gäller också om skatteuttaget höjs eller sänks.

Tabell: "Idyllien". Belopp, mdkr

	Tillstånd 1 "Idyllien"
Vit arbetskraftskostnad (inkl. löneskatt)	1 250
Vit arbetsinkomst - underlag	1 000
Löneskatt 25 %	250
Inkomstskatt 35 %	350
Summa skatt	600

Tillstånd 2: Extremfallet "Sagolandet Svartlien"

Vi tänker oss nu motpolen till tillståndet ovan. Samhället har totalt förlorat kontrollen över svartarbetet. Endast hälften av arbetsinkomsterna redovisas vitt. Kaos råder. Ingen – vare sig företag eller medmänniskor - vågar lita på andra. Det företag som i sin naivitet försöker vara seriöst slåss ut av illojala konkurrenter. Ingen person vill bli "den siste skattebetalaren". Därför finns det ett starkt tryck att omvandla även det arbete som fortfarande ersätts vitt till svart. Det uppstår en ond spiral som är svår att bryta. Att vara beslutsfattare med ansvar för finansiering av välfärdssystemen är inte någon lockande uppgift. Med samma skattesatser som tidigare blir skatteintäkterna bara 300 mdkr. Antag att beslutsfattarna i ett samhälle som är i detta tillstånd vill höja skattesatserna i syfte att få in lika mycket skatt som i fallet där alla arbetsinkomster var vita.

Tabell: "Svartlien". Belopp, mdkr

	Tillstånd 2 "Svartlien"
Vit arbetskraftskostnad (inkl. löneskatt)	625
Vit arbetsinkomst - underlag	500
Löneskatt 25 %	125
Inkomstskatt 35 %	175
Summa skatt	300
Skatthöjningskrav för att få samma skatteintäkter som "Idyllien"	+300
Skattesats för inkomstskatten om hela höjningen läggs som inkomstskatt	95% (35%+60%)
<u>Skatt efter höjning:</u>	
Löneskatt 25% (25%*500)	125
Inkomstskatt 95% (95%*500)	475
Summa skatt	600

För att få in lika mycket i skatt (i kronor räknat) måste skatterna höjas med 300 mdkr. Skulle hela detta uttag ta formen av inkomstskatt skulle krävas en proportionell skattesats från botten på 95 %. Det säger sig självt att detta inte skulle fungera. Offentlig kollektiv finansiering av välfärden i nivå med dagens blir helt enkelt en omöjlig uppgift. Även utförande i offentlig regi med avgiftsfinansiering är omöjlig om offentlig regi innebär att de offentliganställdas löner rapporteras korrekt till skattemyndigheten eftersom ingen offentliganställd i så fall kan leva på den inkomst som är kvar efter skatt. Ett samhälle helt utan skatt skulle fungera bättre än ett samhälle med hälften hårdbeskattad vit sektor och hälften svart. De problem som finns i Svartlien har många likheter med de problem utvecklingsländer brottas med för att få fungerande institutionella förhållanden som plattform för tillväxt.

Tillstånd 3: "Verkligheten?"

I verkligheten befinner vi oss inte i något av extremtillstånden ovan. En mera realistisk beskrivning är att de vita arbetsinkomsterna utgör kring 90 % av arbetsersättningarna. Det kan vara intressant att se hur ett sådant tillstånd förhåller sig till fallet helt utan svartarbete.

Tabell: "Verkligheten?". Belopp, mdkr

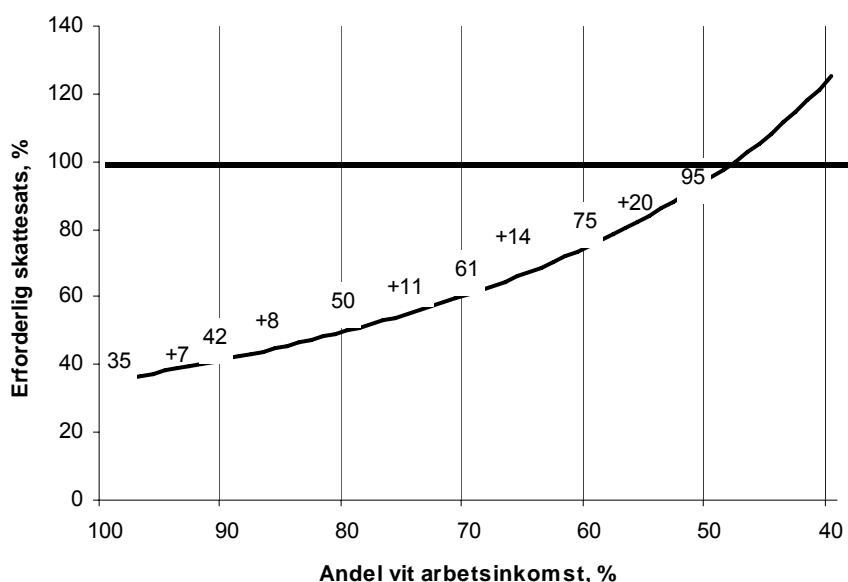
	Tillstånd 3 "Verkligheten?"
Vit arbetskraftskostnad (inkl. löneskatt)	1 125
Vit arbetsinkomst - underlag	900
Löneskatt 25 %	225
Inkomstskatt 35 %	315
Summa skatt	540
Skatthöjningskrav för att få samma skatteintäkter som "Idyllien"	+60
Skattesats för inkomstskatten om hela höjningen läggs som inkomstskatt	42% (35%+7%)
<u>Skatt efter höjning:</u>	
Löneskatt 25% (25%*900)	225
Inkomstskatt 42% (42%*900)	375
Summa skatt	600

Om samma skatteintäkter ska genereras som i Idyllien blir inkomstskattesatsen 7 procentenheter högre än i Idyllien. Och även om det kanske inte ter sig så dramatiskt så finns samma principiella effekter som i det kaosartade tillståndet, men samhällets institutioner fungerar fortfarande. Inom vissa branscher närmar sig läget dock det kaosartade och det är där svårt att etablera sig som seriös företagare i bemärkelsen att följa av samhällets beslutade regler.

Svart ekonomi ger högre skattesatser – sambandet exponentiellt

Diagrammet nedan ger en illustration av problematiken med att generera skatteinkomster när den vita delen av ekonomin trängs undan. Förutsättningarna är desamma som i de tre fallen ovan nämligen en löneskatt på 25 % och en inkomstskattesats på 35 %. Diagrammet visar vilken inkomstskattesats som krävs för att samma skatteintäkt ska skapas.

Diagram: Den skattesats som behövs för att ge samma skatteintäkt vid olika storlek på den vita ekonomin

Kurvan visar att sambandet är exponentiellt. När den vita ekonomin trängs undan behövs allt högre skattesatser för att kompensera skattebortfallet och nivåerna accelererar ju mindre den vita ekonomin blir. Om de vita arbetsinkomsterna minskar i andel från 100 till 90 procent behövs en höjning av skattesatsen med 7 procentenheter. Om andelen minskar från 90 till 80 procent behövs en ytterligare höjning med 8 procentenheter osv. Detta innebär att en ökning av den svarta sektorn blir alltmer problematisk ju större den svarta ekonomin blivit. Alltefterkommer man upp i skatteuttag som blir alltmer orimligt – alla tvingas ut i svart arbete för att kunna försörja sig.

Totala disponibla inkomsterna oförändrade

Med den förutsättning vi satt upp nämligen att skatteintäkterna ska vara lika stora som i Idyllien kommer individerna som *kollektiv* att ha samma disponibla inkomst (vit + svart) efter

skatt i Idyllien, Svartlien och Verkligheten. På så vis kan man säga att individerna som *kollektiv* inte gör någon vinst på svartarbetet.

Tabell: Hushållens disponibla inkomster

	Att disponera efter skatt sedan kompenserande skattehöjningar gjorts		
	"Idyllien"	"Svartlien"	"Verkligheten?"
Vitt:			
Vit arbetskraftskostnad	1250	625	1125
avgår löneskatt 25%	-250	-125	-225
"normal" inkomstskatt 35%	-350	-175	-315
kompenserande skatteuttag för dränage pga. svart arbete	0	-300	-60
Disponibelt efter skatt	650	25	525
Svart:			
Arbetsersättning	0	625	125
Summa disponibelt vitt+svart	650	650	650

Om vinsterna med svartarbetet fördelades lika mellan individerna skulle ingen i Svartlien eller Verkligheten heller ha fördelar av det jämfört med tillståndet Idyllien. En effekt även i det fall vinsterna av svartarbetet fördelades lika skulle dock bli att individernas konsumtions-sammansättning (och produktionssammansättningen) inte skulle bli densamma som i Idyllien. Den typ av konsumentnära produkter som ofta förekommer i svart sektor (t.ex. hårvård, restaurangmåltider, förbättring av bostad) köps det mindre av i Idyllien och istället mer av annat. I tillstånden med svart sektor uppstår en överkonsumtion av dessa svart producerade konsumentnära produkter.

Omfördelning av inkomster mellan individerna

I praktiken är emellertid effekterna av svartarbete definitivt inte lika fördelade. Omfördelning mellan individer uppkommer bl.a. till följd av:

- ändrade skattesatser när svartarbetet ökar (i vårt exempel har vi antagit att allt läggs på höjd inkomstskatt)
- hur utbrett deltagandet är i svart produktion
 - högt deltagandet men liten volym per person eller
 - lågt deltagande med stor volym per person
- hur utbrett köpen av svarta produkter är
 - nästan alla köper
 - en mindre del av personerna köper

De produkter som produceras svart eller med svarta inslag når olika köparsegment. Ser man enbart till de direkta omfördelningseffekterna i första ledet blir effekterna olika om det är fråga om svarta produkter som har en utbredd köparkrets eller om det är svarta produkter som köps av en mindre grupp.

Produkter som hårvård och restaurangmåltider framställs med ett utbrett inslag av svarta inkomster och har en mycket bred köparkrets. I stort sett alla personer i samhället agerar som köpare och drar nytta av det låga priset på dessa produkter. Men skenet bedrar. I praktiken är det så att del av pizzerian och frisören betalas på skattsedeln. Poängen med den typ av produkter där alla är köpare och köper lika mycket är att köparna inte skulle förlora på att produkterna

framställdes vitt till vitt pris. Köparna skulle visserligen få betala mer men få motsvarande lägre skatt (under förutsättning att totala skatteuttaget är givet).

Annorlunda är det med produkter där en mindre del av personerna i samhället agerar som köpare. Detta gäller exempelvis köp av svart reparation av egna villan/fritidshuset. Dels äger inte alla villa/fritidshus dels väljer vissa att köpa reparationerna vitt av olika skäl. I dessa fall, där svartköparna utgör en mindre del av befolkningen, övervältrar svartköparen ”notan” på andra personer. De som inte köper svart belastas genom att de inte gör någon vinst som köpare men indirekt får vara med om att betala kompensation till samhället via skattsedeln.

Tillståndet i Sverige – vill samhället göra något?

Var befinner sig egentligen Sverige? Vi konstaterade inledningsvis att det optimala från samhällsekonomisk synpunkt inte är att få bort allt svartarbete. Men allteftersom svartarbetet blir av större omfattning accelererar skadeverkningarna. Hur mycket svartarbete ska vi vara beredda att acceptera i Sverige?

Ovan har vi beskrivit att svartarbetet medför en ofördelning mellan inkomsterna för olika individer. Men därtill kommer att svartarbetet inte är jämnt fördelat över branscher och företag av olika storlek.

Den politiska frågan är hur mycket svartarbete som kan accepteras med tanke på de omfördelningar av inkomster som uppkommer vid sidan om skatte- och bidragssystemen.

Uppgiftsskyldighet och beskattning av lön - en historik

Regler om uppgiftsskyldighet äldre än inkomstdeklarationen

Uppgiftsskyldigheten för annans taxering har längre anor än uppgifter till ledning för egen taxering (självdeklaration). Medan den första självdeklarationen förekom första gången år 1810 fanns redan år 1710 en föreskrift om att var och en – såväl på landet som i stad – skulle upprätta riktiga förteckningar på allt sitt folk, dem underskriva, och inom fjorton dagar efter påbudets publicerande ingiva. Förteckningarna skulle uppta betjänter och tjänstefolks namn och lönebelopp samt vilka som varit anställda utan lön³⁹.

Samtidigt med 1928 års kommunalskattelag tillkom även 1928 års taxeringsförordning. I taxeringsförordningen fanns föreskrifter⁴⁰ om att vissa skattskyldiga utan anmaning skulle lämna uppgifter till ledning för annans taxering om bl.a. avlöning och pension till anställda. Det fanns dock stora luckor i hur långt uppgiftsskyldigheten sträckte sig både vad gällde vad som skulle medräknas i ersättningsbeloppet och själva personkretsen. Undantagna från uppgiftsskyldigheten var t.ex. alla enskilda näringsidkare som drev jordbruk eller skogsbruk. Beträffande deras anställda lämnades alltså ingen kontrolluppgift.

Genom en lagändring⁴¹ år 1935 blev näringsidkare som drev jordbruk eller skogsbruk uppgiftsskyldiga och begränsades uppgiftsskyldigheten till ersättning för arbete⁴² som för året uppgått till minst 100 kronor. När det gällde annan fysisk person, t.ex. den som hade inkomst av tjänst, gällde inte uppgiftsskyldighet t.ex. för avlöningar till hembiträden, privatchaufförer och portvakter. Uppgiftsskyldigheten definierades nämligen vid denna tid från utbetalaren och inte från hur mottagaren beskattades.

100 kr år 1935 motsvarar 2 700 kr år 2005

Beloppet 100 kr har således gällt sedan år 1935 och motsvarar i dagens penningvärde cirka 2 700 kr⁴³. Undantaget från uppgiftsskyldighet motiverades med: ”Därest emellertid varje ersättningsbelopp, även det obetydligaste, skulle vara underkastat uppgiftsplikt, komme

³⁹ Skatter och skattekontroll, RSV Rapport 1983:1, s.180

⁴⁰ 33§ taxeringsförordningen 1928:379

⁴¹ SFS 1935:255

⁴² Ett undantag var om mottagaren var bokföringsskyldiga

⁴³ Med omräkning med levnadskostnadsindex/KPI

otvivelaktigt arbetsgivarna att åsamkas ett betydande arbete, som i många fall bleve oskäligt betungande i förhållande till det gagn för taxeringen, uppgiftsplikten kunde väntas medföra.” Departementschefen menade att om det var av intresse för kontrollen kunde man använda anmaningsförfarandet för att få fram uppgifter om mindre belopp.

Nämnas bör att år 1935 fanns ett inkomstslag – annan fastighet – och i det inkomstslaget tog ägaren t.ex. av en villa upp som intäkt hyresvärdet av egen lägenhet (bostad) och kunde göra avdrag för lön till anställda som skött eller reparerat fastigheten. Om man vid deklarationskontrollen så önskade kunde man från fastighetsägaren få fram vilka som avlönats.

I samband med principiella ändringar i taxeringsförordningen⁴⁴ blev fysiska personer år 1955 uppgiftsskyldiga för hembiträden etc. Samma år infördes schablontaxering av en- och tvåfamiljsfastighet och för att kompensera för den information som tidigare framgått av avdragen under annan fastighet (en – och tvåfamiljsfastigheter) infördes för dessa en uppgiftsskyldighet för ersättning eller förmån till någon för tillfälligt arbete om minst 500 kr.

300 kr år 1961 motsvarar 3 000 kr år 2005

Denna gräns nedsattes av riksdagen år 1961 till 300 kr. En utredning – Taxeringskontrollutredningen – hade föreslagit en gräns på 100 kronor. Flera remissinstanser var skeptiska till värdet av den lägre beloppsgränsen och föreslog en gräns på lägst 300 kronor. Dåvarande riksskattenämnden⁴⁵ yttrade⁴⁶:

”Såvitt riksskattenämnden har sig bekant efterleves gällande föreskrift härutinnan i stor utsträckning icke och detta kan förväntas i än högre grad bliva fallet vid sänkningen av gränsen för uppgiftsskyldighet till blott 100 kronor. Härav skulle följa att respekten för lagstiftningen sjönk, vilket självfallet är ägnat ingiva betänkligheter. Utifrån dessa förhållanden framstår det som tveksamt, om mycket står att vinna med utredningens förslag i denna del. Den bristfälliga efterlevnaden av gällande föreskrifter torde emellertid icke oväsentligt del vara att hänföra till okunnighet om bestämmelsernas rätta innebörd.”

Departementschefen anslöt sig till remissinstansernas förslag (=300 kr) och ansåg det önskvärt att riksskattenämnden ”anordnade upplysning” om uppgiftsskyldigheten för att den skulle efterlevas bättre. Beloppet 300 kronor år 1961 motsvarar i dagens penningvärde 3 000 kronor.

I samband med införandet av en lag⁴⁷ om avdrags- och uppgiftsskyldighet beträffande vissa uppdragsersättningar, AUL, undantogs ägare till småhus och bostadsrätter från den nya lagstiftningen⁴⁸. I stället skulle de vara skyldiga att i sin egen självdeklaration lämna uppgift om uppdragstagaren och den utbetalda ersättningen om den uppgick till minst 500 kr – ett belopp som till ikraftträdandet vid 1984 års taxering höjdes till 1 000 kronor. I samband med införandet av F-skatten⁴⁹ försvann huvudarbetsgivarbegreppet och infördes en gräns på 10 000 kr

⁴⁴ Prop. 1955:160, s. 112 ff.

⁴⁵ Riksskattenämnden var en av de myndigheter som år 1971 bildade Riksskatteverket, dvs. dagens huvudkontor inom Skatteverket

⁴⁶ Prop. 1961:100, s.257

⁴⁷ Prop. 1982/83:11, SFS 1982:1006

⁴⁸ Var uppdragsgivaren huvudarbetsgivare gällde som tidigare reglerna i uppbördslagen

⁴⁹ Prop. 1991/92:112,

från vilken uppdragsgivare som är privatperson är skyldig att dra av skatt och betala avgifter när mottagaren har A-skattsedel. Uppgiftsskyldigheten för belopp i intervallet 1 000 – 9 999 kr i uppdragsgivarens självdeklaration slopades och i stället skulle kontrolluppgifter lämnas på vanligt sätt dvs. på samma sätt som andra arbetsgivare lämnar kontrolluppgifter.

System för subventionering av köp av hushållstjänster i Finland, Belgien och Österrike samt svenska ROT-avdraget

Allmänt om motiv och förekomst av subventioner

Det brukar föras fram en rad motiv för lägre skatt på eller avdrag för hushållsnära tjänster. Ett av dessa är att avdrag för hushållstjänster kan bidra till att del av svartarbetet åt hushållen kan överföras till vita arbeten.

Skattenedsättning för hushållstjänster förekommer i vissa länder i Västeuropa. De länder som vi känner till är Finland, Frankrike, Belgien och Österrike. Danmark har tidigare haft ett system med s.k. Hjemmeservice men det har avvecklats utom för pensionärer. I Tyskland har införts ett system omfattande hantverkstjänster på privata hem som påminner om det tidigare svenska ROT-avdraget.

I denna bilaga beskrivs de administrativa lösningar som valts i Belgien, Österrike och Finland. De är mycket olika konstruerade både vad gäller de tjänster som omfattas, subventioneringsgraden och administrativ lösning. Belgien har en konstruktion där tjänsterna bara får utföras av utpekade auktoriserade företag. Österrike har en lösning som bara omfattar de fall hushållen anlitar en privatperson för tjänsten. Den finska administrativa lösningen påminner om den svenska ROT:en där köparen ges en skattereduktion genom särskild ansökan i samband med inkomsttaxeringen. I den finska modellen ges reduktion både då tjänsten köps från ett företag och då tjänsten utförs av en privatperson.

I Sverige har periodvis funnits ett s.k. ROT-avdrag utformat som en skattereduktion för arbetskostnaderna för reparation, om- och tillbyggnad av bostadshus. ROT-avdrag har endast givits i de fall tjänsten köpts av ett företag med F-skatt. I bilagan återfinns statistik över antalet som utnyttjade ROT-avdraget samt en sammanfattning av vissa slutsatser om avdragets effekter i en granskningsrapport från Riksdagens revisorer.

Sist i denna bilaga diskuteras vilken prissänkning som krävs för att svart ska bli vitt. Prisbildningen på svarta marknaden bestäms nämligen av vad typ av arbete det är fråga om, vem som utför arbetet, relationen mellan utförare och beställare.

Finland – skattereduktion för köpare av hushållstjänster (kotitalousvähennys)

Allmänt

Ett permanent system med skattereduktion för hushållstjänster vid beskattningen ("kotitalousvähennys") infördes i Finland 2001. Det hade föregåtts av ett regionalt försök under åren 1997-2000. Den modell som användes under försöksverksamheten innebar att stödet gick direkt till det företag som sålde hushållsarbetet. När hushållsavdrag infördes permanent för hela landet valdes istället en modell där köparna ges en skattereduktion. Gränsen för maximalt avdrag har successivt höjts.⁵⁰ De regler som gäller fr.o.m. 2006 är följande.⁵¹

Hushållsavdragets storlek

Skattereduktionen ges till den som köper tjänsten och kvittning sker mot andra skatter som personen påförs. Vanliga hushåll får göra avdraget (inte företag eller samfund). Avdragets maximibelopp är 2 300 euro per person för sedvanligt hushålls-, omsorgs- och vårdarbete. Avdraget är dock maximerat till 1 150 euro för underhålls- och ombyggnadsarbeten. Det finns en självrisk i systemet som innebär att avdrag inte får göras om de avdragbara kostnaderna understiger 100 euro. Avdraget är personligt. Men en person har också rätt att dra av för arbeten som utförts i en bostad som används av den skattskyldiges eller dennes makes föräldrar eller av dessas personers släktingar i "rätt uppstigande led". Både makarna kan dra av det fulla avdraget var för sig.

Avdrag får göras både i de fall man köper hushållstjänsten av företag/företagare (≈ har F-skattsedel och är aktiv dvs. betalar F-skatt) och i de fall man själv anställer en person. Avdrag ges också om man köper tjänsten av ett allmännyttigt samfund.

När man köper av ett företag/företagare "med F-skattsedel" får man skattereduktion för 60 procent av den momspliktiga arbetsersättningen. Har hushållet själv anställt personen är avdraget 30 procent av den lön som betalats till arbetstagaren (utan resekostnader eller andra kostnadsersättningar) samt arbetsgivarens lönebikostnader.

Självriskgränsen på 100 euro har, enligt uppgift, även haft det goda med sig att man är motiverad att ta kvitto även på småbelopp eftersom sådana belopp kan bidra till att man förr eller senare kommer över gränsen för att göra avdrag.

Typer av tjänster som berättigar till hushållsavdrag

Avdrag får göras för hushållsarbete, sedvanligt omsorgs- och vårdarbete samt underhåll eller ombyggnad av bostad eller fritidsbostad.

Hushållsarbete som berättigar till avdrag är skötsel av hem, exempelvis matlagning, städning, tvätt, strykning, annat underhåll av kläder, butiksbesök, trädgårdsskötsel såsom gräs- och häckklippning, plogning av gårdsplanen samt annan renhållning av gården. Däremot berätti-

⁵⁰ Maxgränsen 2001 var 5 000 mark per person(≈850 euro), år 2002 900 euro per person, år 2003-2005 1 150 euro/person och år 2006 2 300 euro/person.

⁵¹ Mer detaljerad info fås på finska skatteförvaltningens hemsida www.vero.fi. Skriv i sökrutan in VEROH 3086r så kommer både anvisningar och blanketter upp.

gar inte t.ex. planerings- och ritningsarbete, omklädning av möbler, avfallstransport, tömning av avloppsbrunn och flyttjänster till avdrag.

Sedvanligt *omsorgsarbete* som är avdragsgillt är omvårdnad av barn, sjuklingar, handikappade och äldre i hemmet. Arbetet kan bestå av att t.ex. tvätta, klä på, mata eller att hjälpa sådana personer att vara ute eller att utföra andra personliga sysslor. Däremot berättigar inte hälso- och sjukvårdstjänster eller frisörtjänster till avdrag.

Avdrag för *underhåll- och ombyggnad* ges för t.ex. reparation av kök, badrum och andra rum samt bastu- och källarutrymmen inklusive el- och rörarbete. Till avdrag berättigar också målning och annan renovering på utsidan samt plattläggning av gården. Avdragsberättigande är inte installations-, reparations- och underhållsarbeten av maskiner och anläggningar i hemmet. Ny- eller utbyggnad av bostad berättigar inte till avdrag.

Avdrag ges inte:

- Om statligt eller kommunalt stöd lämnas på annat sätt (bidrag eller subventionerat pris)
- Om betalning för vård etc. sker till kommunen
- Om anlitat företag inte är registrerat i förskottsuppbörsregistret (~registrerad och betalar F-skatt)

Utredning av avdragsrätten

För att slippa otrevliga överraskningar uppmanar finska Skattestyrelsen att köparen kollar upp att företaget/företagaren har registrerats i förskottsuppbörsregistret (~registrerad och betalar F-skatt). Registreringen kan kontrolleras via Internet genom en särskild tjänst⁵² eller på skatteförvaltningens servicenummer.

För att kunna få avdraget ska betalaren ha:

- arbetstagarens person- eller adressuppgifter eller
- företagets organisationsnummer och adressuppgifter
- faktura som visar när arbetet utförts och när fakturan betalats

Enligt skattestyrelsens anvisningar bör företaget/företagaren utforma fakturan så att det framgår hur mycket av kostnaden som avser arbete och också räkna ut och på fakturan anteckna hur mycket som är avdragsgillt (dvs. 60 procent av momspliktig arbetskostnad).

För att få avdraget ska ansökan lämnas på en särskild blankett men verifikationerna ska inte bifogas utan hushållet ska förvara dem och kunna lämna dem till skattebyrån endast om skattebyrån ber om dem. Hushållsavdraget kan om man vill beaktas redan i preliminärskatteuttaget.

I Finland togs våren 2006 i bruk en webbtjänst ”www.palkka.fi” (se även [bilaga 6](#)). Tjänsten är till för att underlätta den administrativa hanteringen av anställda för småföretag och privatpersoner. Den kan också användas för att lämna in uppgifter som berättigar till hushållsavdrag direkt till skattemyndigheten samtidigt som fakturan från företaget betalas via palkka.fi.

⁵² Företags- och organisationsdatasystemets hemsidor FODS som är en gemensam service som tillhandahålls av finska skatteförvaltningen och Patent och registerstyrelsen; adress www.ytj.fi

Utvecklingen över tiden – antal och belopp

När man studerar statistiken över hushållsavdraget i Finland kan det för läsaren vara bra att känna till att Finland har 5,3 miljoner invånare (vilket motsvarar 58 % av invånarantalet i Sverige). Antalet personer i Finland som utnyttjar möjligheten att göra avdrag har ökat över tiden samtidigt som gränsen för avdrag också höjts. Den senaste statistiken avser inkomståret 2005. Då gjorde 215 000 personer hushållsavdrag till ett sammanlagt belopp på 140 miljoner euro vilket innebär i genomsnitt 645 euro per person. År 2005 var maximala avdraget 1 150 euro. Detta har till år 2006 höjts till 2 300 euro vilket innebär att man kan förvänta sig en beloppsmässig ökning när statistiken kommer för år 2006.

Tabell: Hushållsavdraget i Finland 2001-2005

År	Antal personer som fått skattereduktion	Skattereduktion	
		totalt miljoner euro	i snitt per person euro
2001	73 756	32,8	444
2002	92 121	42,8	465
2003	142 836	91,2	638
2004	175 364	110,5	630
2005	215 835	140,3	645

Österrike – betalningsmedel i form av tjänstebetalningscheckar s.k. DLS

Allmänt

I Österrike infördes den 1 januari 2006 ett särskilt betalningsmedel i form av s.k. ”Dienstleistungsscheck” (DLS) för utbetalning av lön till personer som arbetar i privata hushåll. Betalningen får dock inte överstiga gränsen för ”obetydliga belopp”. Systemet marknadsförs under måttet ”legalt är genialt” (legal ist genial) och tar sikte på att göra det enkelt och byråkratiskt att redovisa legalt både för det hushåll som köper tjänsten och den som utför den. Systemet reglerar också att arbetstagaren är olycksfallsförsäkrad och arbetstagaren kan göra anspråk på pension.

Med DLS kan betalas enkla hushållsnära tjänster som utförs i privata hushåll t.ex. städning, tvätt, diskning, uppvärmning, tillsyn av förskole- och skolbarn, inköp av livsmedel, basvaror, medicin och utförande av enkla trädgårdsarbeten.

Arbetsmarknadsministeriet anger att de som främst tjänar på systemet är kvinnor. Eftersom det utöver olycksfallsförsäkring är möjligt att på detta sätt tjäna in pensionstid på inkomster under en nivå som annars inte ger dessa förmåner.

Ingen inkomst/löneskatt tas ut om inkomsterna från DLS understiger €10 900 per år.

Hanteringen

För en check med betalningsvärdet €10 betalar hushållet €10,20. 20cent hålls inne för bidrag till lagstadgad olycksfallsförsäkring (påslag 1,4 %) och förvaltningskostnader (påslag 0,6 %). Checkerna finns även i andra valörer (genom elektroniskt utställda checkar kan DLS även ställas ut på valfritt belopp). Checkerna kan köpas i tobaksaffärer, på postkontor eller kan beställas per telefon från försäkringsanstalten för Eisenbahnen und Bergbau (VEAB).

Arbetet får utföras av personer som är medborgare i Österrike eller i EU-15 samt Cypern, Schweiz, Liechtenstein, Island och Norge samt personer med särskilt arbetstillstånd. Arbetsgivaren måste försäkra sig om att arbetstagaren har arbetstillstånd. Vid överträdelse av denna regel ges första gången en förmaning. Vid varje överträdelse därefter betalas en straffavgift på €200 per gång.

På checken fyller arbetsgivaren i namn och socialförsäkringsnummer både på sig själv och på arbetstagaren liksom datum när verksamheten utfördes. Första gången måste också fyllas i en enkel bilaga till försäkringskassan.

Lönen får inte vara lägre än fastställd minimilön/tim (inkl. semesterersättning och särskilda tillägg) men det är fritt att avtala om en högre nivå så länge totala beloppet från den enskilda arbetsgivaren ligger under gränsen €456,38/månad (motsvarande gränsen för ”obetydliga belopp” på €333,16/månad med tillägg för semesterersättning 9,6 % och särskilda tillägg 25 %; nivå 2006). Uppgifter om minimilön inkl. tillägg för olika typer av hushållstjänster i olika delar av landet lämnas i en broschyr som beskriver systemet. När arbetet är utfört får arbetstagaren checken som lön för utfört arbete.

Arbetstagaren måste lämna in checken (personligen eller med post) senast i slutet av nästa månad på VEAB eller den lokala försäkringskassan. Summan på checken överförs direkt till arbetstagarens girokonto (om inget konto finns används postanvisning).

Arbetstagare som har inkomster under gränsen för obetydliga belopp kan frivilligt försäkra sig för sjuk- och pensionsförsäkring till en kostnad av € 47,01 per månad. Har man inkomster över gränsen är man i vilket fall som helst sjuk- och pensionsförsäkrad.

Det finns ingen begränsning i hur många personer en arbetsgivare kan sysselsätta med DLS.

Det finns inte heller någon begränsning i hur många arbetsgivare en arbetstagare kan ha inom ramen för DLS. Dock gäller att arbetstagaren från samma arbetsgivare inte får få belopp över gränsen för ”obetydliga belopp”. Om beloppet överskrider från en och samma arbetsgivare får inte DLS användas. Det uppstår i sådant fall ett normalt socialförsäkringspliktigt anställningsförhållande.

Belgien – system med service vouchers

Bakgrund

I Belgiens infördes 2004 ett system med service vouchers. Genom att köpa vouchers kan individer köpa hushållstjänster från företag som medgivits tillstånd att utföra tjänster inom systemet. De tjänster som omfattas är för närvarande städning, tvätt, strykning, syende, beredning av måltider samt hjälp med livsmedelsinköp och hjälp med transporter för personer med nedsatt rörlighet.

En service-voucher motsvarar 1 timmes hushållstjänst och kostar brukaren 6,7 €. För majoriteten av användarna är den faktiska kostnaden lägre eftersom betalningen delvis är avdragsgill från användarens taxerade inkomst. Därutöver får företagen som utför tjänsten en statlig subvention på 14,3 € per timme. Totalt får således företaget 21 € för att täcka kostnader för en timme utförd hushållstjänst.

I jämförelse med det finska systemet omfattar det belgiska en mer begränsad grupp av hushållstjänster och har en högre grad av subventionering. Systemet i Belgien är reglerat i så måtto att företagen som utför tjänsterna måste vara godkända att göra det och köparna får bara köpa tjänster från dessa företag. Det finns flera mål med systemet men det viktigaste med det belgiska systemet synes vara att skapa jobb för vissa målgrupper som har svårt att ta sig in på den reguljära arbetsmarknaden.

Beskrivningen nedan bygger på en utvärdering som gjorts av fristående experter på uppdrag av belgiska regeringen.⁵³ För läsaren kan det vara bra att ha bakhuvudet att Belgien har drygt 10 miljoner invånare dvs. landet är befolkningsmässigt något större än Sverige.

Mål med systemet

Det finns flera mål med det belgiska systemet:

1. skapa nya jobb (25 000 nya jobb mot slutet av 2007)
2. skapa incitament att gå från odeclarerade till reguljära jobb i sektorer där svartjobb är vanligt förekommande
3. ge möjlighet för vissa arbetslösa att få anställning i reguljära jobb
4. förenkla balansen i arbetslivet genom att det blir lättare att ”out-sourca” hushållsarbete

Tre aktörer i systemet

Det finns tre aktörer inblandade i systemet:

- användarna
- de anställda
- företag som godkänts som servicevoucher-företag.

⁵³ Dr. Anneleen Peeters & Ann Geevers, IDEA Consult. The Service Voucher in Belgium. Discussion Paper. Oktober 2006.

Det finns ett särskilt företag ”Accor” som har ansvar för administrationen av vouchrarna. Accor registrerar användare samt ställer ut och hanterar vouchrar. Accor sköter också informationen till användare, anställda och företag (t.ex. listor över registrerade voucherföretag, lediga platser m.m.). Hanteringen av vouchrarna kan ske elektroniskt (men det finns också vouchrar i pappersform).

Företagen som utför tjänsterna måste vara licensierade att göra detta. Företaget måste fylla i ett särskilt formulär med bilagor och vissa villkor gäller. Det finns en speciell rådgivande kommission om godkännande av servicevoucher-företag. Departementet förkunnar licensieringen efter råd från kommissionen.

Användarna

Användarna kan registrera sig on-line eller via telefon hos Accor. Användare kan också registrera sig vid den lokala arbetsförmedlingen. Antalet användare har ökat kraftigt under 2004 och 2005. Färska siffror för 2006 indikerar att systemet fortfarande expanderar. I juli 2006 var antalet registrerade användare 343 000.

Tabell: Antalet användare av systemet

	2004 per 31 dec	2005 per 31 dec	2006 juli
Antal registrerade användare	120 247	251 182	342 748
Antal aktiva användare*	98 814	190 737	
Antal köpta vouchrar	8 111 261	20 313 813	
Antal använda vouchrar	5 619 745	17 215 123	
Genomsnittligt antal använda vouchrar per aktiv användare	57	90	

* Antal användare som har utnyttjat systemet minst en gång under året

De som använder service-vouchrarna är i första hand sammanboende/gifta (78 %). Ungefär hälften av användarna har betalt arbete. En av fyra är pensionerad. Den genomsnittliga brukaren är välutbildad. Den största användargruppen är i trettioårsåldern.

Tabell: Åldersfördelning på användarna

Åldersgrupp	Andel av användarna %	Åldersfördelning hela befolkningen (från 20 år) %
under 30 år	4,0	16,2
30-39 år	27,9	19,0
40-49 år	21,4	19,6
50-59 år	20,8	16,7
60 år eller äldre	25,9	28,4

Företag och anställda

Tredje kvartalet 2005 fanns totalt 1 083 servicevoucher-företag (uttryckt som antal huvudkontor) med totalt 26 600 anställda. Av de anställda arbetar 82 procent i privata företag och 18 procent har en offentlig arbetsgivare.

Tabell: Antalet godkända service-voucher företag och antal anställda fördelade på typ av företag. Tredje kvartalet 2005

Företagstyp	Antal			Dito fördelning i %		
	huvud-kontor	filialer	anställda	huvud-kontor	filialer	anställda
Privata vinstdrivande företag	411	842	15 170	38	44	57
Privata icke vinstdrivande	228	509	6 510	21	26	24
Offentliga företag	444	584	4 920	41	30	18
Totalt	1 083	1 935	26 600	100	100	100

Genomsnittsåldern på dem som utför jobben är nästan 38 år. Endast 1,3 procent är män.

Brutto- och nettokostnader för systemet

För år 2005 har bruttokostnaden för systemet beräknats till 303 miljoner euros och nettokostnaden till 210 miljoner euros.

I bruttokostnaden ingår den statliga subventionen för voucherarna, kostnaderna för skatteavdraget (≈ 35 miljoner euros) samt kostnaderna för att genomföra åtgärderna. Genom att skapa nya jobb ger också systemet intäkter till staten. Det viktigaste är besparingar på arbetslöshetsersättningar för de som får jobb inom ramen för systemet (≈ 42 miljoner euros). En annan intäkt är överskott som uppkommer i form av betalningar av sociala avgifter (≈ 41 miljoner euros; då har hänsyn tagits till att voucherarna till del ersatt tidigare reguljära arbeten). En tredje intäkt är de merskatteinkomster som uppstår genom inkomstbeskattningen ($\approx 10,5$ miljoner euros).

Måluppfyllelse

Att skapa nya jobb av god kvalitet

Ett av de viktigaste målen med systemet är att skapa nya jobb. I slutet av 2005 var 28 933 personer anställda inom ramen för systemet. Om man tar hänsyn till genomsnittligt antal arbetade timmar motsvarar jobben 17 360 årsarbeten. Av anställningarna utgör dock 3,4 procent substitut för tidigare reguljära anställningar vilket innebär att nettoeffekten är 27 949 jobb. Målet, att genom voucher-systemet skapa 25 000 nya jobb innan utgången av 2007, har således på det hela taget redan uppnåtts.

Utvärderingen visar att voucher-systemet skapar jobb för målgrupper som har svårt att ta sig in på arbetsmarknaden. Ett stort antal långtidsarbetslösa, icke facklärda personer och personer från olika etniska grupper har funnit jobb genom systemet. 43 procent av de anställda (12 400) var arbetslösa innan systemet gick igång. 8 procent av dem som fick jobb var inaktiva innan de började jobba inom systemet. Den genomsnittliga arbetslöshetsperioden för de arbetslösa som fann anställning inom systemet var 3,8 år. 80 procent hade varit arbetslösa i mer än 1 år; nästan 6 av tio i mer än 2 år och 27 procent i fem år eller mer. En slutsats som dras är därför att voucher-systemet starkt bidragit till att aktivera långtidsarbetslösa.

Mer än hälften av de anställda önskar genom sitt nuvarande jobb inom voucher-systemet till slut hamna i ett annat reguljärt jobb. På så sätt betraktas jobben som en brygga till andra jobb. Det saknas för närvarande data att undersöka om detta också sker i praktiken. Personalomsättningen har hittills varit ganska låg.

Att överföra svarta jobb till vita

Det finns tecken på, både hos köpare och hos utförare, att vouchersystemet lett till att odeklarerat arbete överförts till den vita marknaden.

- 90 procent av användarna anger att voucher-systemets officiella status har varit ett viktigt eller mycket viktigt skäl till att man registrerat sig som användare.
- 10 procent av användarna medger att de tidigare använt svartjobb (vilket uppräknat skulle innebära att ca 19 000 av användarna tidigare köpt svart).
- En fjärdedel av användarna anger att de skulle använda sig av svartjobb om inte vouchersystemet fanns.
- Bland de anställda uppger endast 1 procent att de tidigare arbetat i den informella ekonomin.
- Trots detta anger 67 procent av de anställda att ett viktigt eller mycket viktigt motiv för att arbeta inom voucher-systemet är att det är en väg bort från odeklarerat arbete.

Prestation i förhållande till EU:s employment guidelines

EU:s riktlinjer för medlemsstaternas sysselsättningspolitik tar sikte på full sysselsättning, förbättring av kvaliteten och produktiviteten i arbetena och att öka graden av social sammanhållning. Tidigare har konstaterats att voucher-systemet bidrar till sysselsättningsmålet och att man får med vissa målgrupper. Genom en intervjuundersökning (2006) bland dem som arbetar inom systemet finner man att voucher-systemet också bidrar till arbetets kvalitet. 85 procent är nöjda med sitt jobb inom ramen vouchersystemet.

Tabell: Tillfredsställelsen med olika aspekter på jobben i voucher-systemet

	Andel nöjda eller mycket nöjda %
Arbetstidens förläggning	95
Typ av anställningskontrakt	92
Antal arbetstimmar	92
Avstånd till jobbet	84
Arbetets innehåll	87
Ersättningsnivån	67
Tillfällen till vidareutbildning	57

Hinder och begränsningar man stött på

Servicevoucher-systemet kan enligt den utvärdering som gjorts ses som lyckad i bemärkelsen att det ger sysselsättning åt utvalda grupper. Men det uppmärksammas vissa hinder och begränsningar som man stött på.

- Ett hinder är otillräcklig tillgång på personer som utför tjänsterna. 42 procent av företagen anger att tillgången på lämpliga personer som utför tjänsterna är tillräcklig. 56 procent kämpar däremot med otillräcklig tillgång på personal. (Egen reflektion - är det inte så att efterfrågan (och subventioneringen) är för stor...)
- Ett andra hinder är att det tar lång tid från det användaren kontaktar företaget till att tjänsten utförs (genomsnittlig väntetid 28 dagar)
- Värdet per timme av betalning och subvention (dvs. €21) är inte tillräckligt för att täcka kostnaderna. Ersättningen räcker inte till tillräcklig utbildning och handledning, kostnader för administration och planering, risken för återbud från användare och på grund av extra kostnader för arbetskläder, transporter m.m.

Synpunkter från olika intressegrupper

På det hela taget har systemet hög acceptans hos olika intressenter. Debatten rör dess förlängning och om man har råd med det. En femtedel av företagen pekar på tillgången på adekvat personal som det viktigaste för systemets överlevnad. Mer än en tiondel av företagen menar att en breddning måste ske i de aktiviteter som omfattas av systemet om det ska gå bra framöver. T.ex. nämns småjobb kring huset, trädgårdsskötsel och barnpassning. Fackföreningarnas kritik fokuserar på osäkerheten för de anställda med hänsyn till frågan om man i längden har råd med systemet. Fackföreningarna motsätter sig en vidgning till ytterligare nya aktiviteter eftersom de befärrar att vouchersystemet skulle ersätta reguljära jobb. Både arbetsgivarorganisationerna och fackföreningarna anser att värdet på vouchrarna bör indexeras.

Sverige – Skattereduktion för byggnadsarbeten ”ROT-avdrag”**ROT-avdraget 1993-1999**

En skattereduktion för reparation, om och tillbyggnad av bostadshus infördes första gången 1993 som del av ett program som syftade till att få ned arbetslösheten. Avdraget, som betraktades som en tillfällig åtgärd, skulle gälla under perioden 15 feb. 1993 till den 31 dec 1994. Arbetslösheten i byggbranschen förblev hög och ROT-avdraget infördes på nytt våren 1996 och förlängdes sedan stegvis t.o.m. våren 1999. Eftersom huvudsyftet med ROT-avdraget var att öka sysselsättningen skulle skattereduktionen enbart gälla arbetskostnaden. Skattereduktionen utgjorde 30 procent av arbetskostnaden (inkl. moms på arbetskostnaden) upp till ett visst tak och gällde endast för arbeten utförda av näringsidkare med F-skattsedel. Syftet med avdraget var:

- tidigareläggning av vissa arbeten
- arbeten som utförts i egen regi skulle utföras på marknaden av F-skatteregistrerade näringsidkare mot faktura
- arbeten som utförts med anlitan av svart arbetskraft skulle utföras av F-skatteregistrerade näringsidkare mot faktura

Drygt 981 000 ansökningar om ROT-avdrag gjordes under perioden varav 661 000 avseende småhus. För hela perioden blev det sammanlagda ROT-avdraget nästan 11 mdkr. Hyreshusen står för 7,7 mdkr och småhusen för 3,0 mdkr.

Tabell: ROT-avdrag efter typ av fastighet åren 1993-1999

Inkomstår	Småhus	Hyreshus	Bostadsrätter*	Totalt
Antalet ROT-ansökningar				
1993 - 1994	233 482	80 661	-	314 143
1996	72 917	34 603	10 350	117 870
1997	131 408	46 687	23 247	201 342
1998	151 493	46 963	28 839	227 295
1999	72 090	33 086	15 575	120 751
Summa	661 390	242 000	78 011	981 401
Fördelning, %	67%	25%	8%	100%
Skattereduktion, mnkr				
1993 - 1994	980	2 738	-	3 718
1996	337	829	28	1 194
1997	611	1 684	66	2 361
1998	764	1 721	89	2 573
1999	331	763	43	1 137
Summa	3 023	7 734	226	10 983
Fördelning, %	28%	70%	2%	100%

* Bostadsrätter omfattades inte av reduktionen under 1993 -1994

Källa: Riksdagens revisorer. Rapport 2001/02:8

Riksdagens revisorer har i en granskningsrapport⁵⁴ undersökt avdragets effekter. Att belägga effekter av ROT-avdraget är inte enkelt. Man vill kunna jämföra utvecklingen med vad som skulle ha inträffat utan ROT-avdraget. Vad som skulle ha hänt i alternativfallet är det svårt i en effektmätning. Studien bygger till stor del på en enkät till ett antal småhusägare samt till personer som äger hyreshus. I studien ingår även en enkät till ett antal hantverkare. Enkätfrågorna till fastighetsägarna är delvis av hypotetisk karaktär (hur man skulle ha betett sig om inte ROT-avdraget hade funnits). Till hantverkarna utnyttjades möjligheten att fråga om hur marknaden förändrades sedan ROT-avdraget avskaffades. Enkätfrågorna kompletterades med en statistisk översikt över sysselsättningen och arbetslösheten inom byggnadsverksamheten under 1990-talet.

I studien dras följande slutsatser:

- Avdraget verkar, under den undersökta perioden (tax-99), ha påverkat fastighetsägare att genomföra åtgärder.
- Avdraget verkar till viss del ha omvandlat svart arbetskraft till vit.
- Nivån på avdraget, 30 procent, verkar ha varit tillräcklig.
- Fastighetsägarna har inte upplevt avdraget som krångligt.
- Hantverkarna har däremot haft en del pappersarbete (specifisering av arbetskostnaden separat från material på fakturan) för att hjälpa fastighetsägarna.
- Hantverkarna kan tänka sig lägre byggmoms som alternativ till ROT-avdraget.

Riksdagens revisorers sammanfattande bedömning är att ROT-avdraget fungerat tämligen väl även om det är svårt att med någon säkerhet avgöra hur stor effekt avdraget har haft på sysselsättningen i byggbranschen.

ROT-avdraget 2004-2005

Ett nytt ROT-avdrag infördes för arbeten utförda mellan 15 april 2004 och 30 juni 2005. Totalt fattades för denna period 466 000 beslut om ROT-avdrag för fysiska personer till ett sammanlagt belopp på 2,2 mdkr. ROT-avdrag till juridiska personer upp gick till totalt 1,3 mdkr.

Tabell: "Facit" för ROT-avdraget 15 april 2004- 30 juni 2005

Taxeringsår	Fysiska personer		Juridiska personer		Totalt	
	Antal beslut	Reduktion mnkr	Antal beslut	Reduktion mnkr	Antal beslut	Reduktion mnkr
tax-05	210 943	982	7 764	590	218 707	1 572
tax-06	254 642	1 192	10 178	741	264 820	1 933
Summa	465 585	2 174	17 942	1 331	483 527	3 505

⁵⁴ Riksdagens revisorer. ROT-avdragets effekter. Rapport 2001/02:8.

Priset på arbete, produktivitet, skatt och valet att köpa vitt eller inte

Svartarbetet kan tas som tecken på att det finns en efterfrågan och det finns ett arbetsutbud som matchar. Folk vill ha saker utförda och det finns folk som vill arbeta. Vilka faktorer har betydelse för valet att köpa vitt eller svart?

Så länge arbetsinkomster är skattepliktiga är det billigare att köpa tjänster svart. Men vita köp kan ha andra fördelar som uppväger prisskillnaden. Det är också troligt att människor i allmänhet har en preferens för att köpa tjänster vitt istället för svart varför vita tjänster kan tänkas konkurrera med svarta även om det vita priset ligger högre. Orsakerna till detta kan förutom moraliska aspekter vara att vita köp ger en högre trygghet i form av att verksamheten är bättre organiserad, försäkringar gäller och det finns möjligheter att klaga på utfört arbete etc.

Det finns två sätt att minska det ekonomiska utbytet av svartarbete och få delar av den svarta verksamheten att övergå till vitt:

- effektivare kontroll genom åtgärder som reducerar tillfällena till svartarbete, gör det lättare att upptäcka fel och mer riskabelt att fuska, minskar utbytet av fusk och felaktigheter
- sänkning av skatten; särskilt för tjänster för vilka det finns en betydande konkurrerande svart marknad.

Vad krävs i prissänkning för att svart ska bli vitt? Prisbildningen på svarta marknaden bestäms av vad typ av arbete det är fråga om, vem som utför arbetet, relationen mellan utförare och beställare.

Lägre svartpriser:	Högre svartpriser:
<ul style="list-style-type: none"> • Arbeten som man klarar bra att utföra själv • Om personen har försörjning via A-kassa eller andra sociala ersättningar samtidigt som han jobbar svart • Beställare och utförare känner varandra "vänskapspris" • Om utbudet av arbetskraft som vill ha arbetet är stort • Allmänt: Tjänster som också har lägre vitt pris 	<ul style="list-style-type: none"> • Arbeten som är svåra att göra själv (el, VVS installationer). • Beställare och utförare känner inte varandra • Om utbudet av arbetskraft är mindre (t.ex. krav på behörighet) • Allmänt: Tjänster som också har högt vitt pris

Antag att en person överväger att själv göra ett jobb eller att istället köpa motsvarande tjänst. Att vi väljer att köpa något på marknaden innebär att det har en konkurrensfördel jämfört med hemproduktionen. Skatter ger upphov till en skattekil (även kallad total margineffekt) i form av en skillnad mellan det pris inklusive skatten som en köpare betalar och det pris exklusive skatten som säljarna erhåller. Om en individ ska välja att köpa krävs, beroende på skatten, antingen att produktiviteten på marknaden är större än hans egen eller att köparen har högre timlön än säljaren eller att det uppstår en svart marknad. Om hela kostnaden för den

tjänst man vill köpa utgörs av arbetskostnad går det att visa att det lönar sig att köpa tjänsten vitt på marknaden om⁵⁵:

$$\frac{\text{Köparens timlön före skatt}}{\text{Säljarens timlön före skatt}} * \frac{\text{Säljarens produktivitet}}{\text{Produktivitet vid egenarbete}} > \frac{1}{1 - \text{Skattekillen}}$$

Enligt Konjunkturinstitutets beräkningar uppgår skattekillen i genomsnitt för alla som arbetar till 59,6 procent 2005. Detta innebär att i genomsnitt får en person av en lönekostnadsökning på 1 000 kr behålla 404 kr (inkl. värdet av framtida förmåner) medan 596 kr går i ökad skatt och minskade inkomstberoende bidrag. Skulle en genomsnittlig individ vilja köpa en enhet arbete krävs för att detta ska löna sig att säljarens produktivitet är 2,48 ggr högre än vid egenarbete eller att köparens timlön är 2,48 ggr högre. Även kombinationer av högre produktivitet och högre timlön som tillsammans genererar en effekt på 2,48 ggr kan resultera i lönsamhet. Bakom medelvärdena döljer sig stora individuella skillnader. Vissa individer har högre skattekill medan andra har lägre.

Om produktiviteten är densamma vid egenarbete som köp krävs för att det ska vara lönsamt att köpa vitt att köparen har betydligt högre inkomst än säljaren.

Vid kvalificerade hantverksarbeten är ofta produktiviteten hos säljaren högre än vid egenarbete. Om det finns stora produktivitetsskillnader kan köp av beskattat arbete bli ”konkurrenskraftigt” i förhållande till att göra jobbet själv.

Skulle produktivitetsskillnaderna vara mindre kan det ändå vara lönsamt att ”byta till sig tid” genom att köpa en vit tjänst nämligen i de fall köparen har tillräckligt mycket högre timlön än säljaren.

Vi har här resonerat som om köparen tilldelar en timmas arbete samma värde oavsett dess innehåll och att köparen fritt kan välja att utöka sin tid i marknadsarbete för att finansiera köpet av ett arbete. Det finns emellertid i praktiken hakar. Tid är inte alltid lika värd – det finns en mental faktor. Sätta upp tapeter och meka med bilen finner en del vara ett nöje som man själv tar hand om medan andra hellre ser att någon annan gör det. Detta gör att trösklarna för när man tycker det är värt att köpa inte blir lika trots att förutsättningarna i övrigt (lön, produktivitet m.m.) är desamma. Men den viktigaste haken är nog att de flesta inte har valet att på marginalen ändra sin arbetstid. Man har en avtalad arbetstid och en avtalad ersättning för denna tid. Ska man köpa en tjänst (t.ex. akut reparation av bilen) inkräftar detta på marginalerna för andra utgifter.

Allmänt gäller följande när det gäller trösklarna för vita köp. Stora skillnader i produktivitet kan motivera köp. För tjänster där produktivitetsskillnaden mellan hem- och marknadsproduktion är liten kan löneskillnaderna mellan köpare och utförare ändå ge upphov till efterfrågan på tjänster.

⁵⁵ Öberg, Ann, ”Samhällsekonomiska effekter av skattelättnader för hushållsnära tjänster”, Specialstudie Nr 7, juni 2005, Konjunkturinstitutet.

Finlands avgiftsfria webbtjänst för hantering av löne- och skattebetalningar och deklARATIONER för småföretag, hushåll m.fl.

Elektronisk webbtjänst

Internet gör det möjligt att erbjuda målgruppsanpassade elektroniska tjänster. I Finland togs våren 2006 i bruk en webbtjänst ”www.palkka.fi” som underlättar den administrativa hanteringen av anställda för småföretag och hushåll.⁵⁶ Beskrivningen nedan bygger på den information som ges på hemsidan.

Palkka.fi är en avgiftsfri service som tillhandahålls av staten och försäkringsbolag. För betaluppdrag får bankerna en avgift i enlighet med vad de avtalat om med betalaren. Betalningarna kan skötas via valfri bank.

Den läsare som vill studera utformningen av de bestämmelser som styr palkka.fi kan länka upp följande lagar och förordningar via hemsidan:

- 2004-07-09 Lag om ett system för betalningstjänst och deklARATIONSSERVICE för småarbetsgivare 658/2004 och 659/2004
- 2006-01-26 Statsrådets förordningar 75/2006 och 76/2006
- 2006-02-01 Skattestyrelsens beslut om uppgifter som kan utföras med hjälp av tjänsten 98/2006

Många intressenter står bakom

I planeringen och genomförandet av palkka.fi har medverkat departement, skatteförvaltning och försäkringsbolag. Skattestyrelsen svarar för utvecklingen och upprätthållandet av systemet.

Bredden av intressenter framgår av uppräknningen nedan:

- handels- och industriministeriet, social- och hälsovårdsministeriet och finansministeriet
- Skatteförvaltningen
- Folkpensionsanstalten
- Arbetspensionsförsäkringsbolag (6st.)
- försäkringsbolag som bedriver lagstadgad olycksfallsförsäkring (8 st.)

⁵⁶ Ordet ”palkka” är finska för ”lön”.

Vem kan använda tjänsten?

Tjänsten är avsedd för mindre arbetsgivare, hushåll (privata arbetsgivare), olika föreningar och organisationer. Tjänsten underlättar löneberäkningen för företag som samtidigt har högst fem anställda. Tjänsten är speciellt avsedd för sådana löneutbetalare som sällan betalar och inte alltid är på det klara med alla arbetsgivarförpliktelser. Den som räknat ut lönen med palkka.fi behöver inte veta t.ex. procentsatser för de socialavgifter (arbetslöshets- eller arbetspensionsförsäkringar) som ska tas på anställdas löner. Tjänsten hjälper användaren att välja den rätta arbetspensionsförsäkringen (beroende på avtalsområde). Palkka.fi påminner också användaren om att olycksfallsförsäkring alltid ska tas innan arbetstagaren börjar ett arbete.

Vad kan man göra med palkka.fi?

Palkka.fi kan bl.a. användas för att:

- räkna ut och sköta arbetsgivarens betalningar av
 - lön till arbetstagare
 - preliminär skatt och socialavgifter till skattemyndigheten
 - pensionsförsäkringspremier som betalas till pensionsförsäkringsanstalter
- skriva ut lönebesked och löneintyg åt löntagaren
- lämna in deklARATIONER (månads-, års- och andra) till skattemyndigheten och försäkringsbolagen
- skriva ut lönesammanfattningar som behövs i bokföringen
- skicka uppgifter om förmånsgrundande lön till Folkpensionsanstalten (som administrerar även andra socialförsäkringar än folkpension)
- lagra löneuppgifter under 11 års tid (vilket kan underlätta senare utredningar)

Tjänsten kan också användas för att lämna in uppgifter som berättigar till hushållsavdrag (dvs. ROT/RUT) direkt till skattemyndigheten samtidigt som fakturan från företaget betalas via palkka.fi. Beviljande av hushållsavdraget förutsätter att det företag som fakturerar är förskottsuppbördsregistrerat. Registreringen kan kontrolleras omedelbart genom en länk till www.ytj.fi. Om företaget inte är förskottsuppbördsregistrerat, kan fakturan inte betalas via www.palkka.fi och då inte heller kan fås hushållsavdraget i personbeskattningen.

Palkka.fi är användarvänlig

Det är lätt att beräkna lön och göra betalningstransaktioner med palkka.fi. Det behövs en Internetuppkoppling och för registrering krävs att användaren har en nätbankkod (\approx e-legitimation). Första gången man loggar in ställer tjänsten vissa basfrågor om arbetsgivare och arbetstagare, men därefter underlättas användningen av att tjänsten kommer ihåg uppgifterna. Nedanstående inledande menyer som arbetsgivaren möts av ger en bild av den funktionalitet webbtjänsten erbjuder.

Bild: Meny för val om man är arbetsgivare med F-skatt eller privatarbetsgivare

palkka.fi [SUOMEKSI](#) | [HJÄLP](#) | [INFORMATION OM TJÄNST](#) Logga i

Välj arbetsgivartypen

Gästen kan använda endast ett begränsat antal tjänster. De angivna uppgifterna förvaras endast lika länge som sessionen är öppen. Löneberäkningsresultaten visas i fönstret eller som utskrift. Du måste betala och anmäla per post eller meed hjälp av parallella tjänster.

FOnr [Jag är en arbetsgivare och använder företagets eller föreningens FO-nummer >>](#)

PBet [Jag är en hushållsarbetsgivare och använder min egen personbeteckning >>](#)

HJÄLP

Välj först om du använder tjänsten i ett företags eller en förenings räkning eller som en hushållsarbetsgivare.

Bild: Meny för arbetsgivare med F-skatt

palkka.fi [SUOMEKSI](#) | [HJÄLP](#) | [INFORMATION OM TJÄNSTEN](#) | [RESPON](#) Välkommen Logga i

Framsida > Gäst

Gäst

Funktionerna i Palkka.fi är begränsat tillgängliga. De angivna uppgifterna sparas inte i tjänsten. Om du vill ha åtkomst till alla funktioner, behöver du registrera dig. [Exempelföretagen](#) finns i sidans nederkant.

Funktioner

Öppna funktionerna med knapparna i menyn eller Till-länkarna i de nedanstående anvisningarna. Knappen eller länken visas gråtonad om funktionen inte är tillgänglig.

Arbetsgivaruppgifter

Ange åtminstone de obligatoriska arbetsgivaruppgifterna. De angivna uppgifterna används i löneberäkningen och i arbetsgivaranmälningarna. [Till](#)

Uppgifter om den anställda

Ange åtminstone de obligatoriska uppgifterna om den anställda. De angivna uppgifterna används i löneberäkningen och i arbetsgivaranmälningarna. [Till](#)

ARBETSGIVARE

ANSTÄLLD

LÖNEBERÄKNING

LÖNEBERÄKNINGENS UTSKRIFTER

ANMÄLNINGAR OCH DEKLARATIONER

AVGIFTER

FÖRSÄKRINGS-ANSÖKAN OCH ÄNDRINGSANMÄLAN

MEDDELANDEN

BANKFÖRBINDELSER

MOMS-DEKLARATIONER

FPA-ANMÄLAN

HJÄLP

Ange arbetsgivaruppgifter och uppgifter om den anställda före löneberäkningen och de övriga arbetsgivarfunktionerna.

Bild: Meny för arbetsgivaren som är privatperson:

The screenshot shows the Palkka.fi website interface. At the top, there is a navigation bar with the Palkka.fi logo on the left and a 'Välkommen' (Welcome) message on the right, along with a 'Logga ut' (Logout) button. Below the navigation bar, there is a main content area with a left sidebar containing a menu of services, a central main content area, and a right sidebar with a 'HJÄLP' (Help) section.

Navigation Bar:

- Logos: Back, Forward, Home, Media, Print, Refresh, Stop
- Address: https://www.palkka.fi/palkka/KOT_vierailija.aspx
- Language: SUOMEKSI | HJÄLP | INFORMATION OM TJÄNSTEN | RESPON
- Message: Välkommen
- Button: Logga ut

Left Sidebar Menu:

- Uppgifter om arbetsgivaren
- Betalning av arbetsersättning till företaget
- Lagstadgade försäkringar
- Uppgifter om den anställda
- Betalning av lön till den anställda
- Anmälningar och deklarationer
- Betalningar
- FPA-anmälan

Main Content Area:

Framsida > Gäst

Gäst

Funktionerna i Palkka.fi är begränsat tillgängliga. De angivna uppgifterna sparas inte i tjänsten. Om du vill ha åtkomst till alla funktioner, behöver du registrera dig.

Funktioner

Öppna funktionerna med knapparna i menyn eller Till-länkarna i de nedanstående anvisningarna. Knappen eller länken visas gråtonad om funktionen inte är tillgänglig.

Uppgifter om arbetsgivaren

Ange åtminstone de obligatoriska arbetsgivaruppgifterna. De angivna uppgifterna används i löneberäkningen och i arbetsgivaranmälningarna.

[Till](#)

Betalning av arbetsersättning till företaget

Du kan betala arbetsersättning till ett företag i förskottsuppbörsregistret och kräva hushållsavdrag.

Right Sidebar:

HJÄLP

Ange arbetsgivaruppgifter och uppgifter om den anställda före löneberäkningen och de övriga arbetsgivarfunktionerna.

Om kvitton och risker med svarta affärer

I det följande behandlas först vilka formella skyldigheter som finns att lämna kvitto och sedan vad som gäller om man kommit överens om att göra något svart – utan kvitto.

Vilka skyldigheter finns att lämna kvitto?

För att försvåra Skatteverkets kontroll av arbetsinkomster är det vanligt att den som utfört arbetet gör det ”utan kvitto”. En viktig utgångspunkt för skattekontrollen är då i vilken utsträckning den som utför ett arbete enligt lag är skyldig att dokumentera utfört arbete eller lämna ifrån sig någon skriftlig handling till mottagaren av tjänsten. I taxeringslagen finns bara den allmänna bestämmelsen om att man ska ha underlag för sin deklaration.

För näringsidkare är deklaraionsunderlag i första hand deras bokföring och bestämmelser om hur bokföringen ska utformas regleras i främst bokföringslagen. Bokföringslagen ställer emellertid inte upp något krav på att man ska lämna ifrån sig några handlingar till en motpart. Därför ställer bokföringslagen inte upp något krav på att verifikation ska innehålla uppgift om den som utfört arbetet (säljaren). Bokföringslagen reglerar vilka uppgifter som ska finnas i de verifikationer som den bokföringsskyldige själv måste ha i sin bokföring som dokumentation över affärshändelserna. Kraven på verifikation är tämligen långtgående för enligt huvudregeln ska en verifikation upprättas för varje enskild affärshändelse som innehåller uppgift om tidpunkt, motpart, belopp och vad affärshändelsen avser. Från detta krav finns ett viktigt undantag nämligen s.k. gemensam verifikation som får upprättas för flera likartade affärshändelser av samma slag, vanligtvis kontantförsäljning, där minimikravet endast är uppgift om summan av mottagna betalningar under dagen.

De flesta näringsidkare tillhandahåller emellertid tjänster som det är moms på och i mervärdesskattelagen finns krav på att näringsidkare ska utfärda faktura till köparen och i fakturan ska finnas bl.a. identifieringsuppgifter om den som utfört arbetet (säljaren). Dessa bestämmelser gäller från och med år 2004 inte längre gentemot privatpersoner⁵⁷ utan bara när motparten är en annan näringsidkare eller juridisk person. Huvudsyftet med bestämmelsen i mervärdesskattelagen är nämligen att säkra att köparen får ett bra underlag för sin avdragsrätt för ingående moms och på så sätt indirekt ge förutsättningar för momskontrollen även av säljaren.

När det gäller krav på att kvitto eller liknande handling ska lämnas vid affärer med en privatperson⁵⁸ finns därför numera bara krav på restauranger med alkoholtillstånd att gästen ska erbjudas ett kvitto.

⁵⁷ Faktura måste dock utfärdas till privatpersoner vid försäljning av nya transportmedel (bilar, mc, båtar och flygplan).

⁵⁸ Vi talar här om möjligheten att kontrollera svartarbete. I annan lagstiftning t.ex. lag om valutaväxling och konsumentköplagen kan också finnas krav på att handling ska lämnas med säljarens namn.

Det som ovan sagts är det som gäller enligt lagtexten. Bokföringslagen är emellertid en ramlag och vad som ska gälla i bokföringshänseende är det som benämns god redovisningssed. I många branscher är det god redovisningssed att utfärda faktura eller lämna kvitto men god redovisningssed är inte så enkel att hänvisa till i skattekontrollen som en uttrycklig lagbestämmelse om hur redovisningen ska skötas. Innehållet i god redovisningssed är också svårare att kommunicera till de berörda skattskyldiga än en lagregel.

I ett nyligen avlämnat betänkande från skattekontrollutredningen⁵⁹ föreslås att näringsidkare ska ha kassaregister och att all försäljning och annan användning ska registreras i kassaregistret samt att registret ska framställa ett kvitto som ska erbjudas kunden. Men förslagen berör endast affärer och liknande som har kontanthandel. Trots flera översyner av mervärdes-skattelagen och bokföringslagen är reglerna om uppgift i verifikation inte samordnade.

Vad gäller om svartarbete utan kvitto avtalats?

Avtal om svartarbete kan prövas av svensk domstol

Typiskt sett är överenskommelser om svartköp muntliga – dvs. utan dokumentation om vad som överenskommit i form av offert eller kvitto – och betalningen i regel kontant. Vad är det då som gäller rent rättsligt i svarta affärer?

Allmänt gäller att överenskommelser om brottsliga handlingar är ogiltiga. Sedan lång tid tillbaka gäller, att vissa avtal anses ha alltför tvivelaktiga syften för att de ska godtas av rättsordningen, s.k. *pacta turpia*. En konsekvens av att ett avtal bedöms vara av det slaget är att en part i avtalet ofta inte kan påräkna samhällets hjälp för att framtvunga att avtalet följs. Till skillnad mot många andra länder, bl.a. Danmark och Norge, finns i Sverige inga lagregler enligt vilka avtal som strider mot lag eller goda seder är ogiltiga.

En överenskommelse om skattefusk är ogiltig

En överenskommelse om skattefusk är ogiltig. I ett rättsfall⁶⁰ har Högsta Domstolen (HD) uttalat att en särskild överenskommelse, som direkt syftar till att skatt ska undandras genom oriktigt uppgift till skattemyndigheten, får anses civilrättsligt ogiltig enligt allmänna rättsgrundsatser. En förutsättning för att en domstol av sådan orsak ska vägra ta befattning med ett yrkande, dvs. avvisa yrkandet, får enligt vad domstolen uttalade i det sammanhanget anses vara att det otillbörliga syftet uppenbart framgår antingen av grunderna för yrkandet eller av utredningen i målet. I detta rättsfall gällde frågan om ett konkursbo skulle få ta ut moms på en momsfri exportleverans för att vissa borgenärer i konkursboet därigenom skulle få en förmån på statens bekostnad. En överenskommelse om att medverka i skattefusk är alltså ogiltig.

En överenskommelse om svartarbete är giltig

I ett annat mål⁶¹ var det fråga om en entreprenör som ville ha betalning för ett svartarbete. I ett avtal om byggande av ett småhus hade överenskommit att hälften av arbetskostnaderna skulle betalas på ett sådant sätt att betalningen inte skulle bli känd av skattemyndigheten. Till

⁵⁹ Krav på kassaregister – Effektivare utredning av ekobrott, SOU 2005:35

⁶⁰ NJA 1992 s. 299

⁶¹ NJA 2002 s. 322

skillnad mot det förra målet var skatteundandragandet en del i själva avtalet och såväl entreprenör som beställare hade fullgjort merparten av sina förpliktelser. HD menade att frågan om avvisning av hela eller delar av målet får avgöras efter en analys av syftet med lagstiftningen, behovet av en sådan påföljd för att sanktionera den och de olika konsekvenserna som påföljden kan medföra.

Domstolen anförde:

Den svenska skattelagstiftningen sanktioneras framför allt genom bestämmelser om straff och skattetillägg. Bestämmelserna kompletteras med bl.a. en omfattande kontrollapparat som skall säkra regelefterlevnaden genom en hög upptäcktsrisk. Det framstår med hänsyn härtill inte som nödvändigt att de skatterättsliga reglerna dessutom måste sanktioneras genom att tvister om avtal, som innehåller bestämmelser som syftar till att ge parterna eller någon av dem möjlighet att på ett otillåtet sätt undgå beskattning av resultatet av avtalet, förvägras domstolsprövning i sin helhet eller till den del avtalet strider mot skattereglerna.

Därefter pekar HD på för och nackdelar med att avvisa målet respektive ta upp målet till prövning. Domstolen menar att en ordning som innebär att domstolsprövning förvägras leder till rättsosäkerhet – den skulle öppna möjlighet för avtalspart att slippa betala med påstående att avtalet inkluderar bestämmelser om skatteundandragande. Dessutom menar domstolen att en överenskommelse om skatteundandragande inte hindrar den som utfört arbetet att på ett riktigt sätt deklarerar för ersättningen. Domstolen hänvisade också till Europakonventionens artikel 6 som tillförsäkrar envar rätt till domstolsprövning av sina civila rättigheter. Domstolen menar att entreprenadtvisten måste betecknas som reell och seriös och att betalningen skulle ske ”svart” inte bör föranleda att huvudregeln i Europakonventionen om rätt till domstolsprövning frångås.

Vi anser att HD:s motivering till den del man hänvisar till kontrollapparaten, upptäcktsrisken och sanktionerna inte är vare sig i sak korrekt eller relevant för frågan om avvisning eller inte, utan delar i den delen justitierådet Lennanders uppfattning nedan.

Domstolen var inte enig⁶² och justitierådet Lennander menade att det inte kan ifrågasättas ett avtal om s.k. svart betalning är av otillbörlig karaktär och det vore direkt stötande om en sådan överenskommelse skulle sanktioneras av rättsordningen.

Justitierådet anförde:

”Det är väl känt att s.k. svarta affärer utgör ett stort samhällsproblem. Sådana avtal medför inte bara ekonomiska skadeverkningar i form av skattebortfall för staten med stora belopp utan även snedviden konkurrens på marknaden, uppluckrad affärsmoral och allmänt försvagad samhällsmoral hos medborgarna. De sanktioner som finns i form av straff och skattetillägg är uppenbart otillräckliga. Någon godtroende medkontrahent att ta hänsyn till finns inte heller; i begreppet ”svart” affär ligger att båda parter bör vara medvetna om avtalets innebörd. Om den ena parten, den andra ovetande, fifflar med sin bokföring eller sin deklARATION kan man inte gärna tala om en svartbetalning. Det anförda bör enligt min mening leda till att avtalet – till den del det avser ”svart” betalning är att anse som ogiltigt vilket innebär att bolaget inte i denne del kan driva in sin fordran---- ” - - - - Slutsatsen är därför följande: Det framgår uppenbart av utredningen i målet att bolagets krav avser ”svarta” pengar och alltså är av otillbörlig karaktär. Det står också klar att avtalet i denna del är ogiltigt och saknar erforderlig

⁶² Justitierådet Lennander av skiljaktig

rättsverkan därför att det strider mot lag och goda seder. Talan skall såldes avvisas. Hovrättsens beslut att avvisa bolagets talan skall stå fast.”

Majoriteten i en oenig domstol fann alltså att en överenskommelse om svartarbete är rättsligt giltig. Alltså gäller i princip vad som avtalats mellan parterna. Frågan är vad som gäller vid tvister av olika slag.

Vad gäller om köparen har betalt utan kvitto

Vid en muntlig överenskommelse kan köparen inte visa vad som avtalats såvida det inte finns vittnen, vilket vanligen inte är fallet. Om en köpare anlitar en hantverkare eller annan för ett arbete och köparen inte kan visa vad som avtalats gäller att köparen ska *betala vad säljaren begär* om detta inte är orimligt. Säljaren kan alltså få saken prövad i domstol och har ett tolkningsföreträde om vad som avtalats. Den som utfört ett hantverksarbete har flera möjligheter att visa att arbete utförts t.ex. genom beskrivning, köpta insatsvaror, leveranssedlar och fotografier.

En köpare som betalt ”kontant utan kvitto” riskerar att *få en faktura* på hela arbetet inklusive moms. Köparen har i det läget svårt att bevisa att han redan betalt ”svart”.

Köparen har ännu inte betalt och vill ha kvitto

Eftersom en köpare löper risken att få en faktura kan han vilja ha ett kvitto på svartarbetsbetalningen. Men ett grundläggande villkor i ett avtal om ”svart” betalning är att näringsidkaren inte ska behöva utge kvitto till köparen. Om köparen senare frånträder denna överenskommelse genom att kräva att kvitto utfärdas, som förutsättning för att han ska betala, förändras innehållet i avtalet påtagligt.

HD har i ett mål⁶³ prövat frågan om en näringsidkare har rätt att kräva full betalning om en konsument ändrar sig och vill ha kvitto.

Det var utrett i målet att man hade kommit överens om att utföra ett arbete svart för 125 kr per timme i stället för en skälig vit ersättning på 230 kr per timme. Den fråga som HD hade att pröva var således om någon som träffat ett avtal med annan om arbete som skulle utföras åt denne för visst pris, vilket förutsatte att kvitto inte skulle lämnas och att intäkter inte skulle deklarerars, är berättigad att påfordra betalning för arbetet med högre skäligt belopp, när kvitto krävs för betalningen.

HD anförde:

Ett i ett sådant fall framställt anspråk på högre ersättning än den som avtalats när uppdragsgivaren begär kvitto innebär i realiteten ett anspråk på compensation för att uppdragstagaren ansett sig förhindrad att genomföra ett planerat skatteundragande. Ett sådant anspråk förtjänar inte rättsordningens stöd. En uppdragsgivares överträdelse av ett villkor eller en förutsättning för visst pris som syftar till att möjliggöra ett planerat skatteundragande kan således inte medföra att uppdragstagaren därigenom får en högre ersättning.

Följande kan tilläggas i fråga om konsumentförhållanden. En konsument har med stöd av 40§ konsumentköplagen (1985:716) en tvingande rätt till en specificerad räkning för en tjänst ut-

⁶³ HD 2004:77, NJA 2004 s. 682

förd av en näringsidkare. Redan med hänsyn till denna rätt står klart att en begäran om kvitto inte berättigar näringsidkaren att frånga avtalat pris.

Andra risker och nackdelar med svartköp

Det förhållandet att köparen kan kräva kvitto på det svarta arbetet gör att de som utför svartarbete vill ha förskottsbetalning. Många svartköpare är mindre nogräknade när det gäller att kontrollera vem de lämnat svartarbetsuppdraget till och kan inte uppge säljarens namn, adress eller fasta telefonnummer. Det kan med andra ord vara svårt att få referenser på utförda svartjobb. När bilen som hantverkaren kört var falskskyldad eller lånad av någon som inte vill lämna uppgift om vem han lånat ut bilen till är köparen ofta ställd när mobilnumret är ett kontantkort och hantverkaren *inte dyker upp* sedan han fått ett förskott på arbetet.

Utan skriftliga avtal eller motsvarande kan det vara svårt för en svartköpare att få arbetet gjort i tid och på sätt som muntligen avtalats och att få garantiarbeten utförda – ”när hantverkaren fått betalt och gått har garantitiden gått ut”. Allmänna reklamationsnämnden prövar inte tvister där man betalt ersättning svart. Har man däremot betalt en hantverkare vitt har man möjlighet att få dåligt utförda tjänster prövade enligt *konsumentköplagen*.

Om man som köpare anlitar någon, som inte är driver företag, är man som arbetsgivare skyldig att se till att man på arbetsplatsen följer t.ex. lagstiftning om arbetsmiljö och arbetsskydd. Om en olycka är framme finns risken att svartköparen bli skyldig att betala *skadestånd* i form av invaliditets- eller dödsfallsersättning om han inte försäkrat sig. Frågan om *straffansvar* kan också komma upp.

Förutom personskada kan den anställde orsaka *skada på annans egendom*. Om den anställde kör ner grannens staket eller gräver av rikstelefonkabeln, är risken stor att man som arbetsgivare bedöms som skyldig att betala reparationen.

Om ett *arbete utförts så dåligt* att det orsakar skada på egendom – brand till följd av fel på elledning eller vattenskada till följd av dåligt utfört tätskikt i ett våtutrymme – är det inte säkert att full skadeersättning betalas av *försäkringsbolaget*. Det beror på hur aktsam eller oaktsam man varit med att kontrollera utförarens behörighet eller hur arbetet gjorts.

Vid en *kapitalvinstberäkning* i samband med avyttring av villa, fritidshus eller bostadsrätt är det svårt att visa vad som gjorts, när det gjorts och hur mycket som betalats när köpet gjorts upp utan kvitto. Vid kapitalvinstberäkningen kan man inte få avdrag för eget arbete och i avsaknad av kvitto gör Skatteverket i regel presumtionen att det är fråga om just eget arbete. Vissa möjligheter finns att få avdrag för materialkostnaden om arbetet som sådant kan styrkas på annat sätt t.ex. genom att det finns ett byggnadslov.

Om köparen vid ett svartarbete bara får ett lägre pris motsvarande moms på 25 % går det på ett ut jämfört med att få ett kvitto och vid kapitalvinstberäkningen kunna få avdrag med 20 % på hela beloppet inklusive moms⁶⁴. För att inte köparen ska gå med förlust på svartarbetsaffären måste prisreduktionen vara större än 25 % om vi bortser från ränteeffekter⁶⁵.

⁶⁴ På något som kostar 1000 kr blir realisationsvinstavdraget $2/3 \cdot 30\% \cdot 1000 \cdot 1,25 = 250$ kr som ska jämföras med om man betalt moms $1000 \cdot 0,25 = 250$ kr, vilket således är samma belopp

⁶⁵ Hänsyn har inte tagits till att det diskonterade nuvärdet av en framtida skatteminskning vid realisationsvinstberäkningen är lägre än $2/3 \cdot 30\% = 20$ procent.

Sammantaget kan man säga att vad som för en köpare kortsiktigt kan förefalla billigt är riskablare och ibland därför även dyrare än ett vitt alternativ.

Norge: Informationsskyldighet om arbete som utförs av utländska företag och personer som är bosatta utomlands

I Norge finns sedan 1984 en rapporteringsplikt som utlöses av att den som driver näringsverksamhet eller offentlig myndighet ger någon ett uppdrag på norska kontinentalsockeln eller i riket. Skyldigheten omfattar inte norska medborgare som är anställda av person som är bosatt i Norge eller av ett företag med hemvist i Norge. Beskrivningen nedan bygger på den information som ges på norska skatteförvaltningens hemsida⁶⁶.

Skyldigheten att lämna upplysningar omfattar både norska och utländska uppdragsgivare som bedriver sin verksamhet eller delar av den inom norskt beskattningsområde. Utländska uppdragsgivare fritas inte från upplysningsplikt genom skatteavtal med uppdragsgivarens hemland. Skyldigheten är inte heller avhängig av om den utländska uppdragsgivaren är skattepliktig i Norge.

Uppgiftsskyldigheten gäller alla branscher. När det gäller jobb på kontinentalsockeln omfattar uppgiftsskyldigheten både norska och utländska uppdragstagare. När det gäller uppdrag i riket är uppgiftsskyldigheten begränsad till att gälla personer som är bosatta utomlands eller företag hemmahörande utomlands.

Vilka uppgifter ska lämnas

Uppdragsgivaren ska utan anmaning lämna skatteförvaltningen följande upplysningar om uppdraget och om varje uppdragstagare som utför uppdrag med anknytning till huvuduppdraget eller underuppdrag. Skyldigheten att lämna upplysningar omfattar också uppdrag som ges till uppdragstagare längre ned i kontraktskedjan.

- *uppdragstagarnas* namn, adress, eventuellt arbetsgivarnummer, tidpunkt då uppdragen förutsätts påbörjas och avslutas, platsen där uppdraget ska utföras, samt belopp enligt de kontrakt som ingåtts med uppdragsgivaren
- *arbetstagarna* som är knutna till uppdraget, deras namn, födelsedata eller eventuellt personnummer, adress, nationalitet, civilstånd, tidpunkt för arbetets början och beräknat slut samt arbetsgivarens namn och arbetsgivarnummer.

I följande fall ska alltid uppgift om arbetstagare rapporteras till Skatteförvaltningen:

- arbetstagare som arbetar åt utländsk uppdragsgivare
- arbetstagare som är utländsk medborgare och arbetar åt norska uppdragsgivare ska alltid rapporteras

⁶⁶ De lagbestämmelser och föreskrifter som hänvisas till från den norska skatteförvaltningens hemsida <http://www.skatteetaten.no/Templates/Artikkel.aspx?id=6520&epslanguage=NO> är Ligningsloven § 6-10.

Uppdragsgivare kan ingå avtal med varandra och likaså uppdragsgivare och uppdragstagare om att en av dem ska lämna upplysningarna. Sådana avtal ska meddelas skatteförvaltningen tillsammans med upplysningarna. Avtalen fritar emellertid inte i något led från ansvar för att uppgifter lämnas.

Upplysningarna ska lämnas så snart ett avtal ingåtts och vad gäller entreprenörens namn m.m. och uppgifter om arbetstagarnas namn m.m. senast 14 dagar efter att tjänsten har påbörjats.

Uppgifterna skickas (kan göras elektroniskt) till Utlandsskattekontoret (Sentralskattekontoret för utenlandssaker, SFU). Om det under kontraktstiden skulle uppstå några förändringar i förhållande till det ursprungliga kontraktet (avtal, belopp, period osv.) ska meddelande om detta snarast lämnas till SFU.

Sanktioner om uppgiftsplikten inte uppfylls

Den som inte inom fastställd tid lämnar föreskrivna upplysningar kan påläggas en avgift (dagsmulkt). ”Förseningsavgiften” är 150 kr per dag som uppgifter inte lämnas (dock högst 75 000 kr). Den som inte lämnar uppgifter om en arbetstagare kan påläggas en löpande avgift om 30 kr per dag dock högst 15 000 kr för varje sådan underlåtenhet.

Ansvaret för skatter

Den som inte uppfyllt uppgiftsskyldigheten påläggs ansvar för förfallna men inte inbetalda skatter som debiterats en entreprenör, dennes anställda samt entreprenörens förfallna obetalda arbetsgivaravgifter när den bristande betalningen kan antas bero på att upplysningarna inte lämnats i rätt tid.

Undersökning om svenska folkets inställning till skatte- och bidragsfusk samt till några förslag som läggs i denna rapport

Omnibusundersökning hösten 2006

När man tar ställning till de åtgärder som diskuteras i denna rapport kan det vara bra att också ha med i bilden vad allmänheten tycker.

Inom ramen för TNS Gallups telefonomnibus har Skatteverket frågat allmänheten dels om inställningen till svartarbete, skattefusk och fusk med sociala förmåner dels om inställningen till vissa av de förslag som förs fram i denna rapport. Undersökningen har genomförts i slutet av oktober och första halvan av november (v.43-45). Totalt har gjorts 1 029 intervjuer av personer i åldrarna 18-74 år.

Attityder till fusk med skatt och bidrag

När det gäller frågor om inställningen till svartarbete, skattefusk och fusk med sociala förmåner har frågor ställts om i vilken utsträckning det är försvarbart att betala svart, skattefuska och göra anspråk på sociala förmåner.

Frågorna hade följande formuleringar:

I vilken utsträckning kan man rättfärdiga

– att betala svart för att slippa betala skatt?

– att skattefuska om Du har möjlighet?

– att göra anspråk på sociala förmåner som Du inte har rätt till

Svar kunde ges på en skala från 1 till 10, där 1 betyder "Kan aldrig rättfärdigas" och 10 betyder "Kan alltid rättfärdigas". Ett lågt medelvärde antyder alltså ett avståndstagande från att fuska.

Tabell: Kan beteendet rättfärdigas?

	Andel som anser att handlingen aldrig kan försvaras, svartalternativ 1	Medelvärde på fråga om handlingen är försvarbar
Att betala svart för att slippa betala skatt	37 %	3.24
Skattefusk	59 %	2.18
Fusk med sociala förmåner	59 %	1.88

Av tabellens medelvärden framgår att svenska folket på det moraliska planet tar klart avstånd från fusk med skatt och bidrag. Mönstret är detsamma som vi sett i andra undersökningar. Att

betala svart för att slippa betala skatt tar man inte i samma utsträckning avstånd från jämfört med fusk med sociala förmåner och skattefusk.

Avståndstagandet till fusk med sociala förmåner är så starkt att hela 59 procent av de svarande anger svarsalternativet 1 (starkast möjliga avståndstagande). Mot denna bakgrund torde det bland svenska folket finnas ett starkt stöd för att förhindra fusk särskilt med sociala förmåner.

Attityder till olika åtgärder

När det gäller frågorna om inställningen till vissa förslag som diskuteras i denna rapport har vi har frågat om sådana åtgärder där det går att formulera begripliga frågor och där allmänheten utifrån sina referensramar kan antas ha en uppfattning. Sju olika frågor har ställts och nästan alla tillfrågade har en uppfattning om hur de tycker det ska vara. Andelen som inte har någon uppfattning är låg (varierar mellan 1 och 8 procent på de sju frågor som ställts).

Skatteplikt vid tjänster mellan privatpersoner – fribelopp och utflugna barn

Hela 91 procent tycker att tjänster mellan privatpersoner som understiger 3 000 kr/år bör vara skattefria. Det finns också en bred uppslutning (82 procent) kring tanken att privata tjänster mellan föräldrar och vuxna barn bör vara skattefria.

Tabell: Beskattning av tjänster mellan privatpersoner. Fribelopp och utflugna barn.

	Tjänster mellan privatpersoner (inte företagare) som understiger 3000 kr/år	Privata tjänster mellan föräldrar och "utflugna" barn
	Andel, %	Andel, %
Bör beskattas	6	11
Bör vara skattefria	91	82
Vet ej/ingen uppfattning	3	8
Totalt	100	100

Ökad öppenhet och kontrollmöjligheter på fältet

Bland möjliga åtgärder att motverka svartarbete finns att det ska vara obligatoriskt att lämna kvitto till köpare och att den som har försäljningsställe ska ha en skylt som talar om vem som driver verksamheten.

Hela 94 procent tycker det ska vara obligatoriskt för företag att lämna kvitto.

Tabell: Inställningen till obligatoriskt kvitto.

Fråga: Bör det vara obligatoriskt (tvingande) för ett företag att lämna kvitto till köparen?

	Andel, %
Ja, det bör vara obligatoriskt att lämna kvitto	94
Nej, det bör inte vara obligatoriskt att lämna kvitto	4
Vet ej/ingen uppfattning	1
Totalt	100

60 procent tycker att ett försäljningsställe alltid bör ha skylt/anslag som talar om vem som driver verksamheten. 35 procent tycker att skylt/anslag ”inte behövs”. Andelen som tycker att det alltid bör finnas anslag är högre bland kvinnor än män och högre bland medelålders/äldre än yngre. Vid tolkningen av resultatet bör finnas med i bilden att formuleringen ”skylt behövs inte” inte nödvändigtvis innebär att man är emot skyltning.

Tabell: Inställningen till att ha skylt/anslag

Fråga: Bör den som har ett försäljningsställe (butik etc.) ha en skylt som talar om vem som driver verksamheten eller behövs ingen skylt?

	Andel, %								
	Alla	Kön		Ålder					
		Män	Kvinnor	18-24	25-34	35-44	45-54	55-64	65+
Ja, skylt /anslag bör alltid finnas	60	55	66	53	53	57	65	69	62
Nej, skylt/anslag behövs inte	35	41	29	44	43	36	31	27	33
Vet ej/ingen uppfattning	5	5	5	4	4	7	5	3	5
Totalt	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Ett annat inslag som skulle kunna öka synligheten och motverka svart arbetskraft är att ge Skatteverket rätt att kontrollera vem som arbetar på en arbetsplats genom s.k. fältkontroll. 83 procent anser att Skatteverket bör ha rätt att göra sådana kontroller.

Tabell: Inställningen till kontroll av vem/vilka som arbetar på en arbetsplats

Fråga: Bör Skatteverket ha rätt att kontrollera vem som arbetar på en arbetsplats eller bör Skatteverket inte ha sådan rättighet?

	Andel, %
Skatteverket bör kunna kontrollera vem som arbetar på en arbetsplats	83
Skatteverket bör inte kunna kontrollera vem som arbetar på en arbetsplats	11
Vet ej/ingen uppfattning	6
Totalt	100

Beskattning av stora oförklarade inkomster

Det händer att Skatteverket stöter på att folk har stora oförklarade inkomster men de vill på förfrågan inte redogöra för varifrån de kommer. Med dagens regler är det i dessa fall upp till Skatteverket att bevisa var inkomsterna kommer ifrån för att beskattning ska kunna ske. Är inkomsterna från illegal verksamhet blir det inte fråga om beskattning utan annan brottsutredning.

Allmänheten har tillfrågats om hur de ser på beskattning av stora oförklarade inkomster. Hela 85 procent tycker att en person som har stora oförklarade inkomster och inte vill tala om varifrån de kommer ska kunna beskattas.

Tabell: Beskattning av oförklarade inkomster

Fråga: En person har stora inkomster men vill inte redogöra varifrån de kommer. Ska personen kunna beskattas eller inte?

	Andel, %
Personen bör kunna beskattas	85
Personen bör inte kunna beskattas	7
Vet ej/ingen uppfattning	8
Totalt	100

Ansvarsfördelningen mellan beställare och utförare

I dagsläget är det i första hand utföraren av ett arbete som får bära ansvaret och ta konsekvenserna om det upptäcks att ett arbete utförs svart. Flera av de åtgärder vi föreslår syftar till att ge köparen ökade incitament och ökat ansvar för att det inte blir svartarbete. En av de frågor som ställts gäller hur folk ser på ansvarsfördelningen mellan köpare och utförare. Det är få som tycker ansvaret bara ligger på endast en av parterna. 81 procent tycker att både köpare och säljare har ansvar för att det inte blir ett svartarbete. Av dessa anser 62 procentenheter att båda har lika stort ansvar.

Tabell: Ansvarsfördelningen mellan beställare och utförare

Fråga: Vid ett arbete – vem tycker du har ansvar för att det inte blir ett svartarbete?

	Andel, %
Endast den som utför arbetet har ansvar	8
Endast den som beställer arbetet har ansvar	9
Båda har ett visst ansvar	19
Båda har lika stort ansvar	62
Vet ej/ingen uppfattning	2
Totalt	100

Den organiserade handeln med svart arbetskraft och frågan om byggentreprenadavdrag

Bakgrundsbeskrivning

Vem är arbetsgivare?

Frågan om vem som är arbetsgivare och ska svara för anställdas skatter och avgifter har alltid varit ett huvudbry både för seriösa beställare och för skatteförvaltningen. Mest uppmärksammat har varit problemen i byggsektorn dels för att branschen är stor, dels för att arbetsförhållandena i den branschen är sådana att frågan ofta kommer upp.

Oklarheterna har utnyttjats av oseriösa, som inte alltid ens varit riktiga företagare, utan personer som helt enkelt sett en möjlighet att tjäna pengar. Skatteförvaltningen har därför sedan flera decennier genom kontroll försökt hålla problemen i hanterlig omfattning.

Genom systemet med F-skatt skapades ett för beställaren förutsebart system. Anlitar man någon som åberopar sin F-skattsedel går beställaren fri från skatteansvar och det är den anlitate företagaren med F-skatt som ska svara för alla skatter och avgifter. Så långt är allt gott och väl men vad ska gälla om underentreprenören struntar i alla sina åtaganden så ingen skatt redovisas och underentreprenören inte ens har uppgifter om vilka som arbetat och fått betalt? Beställaren kan veta eller misstänka att underentreprenören inte kommer att betala skatterna, men det låga priset som underentreprenören erbjuder gör att han kan ha svårt att tacka nej. En del av statens skatteförlust tillfaller därför indirekt beställaren om underentreprenören är oseriös.

Att bevisa att en beställare insett eller bort inse att underentreprenören tänkt skattefuska och i allmän domstol avkräva honom ansvar för medhjälp till skattebrott är en svårframkomlig väg. För att kräva skatteansvar av beställaren krävs att Skatteverket kan bevisa att den anlitate arbetskraften arbetat under förhållanden som är att jämställa med anställning dvs. att beställaren varit arbetsgivare. Att i efterhand klargöra detta är svårt men naturligtvis ännu svårare om uppgifter inte finns någonstans om vem som arbetat och hur.

I det följande ska översiktligt beskrivas hur den organiserade handeln med svart arbetskraft går till.

Den verkliga arbetsgivaren döljs

Många seriösa beställare – både stora byggföretag och myndigheter – vill naturligtvis inte bli förknippade med att anlita någon som inte sköter sina skatter. Det egentliga fusket sker därför ofta längre ner i en kedja av beställare och underentreprenörer. När det är fråga om organise-

rad handel av svart arbetskraft är det ofta en enda person som i praktiken kontrollerar hela kedjan av företag. Men den person som kontrollerar härvan av företag står ofta inte som den officiella ägaren eller styrelseledamoten. Finns dessutom flera kedjor som man kontrollerar företagen i och där företagen köps och säljs frekvent mellan kedjorna är det svårt för fiskus att hänga med. Nya företag startas med bulvaner som företrädare med enda uppgift att tillhandahålla anställd personal för vilkas löner man inte avser att redovisa skatter och avgifter. De ny-startade företagen har helårsredovisning till moms, vilket innebär att man ofta har gott om tid att driva verksamheten innan några uppgifter behöver lämnas till fiskus. Från den tidpunkt fiskus börjar misstänka något till dess en skatterevision är genomförd och skattekraven fastställda (om detta är möjligt) har ytterligare tid förflutit. Normalt upphör verksamheten i ett bolag när det blir känt att Skatteverket inlett en granskning t.ex. begärt in uppgifter från en uppdragsgivare. Vid skatteutredningens slut kan ofta konstateras att vare sig bolaget eller företrädaren (ofta en s.k. målvakt) inte kan men heller inte avsett att betala skatterna.

Skatteverket har beskrivit⁶⁷ ett typfall på följande sätt:

***Företaget A**, som är ett välrenommerat byggföretag, ger byggföretaget B i uppdrag att utföra vissa uppgifter, t.ex. en delentreprenad.*

***Företaget B** vänder sig ifråga om vissa arbeten till företaget C.*

***Företaget C** bedriver utåt en seriös verksamhet. Företaget har anställd personal, redovisar och betalar såväl mervärdesskatt som arbetsgivaravgifter. Företaget har ofta ett företagsnamn som är känt på marknaden och som man därför är rädd om. Företaget C, som inte har så många anställda som behövs för att utföra arbetet åt företaget B, vänder sig till kontaktpersonen X för att "låna" in extra personal. Personen X ordnar inte bara personal utan även fakturor från företaget D. Kontaktpersonen X behöver nödvändigtvis inte finnas utanför företaget, utan det kan vara frågan om företagsledaren själv eller en arbetsledare med de rätta kontakterna. Företaget C representerar det sista "vita ledet".*

***Företaget D** fakturerar företaget C för "lönekostnaden" för den tillhandhållna personalen. Företaget är ett s.k. plus-minus-nollföretag. Det innebär att intäkterna för faktureringen till C finns redovisad, men samtidigt finns motsvarande kostnad för inlåning av personal från företaget E. Ofta brukar företaget D se till att redovisa en liten försumar lön. På så sätt finns man med i skattemyndighetens arbetsgivarregister ifall någon skulle fråga om detta. Normalt har företaget D inga anmärkningar om obetalda skatter och liknande. Företagets enda funktion är att dölja förekomsten av svart arbetskraft.*

***Företaget E** redovisar inga skatter eller avgifter, saknar bokföring samt har ofta brutet räkenskapsår. Hos företaget E omvandlas betalningarna via gireringar, factoringbolag m.m. till kontanter, som går till arbetarna som jobbar svart på bygget. Företaget har F-skattsedel och ska redovisa mervärdesskatt i inkomstdeklarationen. Men man hinner inte lämna någon deklaration eftersom företaget maximalt lever 1,5 - 2 år. Företaget karakteriseras av många och snabba styrelsebyten med bulvaner och målvakter som ledamöter.*

Så "enkel" är dock sällan verkligheten. Den absolut vanligaste är en form av härva av företag där företagen ställer ut fakturor till fler än en uppdragsgivare. I dessa fall har de inblandade företagen ofta spridning över stora delar av landet. Kartläggningen och utredningen från

⁶⁷ RSV Rapport 2001:9

Skatteverkets sida blir i dessa fall mera tidsödande och mer komplicerad. Med hänsyn till den korta tid som E-företagen agerar på marknaden är det näst intill omöjligt för Skatteverket att hinna i kapp. Normalt upphör verksamheten i E-företagen i samband med att myndigheten begär in uppgifter från uppdragsgivaren, dvs. från C-företagen. Däremot upphör inte C-företagen att köpa in svart arbetskraft utan anlitar omgående ett nytt E-företag. I praktiken innebär det att när myndigheten väl får del av en uppgift har verksamheten redan lyfts över till ett annat företag. Det nya företaget fortsätter den redan pågående verksamheten. Detta innebär att varken arbetskraften eller företagen A och B behöver märka någonting.

I det ovan skisserade fallen är A och B okunniga om vad som sker. Men ett mycket vanligt fall är att E-företagen endast tillhandahåller fakturor åt uppdragsgivaren, dvs. transaktionen bara ger sken av att det är E-företagen som tillhandahåller arbetskraft. I själva verket är dock personalen i realiteten anställd hos någon av uppdragsgivarna A, B eller C. I dessa fall är det alltså frågan om osanna fakturor.

Frågan om byggentreprenadavdrag m.m.

Med anledning av Skatteverkets rapport 2001:9 från Riksprojektet – Kontroll av svart arbetskraft inom byggbranschen gav regeringen verket i uppdrag att utreda förutsättningarna för att införa ett system med skyldighet att göra skatteavdrag för underentreprenörer. Utredningen utmynnade i en rapport⁶⁸. I rapporten beskrivs utförligt de system som i andra länder införts för att komma till rätta med de problem som uppmärksammats i rapporten från Riksprojektet.

I rapporten presenteras förslag på två alternativa system, ett med obligatoriskt entreprenadavdrag och ett med ett frivilligt entreprenadavdrag. Förslagen avsåg endast byggverksamhet⁶⁹.

Regeringen beslutade den 21 februari 2002 att tillsätta en kommission som skulle föreslå åtgärder som syftar till att främja konkurrensen och motverka konkurrensbegränsande beteende, användandet av svart arbetskraft och kartellbildning inom bygg- och anläggningssektorn (dir. 2002:24). Kommissionen skulle vidare föreslå åtgärder som syftar till att hålla nere byggkostnaderna och höja kvaliteten inom bygg- och anläggningssektorn. Kommissionen antog namnet Bygghögskommittén (Fi 2002:01). Regeringen överlämnade de ovannämnda rapporterna från Riksskatteverket till Bygghögskommittén.

I december 2002 lämnade Bygghögskommittén betänkandet Skärpning gubbar! Om konkurrensen, kvaliteten, kostnaderna och kompetensen i byggsektorn (SOU 2002:115) till regeringen. I Bygghögskommitténs betänkande lämnades ett förslag till ett system med skyldighet att dra av ett belopp från ersättningar som betalas till uppdragstagare, entreprenadavdrag. Bygghögskommittén föreslog också att bestämmelser om omvänd skattskyldighet skulle införas i mervärdesskattelagen (1994:200, ML) för att försvåra undandragandet av mervärdesskatt inom byggsektorn.

I departementspromemorian Bygghögskommittén samt omvänd skattskyldighet (moms), Ds 2004:43, har lämnades förslag till ett s.k. bygghögskommittén och omvänd skattskyld-

⁶⁸ Svart arbetskraft inom byggbranschen. Utredning om skyldigheten att göra skatteavdrag för underentreprenörer. Rapport 2002:6

⁶⁹ Branschsaneringsutredningen föreslog att ett system med entreprenadkonto skulle omfatta även andra branscher där entreprenader förekommer som inom städ- och flyttbranscherna.

dighet inom byggsektorn. Förslagen utgör en omarbetning och vidareutveckling av Byggekommisionens förslag. När det gäller byggentreprenadavdraget föreslås i promemorian ett system som innebär att den som ger någon uppdrag att utföra byggverksamhet skall göra ett avdrag från den ersättning som betalas för uppdraget (byggentreprenadavdrag). Det avdragna beloppet tillhör uppdragstagaren men skall betalas in till Skatteverket. Byggentreprenadavdraget får sedan användas för att säkerställa att uppdragstagaren betalar sina skatter och avgifter.

Departementspromemorian remissbehandlades och remissinstanserna framförde kritik mot förslaget om byggentreprenadavdrag. Förslagets effektivitet när det gäller att stävja skatteundandragande ifrågasattes. Regeringen lämnade därför inget förslag om byggentreprenadavdrag men kom med en proposition med förslag till bestämmelser om omvänd skattskyldighet i mervärdesskattelagen för att motverka undandragande av skatt inom byggsektorn. I propositionen föreslås också andra ändringar i mervärdesskattelagen som är nödvändiga vid ett införande av sådan omvänd skattskyldighet.

Förslaget om omvänd skattskyldighet innebär en avvikelse från reglerna i rådets sjätte direktiv 77/388/EEG av den 17 maj 1977 om harmonisering av medlemsstaternas lagstiftning rörande omsättningskatter – Gemensamt system för mervärdesskatt: enhetlig beräkningsgrund, i det följande benämnt sjätte direktivet.

Regler för i vilket land socialavgifter ska betalas när personer arbetar i annat land än sitt hemland

Beskrivningen i denna bilaga sker med utgångspunkt i hur regleringen ser ut i Sverige. Bestämmelserna har en likartad uppbyggnad i andra länder och därför kan beskrivningen läsas ”omvänt”.

Inom socialförsäkringsområdet finns en steg för att klara ut vilken lagstiftning som ska tillämpas. EG-rätten, socialförsäkringskonventioner och intern rätt tillämpas i nämnd ordning. Det innebär frågeställningar i följande steg:

I vilket land föreligger rätt till socialförsäkringsförmåner?
(= det land där socialavgifter ska betalas)

Steg 1:	Är EG-rätten tillämplig? Om inte - gå vidare till nästa steg.
Steg 2:	Är någon konvention tillämplig? Om inte - gå vidare till nästa steg.
Steg 3:	Landets interna rätt ska tillämpas.

Syftet med EG-rätten och konventionerna är att reglera i vilket land rätten till socialförsäkringsförmåner föreligger. I det landet ska socialavgifter betalas. Det försäkringsrättsliga bostättningsbegreppet sammanfaller inte alltid med det skatterättsliga hemvistbegreppet. Det är Försäkringskassan (eller dess motsvarighet i andra länder) som bedömer den försäkringsrättsliga hemvisten när personer rör sig över gränserna och arbetar i andra länder.

EG-rätten omfattar medlemsländerna i EU och genom ett EES-avtal från 1994 även tre medlemsländer i EFTA, nämligen Island, Liechtenstein och Norge samt fr.o.m. 1 juni 2002 även Schweiz. Avsikten med avtalet är att personer som flyttar från ett land till ett annat inom EU/EES och Schweiz ska få ett tillfredsställande skydd på socialförsäkringens område. Syftet är endast att samordna, inte harmonisera, de olika ländernas socialförsäkringssystem. Varje land bestämmer själv vilka typer av socialförsäkringar som ska finnas, hur dessa ska finansieras, nivån på socialavgifter, förmåner etc.

Sverige har under årens lopp också ingått ett tjugotal avtal eller som det kallas konventioner om social trygghet med andra länder. I dessa avtal regleras ländernas ömsesidiga förpliktelser vad gäller den sociala tryggheten. Även skyldigheten att betala socialavgifter blir då indirekt reglerad. Dessa konventioner kan sägas ha motsvarande funktion inom området för social trygghet som skatteavtalen har för reglering av beskattningsanspråken mellan länderna. Merparten av konventionerna avser länder som också omfattas av EG-rätten. EG-rätten ersätter då i huvudsak dessa konventioner. Utanför EU/EES gäller konventionerna i samma utsträckning som tidigare.

I förhållande till de länder som inte omfattas av EG-rätten eller av en ingången konvention tillämpas reglerna i den interna svenska lagstiftningen.

EU:s regler omfattar medborgare i EU/EES-land som är bosatta i något av länderna samt personer som är lagligen bosatta i ett medlemsland men som inte är medborgare i något EU-land (tredjelandsmedborgare). Danmark, Island, Liechtenstein, Norge och Schweiz omfattas inte av reglerna om tredjelandsmedborgare.

En person kan normalt bara omfattas av *ett lands lagstiftning i taget*. Huvudprincipen i fråga om var en person ska vara försäkrad är att han ska vara omfattad av det lands lagstiftning i vilket han förvärvsarbetar. Om en person samtidigt arbetar i mer än ett land finns särskilda regler för att bestämma i vilket land socialavgifterna ska betalas.

För s.k. utsänd personal finns särskilda regler. Att man arbetar som utsänd innebär att man arbetar som egenföretagare ("sänder ut sig själv") eller på uppdrag av sin vanliga arbetsgivare men i annat land för en begränsad period. Under begränsad tid kan man stå kvar i hemlandets socialförsäkringssystem. EG-rätten innebär att om arbetet förväntas pågå längst ett år står egenföretagaren eller den anställde kvar i den svenska socialförsäkringen och samtliga avgifter betalas i Sverige. Vid utsändning till övriga konventionsländer varierar perioden man kan stå kvar i den svenska socialförsäkringen beroende på land mellan ett och fem år. I övriga fall gäller intern lagstiftning som innebär att man står kvar om avsikten är att utsändningen ska vara högst ett år.

För att styrka vilken stats lagstiftning som personen ska omfattas av finns framtagna speciella intyg för olika situationer. Inom EU/EES upprättas intygen på gemensamma blanketter.⁷⁰ Intygen används i kommunikationen mellan berörd person, arbetsgivare och myndigheterna i de olika länderna. Utsändningsintyg finns även till övriga konventionsländer men ser olika ut. För övriga länder finns inga intyg.

Det finns en rad administrativa frågor som är betungande i första hand för behöriga myndigheter och institutioner som står för besluten om vilket lands förmåner individen ska omfattas av. Behörig myndighet i Sverige är enligt EG-rätten Socialdepartementet, behörig institution Försäkringskassan och förbindelseorgan i Sverige Försäkringskassan. Ambitionen är att personer på ett smidigt sätt ska kunna röra sig mellan arbeten i olika länder utan att märka så mycket av det som pågår i myndigheternas kulisser för att se till att personer inte hamnar i skarven mellan olika länders socialförsäkringssystem.

En medborgare i ett medlemsland, som lokalanställs i ett annat medlemsland, omfattas normalt av lagstiftningen i arbetslandet. För Sveriges del innebär det för en medborgare eller tredjelandsmedborgare i ett medlemsland som anställs i Sverige:

- arbetsgivaren betalar socialavgifter på arbetsinkomsten (gäller även vid mycket korta arbetsperioder t.ex. SINK-fallen; dock f.n. inte vid artist-SINK)
- tillgodoräknas pensionsgrundande inkomst (PGI) för sin arbetsinkomst här eftersom Sverige är arbetsland

⁷⁰ E 101 – intyg om tillämplig lagstiftning.

E 102 – förlängning av utsändningsperiod eller av verksamhet som egenföretagare.

E 103 – val av tillämplig lagstiftning; denna blankett används för beskickningsanställda och EG:s hjälppersonal.

E 110 – intyg rörande anställda inom internationell transport.

E 111 – intyg för rätt till sjukvårdsförmåner under tillfällig vistelse i en medlemsstat.

E 128 – intyg om rätt till nödvändiga vårdförmåner under vistelse i en medlemsstat.

- om den anställde taxeras för inkomsten i Sverige ska han också betala allmän pensionsavgift

När arbetet utförs i Sverige ska alla avgifter betalas i Sverige för både svensk och utländsk arbetstagare. Det innebär att fulla avgifter ska betalas även för utländsk arbetstagare som vistas kort tid i Sverige.

Betalning av arbetsgivaravgift för arbete som utförs i Sverige

Svenskt företag	Svensk arbetstagare	Arbetsgivaren betalar avgifter i Sverige
Svenskt företag	Utländsk arbetstagare	Arbetsgivaren betalar avgifter i Sverige även vid korttidsvistelse i Sverige (således även för SINK-fallen)
Utländskt företag med fast driftsställe i Sverige	Lokalt anställd personal (ej hitsända)	Arbetsgivaren betalar avgifter i Sverige enligt samma rutiner som för svensk arbetsgivare
Utländskt företag som saknar fast driftsställe i Sverige	Lokalt anställd personal (ej hitsända)	<i>Huvudregel:</i> Arbetsgivaren betalar avgifter i Sverige, utom allmän löneavgift <i>Alternativregel:</i> Istället för arbetsgivaren kan arbetstagaren komma överens med arbetsgivaren om att arbetstagaren själv ska stå för socialavgifterna i Sverige
Utländskt företag	Hitsänd personal (arbetar i Sverige på uppdrag av sin vanliga arbetsgivare för en begränsad tid)	Man kan under begränsad tid kvarstå i hemlandets socialförsäkringssystem. EG-rätten innebär att om arbetet förväntas pågå längst ett år står man kvar i hemlandets socialförsäkringssystem

För att få uttaget av socialavgifter korrekt har staterna funnit metoder för samarbete (bl.a. intyg om vilket lands lagstiftning en person ska omfattas av) som gör att det med väl utformade rutiner och med viss resursinsats borde vara möjligt att undvika skattefel av typen ”inget land tar ut avgifter” och ”avgifter tas ut i flera länder” för vitt redovisade inkomster.

När en person från utlandet kommer till Sverige för att arbeta här och omfattas av utländsk socialförsäkring ska personen vända sig till Försäkringskassan och där lämna uppgiften som också vidarebefordras till Skatteverket. I den utsträckning kommunikationen kring intygen fungerar mellan Försäkringskassan och Skatteverket har alltså Skatteverket uppgift om vilka personer som arbetar i Sverige och som omfattas av utländsk socialförsäkring och som alltså inte ska betala avgifter i Sverige.

Om villkoren för intygen E 101 (tillämplig lagstiftning) och E 102 (förlängning)

Beskrivningen nedan avser när någon i Sverige ska arbeta i annat EU/EES-land eller Schweiz. Men samma sak gäller när personer från dessa länder kommer hit och jobbar tillfälligt i Sverige.

Det finns två typer av utsändningsfall vid tillfälliga arbeten i annat land:

- egenföretagare
- anställda

För att räknas som utsänd krävs bland annat att:

- man är anställd av och arbetar för en arbetsgivare i Sverige eller är egen företagare i Sverige.
- arbetet i det andra landet inte beräknas pågå längre än tolv månader.

Tillhörigheten till den svenska socialförsäkringen ska styrkas på Intyg om tillämplig lagstiftning, E 101, som utfärdas av Försäkringskassan. De uppgifter som Försäkringskassan behöver för att utfärda intyget framgår av Försäkringskassans blanketter:

- Begäran om intyg om tillämplig lagstiftning för egenföretagare vid tillfälligt arbete i annat EU/EES-land eller i Schweiz
- Begäran om intyg om tillämplig lagstiftning vid utsändning för arbete i annat EU/EES-land eller i Schweiz

Vid bedömning av om det arbete en egenföretagare utför i andra länder ska anses vara tillfälligt och han ska få intyg E 101 ingår kravet att den egna verksamheten i Sverige måste upprätthållas så att det är möjligt att återuppta den efter det tillfälliga arbetet utomlands. Faktorer som kan ha betydelse vid bedömningen av om verksamheten upprätthållits i Sverige är:

- innehav av F-skattsedel
- momsregistrering
- registrering i det fall företaget bedrivs som handelsbolag eller kommanditbolag
- innehav eller nyttjande av kontorsutrymmen eller andra lokaler.

Att vara utsänd som anställd innebär att man av sin arbetsgivare sänts ut till ett annat land för att där utföra arbete för arbetsgivarens räkning. Det är arbetsgivaren som begär utsändningsintyg som utfärdas av Försäkringskassan. Har man utsändningsintyg gäller den svenska socialförsäkringen på samma sätt som i Sverige.

Om arbetet utomlands blir fördröjt på grund av oförutsedda omständigheter, kan den svenska socialförsäkringen fortsätta att gälla i ytterligare maximalt 12 månader. En förlängning förutsätter att den behöriga myndigheten i det tillfälliga arbetslandet lämnar sitt samtycke till att man undantas från arbetslandets egen försäkring och att man i god tid före första tolv månadersperiodens utgång ansöker om sådant samtycke.